

Správa o dodržiavaní ľudských práv

vrátane zásady rovnakého
zaobchádzania
v Slovenskej
republike za rok

2017

SPRÁVA
O DODRŽÍAVANÍ ĽUDSKÝCH PRÁV
VRÁTANE ZÁSADY ROVNAKÉHO
ZAOBCHÁDZANIA
V SLOVENSKEJ REPUBLIKE
ZA ROK 2017

BRATISLAVA

2018

**Názov: Správa o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania
v Slovenskej republike za rok 2017**

Autori: Kolektív autorov – odborných pracovníkov Slovenského národného strediska
pre ľudské práva

Vydalo: Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, v Bratislave 2018

Za obsah a jazykovú úpravu zodpovedajú autori.

Text neprešiel jazykovou úpravou.

© Slovenské národné stredisko pre ľudské práva

Nepredajné

ISBN: 978 – 80 – 89016 – 95 – 2

Obsah

Zoznam použitých skratiek	6
Úvod	11
Zoznam odporúčaní strediska.....	13
1 Rodová rovnosť	23
1.1 Index rodovej rovnosti a Index rodovej nerovnosti.....	25
1.2 Násilie na ženách	29
1.2.1 Kampaň „Pretože hovorím nie“	31
1.2.2 Národná linka pre ženy zažívajúce násilie.....	32
Odporúčania	34
1.3 Participácia žien v politickom živote.....	35
1.3.1 Medzinárodné, regionálne a národné záväzky.....	36
1.3.2 Voľby do orgánov vyšších samosprávnych krajov 2017.....	39
Odporúčania	43
2 Rómovia	44
2.1 Moldava nad Bodvou.....	47
2.2 Sabinov	50
2.3 Svidník.....	52
2.4 Spišský Hrhov.....	53
Odporúčania	55
3 Právo na vzdelanie	56
3.1 Základná škola s materskou školou Terňa.....	57
3.2 Základná škola Giraltovce	60
3.3 Základná škola s materskou školou Árpáda Fesztyho s vyučovacím jazykom maďarským, Hurbanovo	62
Odporúčania	63
Odporúčania	63
4 Ochrana práv osôb so zdravotným postihnutím	64
4.1 Právne inštitúty ochrany práv osôb so zdravotným postihnutím.....	64
4.1.1 Súčasná právna úprava ochrany osôb so zdravotným postihnutím	64
4.1.2 Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím	65
4.1.3 Spôsobilosť na právne úkony v občianskom práve	66

4.1.4 Antidiskriminačný zákon - právo na rovnaké zaobchádzanie	67
4.1.5 Trestnoprávny rozmer ochrany osôb so zdravotným postihnutím.....	68
Odporúčania	71
4.2 Resumé ku kapitole „9 Dôsledky šikany“ v Správe o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania v Slovenskej republike za rok 2016.....	71
Odporúčania	73
4.3 Spätný pohľad na situáciu na Okresnom riaditeľstve Policajného zboru Slovenskej republiky v Dolnom Kubíne a na Pošte v Košiciach	74
Okresné riaditeľstvo Policajného zboru v Dolnom Kubíne	74
Pošta v Košiciach	77
Odporúčania	79
4.4 Tiesňové číslo 112 už aj pre osoby so zdravotným postihnutím	79
4.5 Integrácia žiakov so zdravotným postihnutím v rámci vzdelávacieho procesu	81
Odporúčania	86
5 Dočasné vyrovnávacie opatrenia.....	87
5.1 Aktivity Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky realizované v roku 2017.....	88
5.2 Aktivity Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky realizované v roku 2017	90
5.3 Aktivity Ministerstva dopravy a výstavby Slovenskej republiky realizované v roku 2017	91
5.4 Aktivity Ministerstva kultúry Slovenskej republiky realizované v roku 2017.....	93
5.5 Aktivity Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky realizované v roku 2017	94
5.5.1 Národný projekt Praxou k zamestnaniu	94
5.5.2 Národný projekt Absolventská prax štartuje zamestnanie	95
5.5.3 Národný projekt Šanca pre mladých	95
5.5.4 Národný projekt Reštart pre mladých uchádzačov o zamestnanie	96
5.5.5 Národný projekt Vzdelávanie mladých uchádzačov o zamestnanie.....	96
5.5.6 Projekt „Rodina a práca II“	97
Odporúčania	98
6 Diskriminácia starších ľudí	101
6.1 Poskytovanie finančných služieb v bankovom sektore	100

Odporúčania.....	107
6.2 Diskriminácia pracujúcich dôchodcov	108
Odporúčania.....	114
6.3 Vekový limit skríningu karcinómu prsníka v SR (diskriminácia starších žien v oblasti zdravotnej starostlivosti).....	114
Odporúčania.....	120
7 Prevencia proti šíreniu extrémizmu.....	122
Úvod	122
7.1 Prevencia a jej význam	123
7.2 Príklady dobrej praxe?.....	125
7.3 Výsledky výskumu Slovenského národného strediska pre ľudské práva.....	128
7.4 Opodstatnenosť prevenčných nástrojov vo virtuálnej realite	130
Odporúčania.....	134
8 Azyl.....	135
8.1 Dodržiavanie práva na udelenie medzinárodnej ochrany v Slovenskej republike	135
8.2 Právna úprava azylovej problematiky	138
8.3 Analýzy dodržiavania práva na udelenie medzinárodnej ochrany	140
8.3.1 Kontext Slovenskej republiky.....	140
8.3.2 Kontext európskej migračnej krízy	143
8.4 Príklady dobrej praxe.....	144
Odporúčania.....	146

Zoznam použitých skratiek

ADZ – zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (antidiskriminačný zákon)

Agenda 2030 – Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj

Rada pre Agendu 2030 – Rada vlády Slovenskej republiky pre Agendu 2030 pre udržateľný rozvoj

CMP – zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok

Dohovor o ZP – Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím

DVO – dočasné vyrovnávacie opatrenia

EIGE – Európsky inštitút pre rodovú rovnosť

EÚ – Európska únia

IOM – Medzinárodná organizácia pre migráciu

Istanbulský dohovor – Dohovore o predchádzaní násiliu na ženách a domácemu násiliu a o boji proti nemu

Komisár – Úrad Komiséra pre osoby so zdravotným postihnutím

konanie – azylových konaní

KPÚ – Krajský pamiatkový úrad Košice

magistrát – Magistrát mesta Košice

MDV SR – Ministerstvo dopravy a výstavby Slovenskej republiky

MK SR – Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky

MPaRV SR – Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky

MPSVaR SR – Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky

MRK – marginalizované rómske komunity

MS SR – Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky

MŠVVaŠ SR – Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky

MÚ SR – Migračný úrad Slovenskej republiky

MV SR – Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky

MZ SR – Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky

národná linka – Národná linka pre ženy zažívajúce násilie

NBS – Národná banka Slovenska

novela TZ – novela zákona č. 316/2016 Z. z. o uznávaní a výkone majetkového rozhodnutia vydaného v trestnom konaní v Európskej únii a o zmene a o doplnení niektorých zákonov

NR SR – Národnej rade Slovenskej republiky

PZ – Policajný zbor

OPK KMV SR – Odbor prevencie kriminality Kancelárie ministra vnútra Slovenskej republiky

OSN – Organizácia Spojených národov

OR PZ v DK – Okresné riaditeľstvo Policajného zboru v Dolnom Kubíne

SBA – Slovenská banková asociácia

SLK – Slovenská lekárska komora

SP – Slovenská pošta, a. s.

SP Košice 1 – pobočka SP na Poštovej ulici v Košiciach

Správa o LP – Správa o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania v Slovenskej republike

SR – Slovenská republika

ST – Slovak Telekom, a. s.

Stredisko – Slovenské národné stredisko pre ľudské práva

školský zákon – zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov

ŠŠI – Štátna školská inšpekcia

TZ – zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Ústava SR – Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky

Vláda SR – Vláda Slovenskej republiky

voľby do orgánov VÚC – voľby do orgánov samosprávnych krajov

VÚC – vyššie územné celky (samosprávne kraje)

VZN – Všeobecné záväzné nariadenie mesta Svidník č. 2/2016 o nájme nájomných bytov v meste Svidník

Výbor – Výbor OSN na odstránenie rasovej diskriminácie

zákon o azyle – zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov

zákon o bankách – zákon č. 483/2001 Z. z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov

zákon o dani z príjmov – zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v zmysle neskorších predpisov

zákon o komisároch – zákon č. 176/2015 Z. z. o komisárovi pre deti a komisárovi pre osoby so zdravotným postihnutím a o zmene a doplnení niektorých zákonov

zákon o obetiach – zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov

žiadosť – žiadosť o udelenie azylu alebo poskytnutie doplnkovej ochrany

Ľudské práva sú neoddeliteľnou súčasťou života každého človeka, či už sa jedná o práva detí, starších osôb, cudzincov, ľudí v hmotnej núdzi, zdravotne postihnutých a iných. Dodržiavanie ľudských práv nielenže podporuje rozmanitosť v rámci spoločnosti, ale tiež poskytuje možnosti na sebarealizáciu a sebaurčenie osôb patriacich do rizikových skupín, pričom poskytuje množstvo výhod pre majoritnú skupinu obyvateľstva. S ľudskými právami ide ruka v ruke aj potreba tolerancie a nediskriminácie v spoločnosti. Slovenské národné stredisko pre ľudské práva (ďalej v texte ako „Stredisko“) v sebe spája tieto dve dôležité oblasti ochrany práv človeka, a to podporu a ochranu ľudských práv spolu s propagáciou a pomocou v rámci nediskriminácie.

Stredisko bolo zriadené zákonom Národnej rady Slovenskej republiky č. 308/1993 Z. z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva (ďalej v texte ako „zákon o Stredisku“) s účinnosťou od 1. januára 1994, a to na základe Dohody medzi vládou Slovenskej republiky a Organizáciou Spojených národov (ďalej v texte ako „OSN“) o zriadení Strediska, publikovanej oznámením Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 29/1995 Z. z. Ako je už vyššie spomenuté, Stredisko pôsobí v dvoch vymedzených, avšak úzko sú-visiacich oblastiach. Prvou je ochrana a podpora ľudských práv, ktorá vyplýva zo zákona o zriadení Strediska. Druhá oblasť pôsobenia Strediska bola určená zákonom č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej v texte ako „ADZ“). Na základe uvedeného zákona pôsobí Stredisko ako jediná slovenská inštitúcia pre rovnoprávnosť a pre posudzovanie dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania.

Stredisko má v systéme ľudskoprávných inštitúcií Slovenskej republiky osobitné a jedinečné postavenie. Z medzinárodného hľadiska pôsobí ako národná inštitúcia pre ľudské práva v rámci systému OSN. Z pohľadu Európskej únie Stredisko v Slovenskej republike reprezentuje špecializovaný Národný orgán pre rovnaké zaobchádzanie (National Equality Body) zapojený do celoeurópskej siete EQUINET.

Na základe svojho postavenia Stredisko monitoruje a hodnotí dodržiavanie ľudských práv a základných slobôd, ako aj dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania v Slovenskej republike. V súlade s ustanovením § 1 ods. 4 zákona o zriadení Strediska každoročne do 30. apríla vypracúva a zverejňuje na svojej webovej stránke Správu o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania v Slovenskej republike (ďalej v texte ako

„Správa o ĽP“). Táto kompetencia Stredisku vyplýva aj z bodu 3 písm. a – iii Parížskych princípov (v rámci ľudskoprávnej oblasti) a z ustanovení antidiskriminačných smerníc Európskej únie¹ (v oblasti diskriminácie a dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania).

Správa o ĽP za rok 2017 sa v jednotlivých kapitolách venuje ľudským právam a slobodám, problematike extrémizmu, dodržiavaniu zásady rovnakého zaobchádzania a otázkam diskriminácie. Obsahovo sa zameriava na vybrané ľudské práva a slobody, ktoré boli v roku 2017 predmetom verejných diskusií, pri uplatňovaní ktorých sa v praxi prejavili nedostatky, alebo ktorých ochrana sa ukázala v uplynulom roku ako problematická.

Cieľom Správy o ĽP je poskytnúť objektívny, pravdivý a aktuálny obraz o dodržiavaní ľudských práv na území Slovenskej republiky za uplynulý rok v sledovaných oblastiach a súčasne uviesť aj odporúčania na zabezpečenie zefektívnenia ochrany a uplatňovania ľudských práv a základných slobôd. Z uvedeného dôvodu sa Stredisko obrátilo na široký okruh orgánov verejnej správy, verejnoprávne inštitúcie, mimovládne organizácie pôsobiace v oblasti ľudských práv so žiadosťou o poskytnutie relevantných informácií potrebných na čo najpresnejšie zobrazenie situácie na Slovensku v rámci ľudských práv.

Správu o ĽP za rok 2017 prerokovala v zmysle § 3a ods. 7 písm. h) zákona o Stredisku Správna rada Strediska na svojom zasadnutí dňa 17. apríla 2018.

¹ Napríklad čl. 12 ods. 2 písm. c) Smernice Rady 2004/113/ES a čl. 20 ods. 2 písm. c) Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2006/54/ES.

1 Rodová rovnosť

1. Ministerstvu spravodlivosti Slovenskej republiky aktívne viesť dialóg a monitorovať verejnú mienku o Istanbulskej dohovore s cieľom bojovať proti dezinformačným kampaniam, ktoré sprevádzajú proces jeho ratifikácie.
2. Rade pre Agendu 2030 začleniť cieľ č. 5 – Rodová rovnosť Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj do národnej stratégie a národného investičného plánu pre roky 2018 – 2030.
3. Ministerstvu práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky rozšíriť aktivity kampane „Pretože hovorím nie“ s cieľom zvýšiť dosah kampane na mladých ľudí vo veku 18 – 25 rokov.
4. Ministerstvu vnútra Slovenskej republiky a Policajnému zboru vzdelávať predstaviteľov orgánov činných v trestnom konaní, ktorý prichádzajú do priameho kontaktu s obeťami rodovo podmieneného a sexuálneho násillia, o problematike rodovo podmieneného a sexuálneho násillia a práci s takýmito obeťami.
5. Ministerstvu práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky a politickým stranám prijímať dočasné vyrovnávacie opatrenia s cieľom dosiahnutia skutočnej rovnosti žien v politickom živote a na rozhodovacích pozíciách v politike.
6. Politickým stranám zavádzať iniciatívy umožňujúce plnú účasť žien na všetkých úrovniach vnútorného rozhodovania, menovacích a nominačných procesoch.
7. Politickým stranám implementovať programy mentoringu s cieľom vyššej účasti žien v politike a to na celoštátnej, regionálnej aj lokálnej úrovni.
8. Ministerstvu práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky podporovať prostredníctvom grantových schém projekty a verejné kampane zamerané na zvyšovanie zastúpenia žien v politickom živote a motivovanie politických strán dosahovať tento cieľ.
9. Štatistickému úradu Slovenskej republiky opätovne zaviesť zverejňovanie štatistických dát členených podľa pohlavia pri zverejňovaní volebných výsledkov.

10. Štatistickému úradu Slovenskej republiky implementovať dôsledné členenie zberu a publikovaniu štatistických dát podľa štandardov Organizácie spojených národov.

2 Rómovia

1. Vyšším územným celkom rozvíjať jasné politiky v oblasti bývania na odstránenie segregácie.
2. Vyšším územným celkom zlepšiť podmienky bývania Rómov prostredníctvom sociálnej práce.
3. Vyšším územným celkom a Ministerstvu dopravy a výstavby Slovenskej republiky znížiť mieru priestorovej rezidenčnej segregácie Rómov.
4. Vyšším územným celkom zvýšiť podiel obydľí Rómov s prístupom k základnej infraštruktúre.
5. Vyšším územným celkom a Ministerstvu dopravy a výstavby Slovenskej republiky zvýšiť podiel rómskych obyvateľov žijúcich v legálnych obydľiach a na právne vysporiadaných pozemkoch.
6. Ministerstvu spravodlivosti Slovenskej republiky a Centru právnej pomoci poskytovať právnu ochranu pred núteným vyst'ahovaním, hrozbami vyst'ahovania a demoláciou.

3 Právo na vzdelanie

1. Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, vyšším územným celkom a obciam každoročne vyhradzovať dostatok finančných prostriedkov na podporu a rozširovanie kapacít základných škôl formou výstavby, prístavby, nadstavby, modernizácie a rekonštrukcie objektu škôl.
2. Ministerstvu financií Slovenskej republiky každoročne vyhradzovať rastúci objem finančných prostriedkov pre Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej

republiky za účelom možnosti vyhovieť stále stúpajúcemu počtu žiadostí o pridelenie asistenta zo strany žiakov a ich zákonných zástupcov a za účelom vytvorenia ďalších pracovných miest školských psychológov, logopédov a špeciálnych pedagógov.

3. Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky zanalyzovať možnosti a realizovať rozšírenie absolventskej praxe školských psychológov, logopédov a špeciálnych pedagógov.
4. Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky v súčinnosťou s existujúcou sieťou vysokých škôl a univerzít prijať opatrenia na zvýšenie počtu absolventov z odborov špeciálna pedagogika, logopédia a detská psychológia.
5. Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky pripravovať a poskytovať všetkým pedagogickým zamestnancom špecializované programy určené na rozvíjanie ich pedagogických zručností, osobitne pre potreby žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.
6. Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky v súčinnosti so školami, zriaďovateľmi škôl a ďalšími miestnymi orgánmi štátnej správy v školstve flexibilne zohľadňovať demografický vývoj a etnické zloženie populačných ročníkov pri úpravách školských obvodov.
7. Školám a školským zariadeniam prehľbovať schopnosť reagovať na odlišné potreby žiakov a žiačok bez toho, aby ich to trvalo kategorizovalo.
8. Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky a zriaďovateľom ďalej kapacitne aj kvalitatívne rozvíjať dostupnosť predškolskej výchovy tak, aby bola lokálne aj obsahovo dostupná pre všetky deti, s možnosťou prirodzeného začleňovania detí zo sociálne vylúčených spoločenských skupín.

4 Ochrana práv osôb so zdravotným postihnutím

1. Ministerstvu spravodlivosti Slovenskej republiky legislatívne doplniť do § 140 písm. e) Trestného zákona za slová „z nenávisťi voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich skutočnú alebo domnelú príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine, pre ich skutočný alebo domnelý pôvod, farbu pleti, pohlavie, sexuálnu

orientáciu, politické presvedčenie alebo náboženské vyznanie, alebo“ pojem „zdravotné postihnutie“.

2. Ministerstvu zdravotníctva Slovenskej republiky v spolupráci so Slovenskou lekárskou komorou doplniť definíciu správne poskytnutej zdravotnej starostlivosti v § 4 ods. 3 a súvisiacich ustanoveniach zákona č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení o správne určenie funkčnej poruchy a určenie rizikových faktorov a príčiny choroby alebo funkčnej poruchy.
3. Ministerstvu zdravotníctva Slovenskej republiky v spolupráci so Slovenskou lekárskou komorou doplniť § 3 zákona č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení o ustanovenia o Medzinárodnej klasifikácii funkčných porúch (MKF), ktorú by mal používať iný kvalifikovaný zdravotnícky personál ako sú lekári.
4. Ministerstvu práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky zabezpečovať a podporovať pravidelný monitoring a aktívne vyhľadávanie diskriminujúceho a šikanózneho správania na pracoviskách a šírenie osvetu pre podnety týkajúce sa vplyvov prostredia na psychosociálnu záťaž.
5. Ministerstvu vnútra Slovenskej republiky pokračovať v nastolenom trende debarierizácie budov patriacich do jeho pôsobnosti.
6. Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky prijať opatrenia, ktorými budú zabezpečené dostatočné kapacity osôb v postavení špeciálnych pedagógov, logopédov, školských psychológov, tlmočníkov posunkovej reči, asistentov učiteľov ako i ostatných odborníkov, ktorí budú pôsobiť v rámci materských, základných a stredných škôl a to v takom rozsahu, aby ich absencia nepredstavovala prekážku v inkluzívnom vzdelávaní.
7. Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky a Ministerstvu financií Slovenskej republiky zabezpečiť materiálne vybavenie materských, základných a stredných škôl, ktoré je potrebné k inkluzívnemu vzdelávaniu detí so zdravotným znevýhodnením.
8. Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky zabezpečiť prípravu a dostatočnú informovanosť pedagogických zamestnancov ohľadom prístupu a špecifických potrieb dieťaťa so zdravotným znevýhodnením, v prípadoch možného nástupu dieťaťa so zdravotným znevýhodnením na materskú, základnú či strednú školu a to v rámci konkrétneho zdravotného znevýhodnenia dieťaťa.

9. Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky zvýšiť informovanosť rodičov detí so zdravotným znevýhodnením o možnostiach inkluzívneho vzdelávania ich detí so zdravotným znevýhodnením.
10. Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky zvyšovať povedomie detí bez zdravotného znevýhodnenia v oblasti práv osôb so zdravotným znevýhodnením, vychovávať deti k tomu, aby prijali do spoločnosti, resp. kolektívu, osoby so zdravotným znevýhodnením.

5 Dočasné vyrovnávacie opatrenia

1. Ministerstvu práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky vyhradiť finančné prostriedky na podporu projektov v oblasti rodovej rovnosti vo forme dočasných vyrovnávacích opatrení rámci grantových schém.
2. Ministerstvu pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky prostredníctvom dočasných vyrovnávacích opatrení naďalej zvyšovať kapacity a dostupnosť materských škôl, aj kontexte sociálne znevýhodnených a marginalizovaných rómskych komunít.
3. Ministerstvu zdravotníctva Slovenskej republiky pokračovať v projekte Zdravé komunity a zabezpečiť udržateľnosť dosiahnutých výsledkov aj po skončení projektu.
4. Ministerstvu dopravy a výstavby Slovenskej republiky pokračovať v podpore výstavby a získavania nájomných bytov, osobitne pre týrané ženy s deťmi, rodiny v sociálnej núdzi, bezbariérového bývania pre osoby so zdravotným postihnutím, dospelé deti z detských domovov a v neposlednom rade aj obyvateľov marginalizovaných rómskych komunít.
5. Ministerstvu dopravy a výstavby Slovenskej republiky skvalitňovať dostupnosť informácií o možnostiach železničnej prepravy osôb so zdravotným postihnutím.
6. Ministerstvu práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky participovať na viacerých projektoch dočasných vyrovnávacích opatrení zameraných na rovnosť príležitostí v praxi pre ženy na pracovnom trhu, vrátane ich výraznejšej participácii vo vedúcich a riadiacich pozíciách a v technických smeroch.

7. Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky a iným kompetentným subjektom podporovať a realizovať projekty dočasných vyrovnávacích opatrení zamerané na rómsku menšinu na všetkých stupňoch vzdelávania.
8. Všetkým subjektom prijímajúcim dočasné vyrovnávacie opatrenia pri tvorbe nových dočasných vyrovnávacích opatrení nadväzovať na už prebehnuté alebo prebiehajúce dočasné vyrovnávacie opatrenia zamerané na totožných adresátov dočasných vyrovnávacích opatrení.
9. Všetkým subjektom realizujúcim dočasné vyrovnávacie opatrenia dôsledne dbať na ich vyhodnocovanie a monitorovanie.
10. Všetkým subjektom prijímajúcim dočasné vyrovnávacie opatrenia plniť si svoju zákonnú notifikačnú povinnosť voči Stredisku a podávať mu správy o prijatých dočasných vyrovnávacích opatreniach v zmysle antidiskriminačného zákona.

A photograph showing a person in a light blue hospital gown using a silver walker. The person's hands are on the handles of the walker. The background is slightly blurred, showing what appears to be a hospital room with a window and some furniture.

6 Diskriminácia starších ľudí

1. Bankám prehodnotiť súčasné kritériá pre čerpanie úverov obyvateľmi vo veku nad 65 rokov veku a pri súčasnom dodržiavaní kvantitatívnych pravidiel obozretného podnikania prikrčiť k poskytovaniu špecializovaných úverových produktov tak, aby sa s primeraným využívaním nástrojov zabezpečenia v úverových vzťahoch, minimalizovalo riziko diskriminačného zaobchádzania s touto skupinou obyvateľstva
2. Bankám zvážiť zvýšenie vekovej hranice pre konečnú splatnosť úveru na hranicu štatisticky priemerného veku dožitia v Slovenskej republike za účelom zvýšenia dostupnosti ponuky úverov pre vyššiu vekovú kategóriu.
3. Bankám zverejňovať úverové produkty osobitne pre cieľovú skupinu klientov vo veku 62 a viac rokov.
4. Bankám špecifikovať okolnosti prípustnosti poskytovania bankových produktov osobám v dôchodkovom veku už vo všeobecných obchodných podmienkach.
5. Ministerstvu financií Slovenskej republiky, aby podniklo konkrétne kroky k zabezpečeniu súladu ustanovenia § 11 ods. 6 zákona o dani z príjmov s platnou a účinnou antidiskriminačnou legislatívou.

6. Ministerstvu zdravotníctva Slovenskej republiky iniciovať retrospektívnu hĺbkovú analýzu zozbieraných dát z prebiehajúceho skríningu karcinómu prsníka formou deskriptívnej epidemiologickej štúdie, s cieľom stanoviť hypotézy o vplyve vyšetrenia na úmrtnosť podľa vekových kohort a vyhodnotiť „cost-benefit“ prebiehajúceho skríningu.
7. Ministerstvu zdravotníctva Slovenskej republiky porovnať rozdiely v štandardizovanej mortalite na karcinóm prsníka u 69+ rokov neskríňovaných žien v populácii SR v porovnaní s rovnakou vekovou populáciou skríňovaných žien v iných krajinách.
8. Ministerstvu zdravotníctva Slovenskej republiky overiť stanovené hypotézy v prospektívnej analytickej štúdii, zameranej na definované vekovej kohorty (vrátane 69+ rokov).
9. Ministerstvu zdravotníctva Slovenskej republiky na základe výsledkov štúdie perspektívne zvážiť úpravu zákona č. 577/2004 Z. z. o rozsahu zdravotnej starostlivosti uhrádzanej na základe verejného zdravotného poistenia o úhradách za služby súvisiace s poskytovaním zdravotnej starostlivosti - Príloha č. 2 Naplň preventívnych prehliadok a zakotviť v ňom možnosť absolvovať bezplatný mamografický skríning bez hornej hranice vekového obmedzenia s časovým rozpätím raz za dva roky a žien z rizikových skupín i častejšie.
10. Ministerstvu zdravotníctva Slovenskej republiky venovať zvýšenú pozornosť zabezpečeniu organizovaného mamografického skríningu v SR, jeho manažmentu a systematickému vyhodnocovaniu už zozbieraných dát, s osobitným zreteľom na vypracovanie odborných záverov a odporúčaní pre klinickú prax a na možnosť rozšírenia cieľovej populácie bez hornej hranice vekového obmedzenia.

7 Prevencia proti šíreniu extrémizmu

1. Médiám informovať o aktuálnych problémoch v spoločnosti verejnú vôľu citlivo a neprispievať svojou činnosťou k nárastu výskytu nenávisťných prejavov a k zvyšovaniu miery radikalizácie spoločnosti.

2. Administrátorom sociálnych sietí a prevádzkovateľom webových stránok v spolupráci s Odborom prevencie kriminality Kancelárie ministra vnútra Slovenskej republiky vytvárať etické kódexy slušného správania sa prispievateľa vo virtuálnej realite a dať jasne najavo, že ich webové portály nie sú miestom pre šírenie nenávisti v akejkoľvek podobe.
3. Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky venovať viac pozornosti výchove dospelujúcej mládeže v školskom prostredí a prostredníctvom základných a stredných škôl upozorňovalo mládež na nebezpečenstvá a riziká spojené so šírením nenávisti vo vzťahu k určitým skupinám obyvateľstva a prispôbilo tomu osnovy výučby.
4. Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky venovať náležitú pozornosť rozvoju výchovných zručností pedagogických zamestnancov, a to prijímaním konkrétnych opatrení a následným zverejňovaním výsledkov ich implementácie.
5. Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, Odboru prevencie kriminality Kancelárie ministra vnútra Slovenskej republiky a samosprávam úzko spolupracovať pri prijímaní konkrétnych a efektívnych prevenčných mechanizmov a pravidelne oboznamovať spoločnosť o výsledku ich implementácie.

8 Azyl

1. Ministerstvu vnútra Slovenskej republiky a Policajnému zboru pri akejkoľvek akcii v súvislosti s utečencami a migrantmi pohybujúcimi sa v rámci jej priestoru dôsledne rešpektovať ich ľudské práva a zabezpečiť úplné dodržiavanie medzinárodných zmlúv a dohovorov v oblasti ľudských práv najmä Ženevského dohovoru o právnom postavení utečencov a Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.
2. Ministerstvu vnútra Slovenskej republiky a Ministerstvu spravodlivosti Slovenskej republiky zabezpečiť a rešpektovať prístup k spravodlivému, rýchlemu, efektívnemu azylovému konaniu pre všetkých žiadateľov, právo na informácie, právo na účinný prostriedok nápravy a zohľadňovanie najlepšieho záujmu dieťaťa.

3. Ministerstvu vnútra Slovenskej republiky zabráňovať a predchádzať neľudskému alebo ponížujúcemu zaobchádzaniu tým, aby sa zabránilo zadržiavaniu migrantov a utečencov na hraniciach, hlavne v súvislosti s maloletými.
4. Orgánom verejnej správy Slovenskej republiky a všetkým ľudskoprávnym organizáciám pôsobiacim v Slovenskej republike zapojiť sa do zvyšovania povedomia a šírenia presných informácií o ľudských právach utečencov a prisťahovalcov, a to najmä v súčasnej situácii a rastúcej xenofóbie.
5. Všetkým ľudskoprávnym organizáciám pôsobiacim v Slovenskej republike postaviť sa proti porušovaniu práv migrantov a utečencov, podporovať ducha tolerancie a súcitiť s utečencami a migrantmi, vrátane zabezpečenia ich ochrany v prijímacích centrách a iných ubytovacích zariadeniach
6. Všetkým ľudskoprávnym organizáciám pôsobiacim v Slovenskej republike trvať na tom, že ľudské práva nemôžu byť potlačené bezpečnostnými opatreniami a ochranou hraníc.
7. Všetkým ľudskoprávnym organizáciám pôsobiacim v Slovenskej republike podporovať spoluprácu na národnej a regionálnej úrovni s cieľom ochrany ľudských práv, poskytovania humanitárnej pomoci, podporovať porozumenie pre utečencov a migrantov aj prostredníctvom médií a zapojiť sa do medzikultúrneho dialógu a spoločných aktivít.

1 Rodová rovnosť

Rodová rovnosť je interdisciplinárnym pojmom, ktorý nemá ustálenú právnu definíciu ani v slovenskom právnom poriadku ani v medzinárodnom práve. Vo všeobecnosti môžeme rodovú rovnosť definovať ako rovnosť príležitostí medzi mužmi a ženami, chlapcami a dievčatami.² Koncept rodovej rovnosti podrobnejšie rozvíja Inštitúcia Organizácie Spojených národov pre rodovú rovnosť a posilnenie postavenia žien (UN Women), ktorá definuje rodovú rovnosť najmä ako „*rovnosť práv, povinností a príležitostí mužov, žien, chlapcov a dievčat*.“³ Na národnej úrovni definuje rodovú rovnosť Celoštátna stratégia rodovej rovnosti v Slovenskej republike, ktorá za rodovú rovnosť považuje rovnaké sociálne postavenie mužov a žien vo všetkých sférach verejného a súkromného života, ktorého cieľom je zabezpečenie plnohodnotného spoločenského uplatnenia na základe individuálnych kvalít a schopností.⁴

Cieľom rodovej rovnosti nie je, aby sa muži a ženy stali rovnakými, ale aby príležitosti a zodpovednosti nezáviseli od pohlavia, s ktorým sa konkrétne osoby narodili. Môžeme teda povedať, že v súvislosti s jednotlivými záujmami, špecifickými potrebami, životnými situáciami a prioritami mužov a žien berie rodová rovnosť do úvahy aj rôznorodosť pohlaví. Rodovú rovnosť považujeme nie len za ľudskoprávnu problematiku, ale aj za podmienku a indikátor trvalo udržateľného rozvoja.

V posledných rokoch sa rodová rovnosť dostáva viac do popredia a je populárnou témou v spoločnosti. Popularita rodovej rovnosti prináša okrem množstva pozitív aj negatíva spôsobované najmä nepochopením samotného konceptu. Rodovú rovnosť nemožno stotožňovať alebo zamieňať napríklad s populárnym feminizmom. Na rozdiel od rodovej rovnosti, feminizmus je charakterizovaný ako určitý intelektuálny záväzok alebo politický prúd, ktorý sa usiluje o naplnenie sociálnej spravodlivosti pre ženy a/alebo bojuje proti sexizmu.

Na medzinárodnej úrovni je rodová rovnosť upravená viacerými medzinárodnými zmluvami a dohovormi. Mnohé z týchto medzinárodných zmlúv a dohovorov podpísala a ratifikovala aj Slovenská republika (ďalej v texte ako „SR“). Za jeden z najdôležitejších medzinárodných dohovorov v oblasti ochrany a podpory rodovej rovnosti v globálnom meradle sa považuje Medzinárodný dohovor o eliminácii všetkých foriem diskriminácie žien a jeho

² Európsky inštitút pre rodovú rovnosť: „*Koncepty a definície*“, dostupné online na <http://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/concepts-and-definitions> (naposledy navštívené 30.03.2018).

³ Inštitúcia Organizácie spojených národov pre rodovú rovnosť a posilnenie postavenia žien: „*Koncepty a definície*“, dostupné online na <http://www.un.org/womenwatch/osagi/conceptsanddefinitions.htm> (naposledy navštívené 30. 3. 2018).

⁴ Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky: „*Celoštátna stratégia rodovej rovnosti v Slovenskej republike na roky 2014 - 2019*“ (2014), str. 5.

opčný protokol. Okrem nich boli na pôde OSN, Medzinárodnej organizácie práce a Rady Európy prijaté aj ďalšie medzinárodné dohovory priamo alebo nepriamo upravujúce rodovú rovnosť. Mnohé z týchto dohovorov upravujú rodovú rovnosť (resp. zásadu rovnakého zaobchádzania a rovných príležitostí) ako akcesorické právo viažuce sa na iné – tzv. prioritné právo⁵.

Na Slovensku nedisponujeme zákonnou definíciou rodovej rovnosti, ani doposiaľ nemáme jej samostatnú právnu úpravu. Rodová rovnosť je upravená v rámci právnej úpravy princípu rovnakého zaobchádzania – nediskriminácie. Medzi základné právne predpisy upravujúce nediskrimináciu patrí najmä Ústava Slovenskej republiky (ďalej v texte ako „Ústava SR“), ktorá v čl. 12 ods. 1 ustanovuje, že „*Ludia sú slobodní a rovní v dôstojnosti a právach*“ a celý rad špecializovaných právnych predpisov. Za najdôležitejší právny predpis upravujúci zásadu rovnakého zaobchádzania považujeme ADZ. Nemožno opomenúť aj Zákonník práce a ďalšie osobitné predpisy⁶, ktoré taktiež obsahujú antidiskriminačné ustanovenia.⁷

Na podporu, ochranu a rozvoj rodovej rovnosti v SR dohliada najmä Stredisko ako nezávislý národný antidiskriminačný orgán a Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (ďalej v texte ako „MPSVaR SR“) – Odbor rodovej rovnosti a rovnosti príležitostí a Výbor pre rodovú rovnosť (stály odborný orgán Rady vlády Slovenskej republiky pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť) pre otázky týkajúce sa rodovej rovnosti a pre oblasť monitorovania implementácie Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien, ďalších medzinárodných ľudsko-právnych dohovorov, legislatívy a strategických cieľov Európskej únie (ďalej v texte ako „EÚ“) v tejto oblasti.⁸

V roku 2014 Vláda Slovenskej republiky (ďalej v texte ako „vláda SR“) schválila MPSVaR SR navrhnutú Celoštátnu stratégiu rodovej rovnosti v Slovenskej republike na roky

⁵ napr. Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach, Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach, v oblasti vzdelávania – UNESCO, Dohovor proti diskriminácii vo vzdelávaní, v oblasti ochrany detí – Dohovor o právach dieťaťa alebo v pracovno-právnej oblasti – dohovory Medzinárodnej organizácie práce o rovnakom odmeňovaní mužov a žien za prácu rovnakej hodnoty a o diskriminácii pokiaľ ide o zamestnanie a povolanie.

⁶ zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele, zákon o sociálnych službách, zákon o sociálnom poistení, zákon o zdravotnom poistení, zákon o zdravotnej starostlivosti a o službách súvisiacich, zákon o ochrane spotrebiteľa, zákon o podpore práce s mládežou, školský zákon, zákon o výkonne väzby a zákon o výkone trestu odňatia slobody.

⁷ JUDr. Anna Zachová et al., „Zásada rovnakého zaobchádzania a jej ochrana – teória a prax vybraných európskych krajín a Slovenska“ (2010) str. 14 – 15.

⁸ Štatút Výboru pre rodovú rovnosť, čl. 3.

2014 – 2019. Podľa MPSVaR SR súvisia nedostatky v oblasti rozvoja, podpory a ochrany rodovej rovnosti v SR najmä s:

- a) tradičným rozdelením rodových rolí,
- b) nízkou znalosťou svojich práv a agendy rodovej rovnosti,
- c) nedostatkom vyrovnávacích opatrení,
- d) nedostatkom služieb pre lepšie zosúladenie rodinného a pracovného života.⁹

1.1 Index rodovej rovnosti a Index rodovej nerovnosti

Index rodovej rovnosti, resp. nerovnosti, je ukazovateľ, ktorý odzrkadľuje stav a úroveň rodovej rovnosti, v konkrétnom štáte alebo regióne. V kontexte SR sú za dva najvýznamnejšie indexy rodovej rovnosti považované indexy, ktoré vypracováva Rozvojový program OSN (UNDP)¹⁰, ktorý zbiera a vyhodnocuje dáta na úrovni OSN a Európsky inštitút pre rodovú rovnosť (ďalej v texte ako „EIGE“), ktorý zbiera a vyhodnocuje dáta na úrovni EÚ.

Rozvojový program OSN vydáva každoročne správu o ľudskom rozvoji, tzv. *Human Development Report*. Túto správu možno charakterizovať ako súbor indexov, respektíve ukazovateľov, ktoré odzrkadľujú ľudský rozvoj v jednotlivých členských štátoch OSN. Súčasťou tejto správy sú aj indexy, ktoré sa venujú rodovej rovnosti a to:

- a) index rodového rozvoja,
- b) index rodovej nerovnosti.

Kým index rodového rozvoja berie do úvahy najmä priemernú dĺžku života, najvyššie dosiahnuté vzdelanie a životnú úroveň mužov a žien, index rodovej nerovnosti berie do úvahy odlišné portfólio ukazovateľov:

- a) v oblasti zdravia prihliada na úmrtnosť matiek a pôrodnosť u dospelých žien, ktoré tvoria index ženského reprodukčného zdravia,
- b) v oblasti posilnenia postavenia prihliada na počet žien a mužov, ktorí dosiahli aspoň stredoškolské vzdelanie a podiel žien a mužov v národnom zákonodarnom orgáne, napr. parlamente. Spolu tieto ukazovatele tvoria index posilnenia postavenia žien a index posilnenia postavenia mužov,

⁹ Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky: „Celoštátna stratégia rodovej rovnosti v Slovenskej republike na roky 2014 – 2019“ (2014), str.13 – 21.

¹⁰ Pozri: <http://www.undp.org/>

d) v oblasti práce prihliada na množstvo mužov a žien, ktorý tvoria pracovnú silu. Tento ukazovateľ je súčasťou mužského indexu trhu práce a ženského indexu trhu práce.¹¹

Index rodovej nerovnosti je teda výsledkom porovnania ženského rodového indexu a mužského rodového indexu. Po vyhodnotení globálneho indexu rodovej nerovnosti sa SR umiestnila na 40. mieste (0,991 bodov) a dosiahla tzv. veľmi vysokú úroveň ľudského rozvoja. Len pre porovnanie, Rakúsko sa umiestnilo na 24. mieste (0,078 bodov), Česká republika na 28. mieste (0,129 bodov), Poľsko na 36. mieste (0,137 bodov) a Maďarsko na 43. mieste (0,252 bodov).¹²

EIGE sa zameriava na posilnenie všetkých aspektov rodovej rovnosti na úrovni EÚ. Prostredníctvom indexu rodovej rovnosti meria úroveň rodovej rovnosti v jednotlivých členských štátoch EÚ a monitoruje vývoj rodovej rovnosti na úrovni EÚ v súlade s jej jednotlivými platnými politikami.¹³ Index rodovej rovnosti vychádza z dát zbieraných v ôsmich rôznych oblastiach ľudského života, a to:

- a) práca,
- b) peniaze,
- c) vedomosti,
- d) čas,
- e) postavenie,
- f) zdravie,
- g) násilie a
- h) prelínajúce sa nerovnosti.¹⁴

Po vyhodnotení výsledkov indexu rodovej rovnosti EIGE možno konštatovať, že úroveň rodovej rovnosti v SR dlhodobo stagnuje a v súčasnosti sa pohybuje na úrovni 52,4 bodov.¹⁵ Len pre porovnanie, priemer EÚ sa pohybuje na úrovni 66,2 bodov. Pri pohľade na hodnotenie jednotlivých oblastí ľudského života dosiahla SR najlepšie výsledky v oblasti zdravia (85,3

¹¹ Rozvojový program Organizácie spojených národov: „*Technické poznámky Správy o ľudskom rozvoji*“ (2016), str. 1, dostupné online na: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2016_technical_notes.pdf (naposledy navštívené 24. 3. 2018).

¹² Rozvojový program Organizácia spojených národov: „*Štatistické dáta Správy o ľudskom rozvoji*“ (2016), str. 214, dostupné online na: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr_2016_statistical_annex.pdf (naposledy navštívené 24. 3. 2018).

¹³ Európsky inštitút pre rodovú rovnosť: „*Index rodovej rovnosti: dáta*“ (2015) dostupné online na <http://eige.europa.eu/gender-equality-index> (naposledy navštívené 30. 3. 2018).

¹⁴ Európsky inštitút pre rodovú rovnosť: „*Index rodovej rovnosti: o indexe*“ (2015) dostupné online na <http://eige.europa.eu/gender-equality-index/about> (naposledy navštívené 30. 3. 2018).

¹⁵ Európsky inštitút pre rodovú rovnosť: „*Index skóre – Slovensko*“ (2015) dostupné online na <http://eige.europa.eu/gender-equality-index/2015/SK> (naposledy navštívené 1. 4. 2018).

bodov), financií (74 bodov) a práce (65,5 bodov).¹⁶ Zo spomínaných oblastí získala SR v porovnaní s ostatnými rokmi lepšie výsledky len v oblasti financií.¹⁷ Na druhej strane najhoršie výsledky dosiahla SR v oblasti násilia (30 bodov) a postavenia (23,1 bodov). Pri vyhodnocovaní týchto výsledkom bral EIGE v SR do úvahy najmä nasledovné ukazovatele:

- a) v oblasti práce: participácia (najmä zamestnanosť a počet rokov v práci) a segregácia a kvalita práce (najmä možnosť dostať hodinu voľna na osobné záležitosti počas pracovnej doby a index kariérnych šancí);
- b) v oblasti financií: finančné príjmy (najmä mesačný zárobok a čistý vyrovnaný príjem) a ekonomická situácia (najmä ohrozenie chudobou a distribúcia príjmov);
- c) v oblasti vedomostí: dosiahnutie vzdelania a participácia (najmä absolventi vysokoškolského vzdelania a účasť na formálnom a neformálnom vzdelávaní) a segregácia (najmä terciárni študenti vo vzdelávaní, zdravotníctve, humanitných vedách a umení);
- d) v oblasti času: starostlivosť (najmä starostlivosť o deti, vnúčatá a staršie osoby a účasť na každodenných domácich prácach) a sociálne aktivity (najmä pracujúci, ktorý vykonávajú šport alebo majú hobby mimo svojho domova a pracujúci zúčastňujúci sa charitatívnych a dobrovoľníckych aktivít);
- e) v oblasti zdravia: status (najmä očakávaná dĺžka života, počet zdravých rokov), správanie (počet fajčiarov a osôb konzumujúcich nadmerné množstvo alkoholu počet osôb so zdravou životosprávou) a prístup (počet osôb s nesplnenými lekáorskými ošetreniami a zubnými ošetreniami);
- f) v oblasti násilia: rozšírenie, závažnosť, nahlásenie a ďalšie indikátory.¹⁸

Meranie a monitorovanie rodovej rovnosti na viacerých úrovniach (OSN, EÚ a národnej úrovni) umožňuje zákonodarcovi nie len adekvátne a nezávisle vyhodnotiť stav v SR, ale v súlade s výsledkami jednotlivých monitoringov a meraní upraviť celoštátnu stratégiu rodovej rovnosti v SR a tým súvisiaci príslušný národný akčný plán tak, aby sa postupne odstraňovali nerovnosti medzi mužmi/chlapcami a ženami/dievčatami vo všetkých oblastiach ich života. Dôležitosť ochrany a rozvoja rodovej rovnosti a jej prínos pre udržateľný rozvoj bola potvrdená opätovným zaradením rodovej rovnosti do Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj (ďalej v texte

¹⁶ Tamtiež.

¹⁷ Tamtiež.

¹⁸ Európsky inštitút pre rodovú rovnosť: „Indikátory indexu rodovej rovnosti v Slovenskej republike“ (2015) dostupné online na <http://eige.europa.eu/gender-equality-index/2015/SK> (naposledy navštívené 5. 4. 2018).

ako „Agenda 2030“), ktorú na národnej úrovni v SR implementuje Úrad podpredsedu vlády SR pre investície a informatizáciu. Agenda 2030 bola prijatá rezolúciou Valného zhromaždenia OSN dňa 21. 10. 2015 a určuje 17 cieľov a 169 čiastkových úloh na dosiahnutie trvalo udržateľného rozvoja, širšej slobody a medzinárodného mieru vo svete. Nové ciele a úlohy nadobudli účinnosť dňa 1. 1. 2016. O rok neskôr, dňa 11. 1. 2017, vláda SR schválila uznesením Koncepciu implementácie Agendy 2030 v medzinárodnom prostredí: Zodpovedné Slovensko – udržateľný rozvoj za našimi hranicami.¹⁹ V oblasti rodovej rovnosti sa členské štáty zaviazali k nasledovným piatim čiastkovým úlohám:

- eliminovať všetky formy diskriminácie žien a dievčat kdekoľvek na svete,
- eliminovať všetky formy násillia na ženách a dievčatách v súkromnej aj verejnej sfére, vrátane obchodovania s nimi a ich sexuálneho vykorist'ovania
- eliminovať všetky formy detského, skorého alebo núteného manželstva a ženskej obriezky,
- uznať a ceniť si neplatenú starostlivosť a domácu prácu prostredníctvom poskytovania verejných služieb, infraštruktúru, politík sociálneho zabezpečenia a šírením osvetu o zdieľanej zodpovednosti za vedenie domácnosti a rodiny, tak ako je to na národnej úrovni vhodné,
- zabezpečiť ženám úplnú a efektívnu participáciu a rovné príležitosti vo vedúcich pozíciách na všetkých úrovniach rozhodovania, politického, ekonomického a verejného života,
- zabezpečiť rovný prístup k sexuálnemu a reprodukčnému zdraviu a reprodukčným právam v zmysle Akčného programu medzinárodnej konferencie o populácii a rozvoji, Pekinskej akčnej platformy²⁰ a výsledných dokumentov ich hodnotiacich konferencií
- prijať reformy, ktoré dajú ženám rovnaké práva k ekonomickým zdrojom, prístupu k vlastníctvu a kontrole nad pôdou alebo iným formám finančných služieb, dedeniu a prírodným zdrojom v zmysle národného právneho poriadku,
- podporiť používanie technológie umožňujúcej komunikáciu a šírenie informácie na posilnenie postavenia žien,

¹⁹ Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 5 zo dňa 11. 1. 2017 ku Koncepcii implementácie Agendy 2030 v medzinárodnom prostredí.

²⁰ Počas štvrtej svetovej konferencie o ženách a opatreniach pre rozvoj, rovnosť a mier, ktorá sa odohrala v septembri 1995 v Pekingu bola vytvorená Akčná platforma a prijatá Pekinská deklarácia, ktoré vyčlenili 12 najdôležitejších priorít pre dosiahnutie rodovej rovnosti a posilnenia postavenia žien.

- prijať a posilniť vhodné politiky a vymožitelné právne predpisy na podporu rodovej rovnosti a posilnenia postavenia žien a dievčat na všetkých úrovniach.²¹

Uznesením vlády SR č. 350 z 24. 7. 2017 vznikla Rada vlády SR pre Agendu 2030 pre udržateľný rozvoj (ďalej v texte ako „Rada pre Agendu 2030“), ktorej úlohou je prostredníctvom svojej pracovnej skupiny pre implementáciu Agendy 2030 vypracovať Národný investičný plán SR pre roky 2018 – 2030. Na svojom prvom zasadnutí Rada pre Agendu 2030 rozhodla, že SR bude prostredníctvom svojej národnej stratégie a príslušného Národného akčného plánu implementovať z celkového počtu cieľov len 5 cieľov, a to:

1. strieborná a obehová ekonomika,
2. vzdelávanie,
3. zdravie, životné prostredie a kvalita života,
4. doprava, energetika a mestá v kontexte klimatických zmien,
5. boj proti chudobe.²²

Cieľ č. 5 Agendy 2030 – Rodová rovnosť, nebol zahrnutý medzi priority, ktorým sa bude Rada pre Agendu 2030 venovať pri vypracovávaní národnej stratégie a národného investičného plánu pre roky 2018 – 2030, a to napriek tomu, že SR nedosahuje ani len priemernú úroveň rodovej rovnosti v EÚ.

1.2 Násilie na ženách

Násilie na ženách predstavuje pretrvávajúci problém v SR. Vo všeobecnosti možno definovať násilie ako každú formu ubližovania, vyhrážania sa, prejavu nadvlády, fyzického, sexuálneho a psychického nátlaku či zneužívania moci. Násilie sa zväčša stotožňuje práve s fyzickým násilím, ale má aj viacero iných foriem.²³ Pokiaľ ide o právnu definíciu násilia na ženách, tá je obsiahnutá na úrovni OSN v Dohovore o eliminácii všetkých foriem diskriminácie žien z roku 1979 a na úrovni Rady Európy v Dohovore o predchádzaní násiliu na ženách

²¹ Vedomostná platforma Organizácie spojených národov pre udržateľný rozvoj: „Cieľ trvalo udržateľného rozvoja č. 5: Dosiagnúť rodovú rovnosť a zlepšiť postavenie všetkých žien a dievčat“ dostupné online na <https://sustainabledevelopment.un.org/sdg5> (naposledy navštívené 30. 3. 2018).

²² Úrad podpredsedu vlády SR pre investície a informatizáciu: „Slovensko formuluje svoju víziu budúcnosti do roku 2030“ (2017) dostupné online na <https://www.vicpremier.gov.sk/index.php/slovensko-formuluje-svoju-viziu-buducnosti-do-roku-2030/index.html> (naposledy navštívené 30. 3. 2018).

²³ Slovenské národné stredisko pre ľudské práva: „Správa o dodržiavaní práv v Slovenskej republike za rok 2017“ (2017), dostupné online na http://www.snslp.sk/CCMS/files/Spr%C3%A1va_o_%C4%BDP_2016_FINAL.pdf (naposledy navštívené 30. 3. 2018), str. 102.

a domácemu násiliu a o boji proti nemu z roku 2011 (ďalej v texte ako „Istanbulský dohovor“), ktorý definuje v čl. 3 (a) násilie na ženách ako *„porušenie ľudských práv a formu diskriminácie žien, ktorými sa rozumejú všetky činy rodovo podmieneného násilia, ktoré majú alebo môžu mať za následok telesnú, sexuálnu, duševnú, ale aj ekonomickú ujmu alebo utrpenie žien vrátane vyhrážania sa takýmito činmi, nátlaku alebo svojvoľného zbavenia slobody, či už vo verejnom alebo v súkromnom živote“*. Špecifickú kategóriu násilia tvorí tzv. rodovo podmienené násilie a sexuálne násilie. Úrad vysokého komisára OSN pre utečencov definuje rodovo podmienené násilie a sexuálne násilie ako *„násilie nasmerované proti osobe na základe pohlavia. Zahŕňa domáce násilie, ako aj znásilnenie, sexuálne zneužívanie a sexuálne obťažovanie, zastrašovanie v práci a v škole, obchodovanie s ľuďmi a nútenú prostitúciu. Hoci obeťami tohto druhu násilia môžu byť rovnako ženy, muži, chlapi aj dievčatá, hlavnými obeťami sexuálneho alebo rodového násilia sú najmä ženy a dievčatá.“*²⁴

V Slovenskom právnom poriadku definícia násilia na ženách, resp. rodového násilia chýba. Trestný zákon (ďalej v texte ako „TZ“) ako základný právny predpis trestného práva hmotného obsahuje definície viacerých druhov násilia, vrátane takého násilia, ktoré možno subsumovať pod kategóriu rodovo podmieneného a sexuálneho násilia ako aj násilia na ženách. Ako príklad možno uviesť ustanovenia upravujúce trestné činy proti životu a zdraviu (napr. § 144 Úkladná vražda, TZ), ustanovenia upravujúce trestné činy proti ľudskej dôstojnosti (napr. § 199 Znásilnenie, TZ), ustanovenia upravujúce trestné činy proti rodine a mládeži (napr. § 208 Týranie blízkej a zverenej osoby, TZ). Doposiaľ však v slovenskom právnom poriadku chýba definícia rodovo podmieneného násilia, ktorá by zohľadňovala jeho špecifiká. Národný akčný plán na elimináciu a prevenciu násilia na ženách na roky 2014 – 2019 považuje za násilie na ženách *„porušenie ľudských práv a forma diskriminácie žien sa rozumejú všetky činy rodovo podmieneného násilia, ktoré majú alebo môžu mať za následok telesnú, sexuálnu, duševnú, ale aj ekonomickú ujmu alebo utrpenie žien vrátane vyhrážania sa takýmito činmi, nátlaku alebo svojvoľného zbavenia slobody, či už vo verejnom alebo v súkromnom živote.“*²⁵ V roku 2017 vstúpil do platnosti nový zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov (ďalej v texte ako „zákon o obetiach“), ktorý po prvý krát zadefinoval tzv. domáce násilie v slovenskom právnom poriadku, a to ako *„trestný čin spáchaný násilím alebo hrozbou násilia na príbuznom*

²⁴ Úrad vysokého komisára Organizácie spojených národov pre utečencov: *„Boj proti sexuálnemu a rodovému násiliu“* (2016), dostupné online na <http://www.unhcr.org/sk/2509-skco-robimestarostlivost-o-zranitelne-skupinysexualne-a-rodove-nasilie-html.html> (naposledy navštívené 3. 4. 2018).

²⁵ Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky: Národný akčný plán pre elimináciu a prevenciu násilia na ženách na roky 2017 – 2019, str.10.

*v priamom rade, osvojiteľovi, osvojencovi, súrodencovi, manželovi, bývalom manželovi, druhovi, bývalom druhovi, rodičovi spoločného dieťaťa alebo inej osobe, ktorá s páchatelom žije alebo žila v spoločnej domácnosti.*²⁶

Stredisko v Správe o LP za rok 2016 v súlade s hodnotením Výbor OSN pre odstránenie všetkých foriem diskriminácie žien odporučilo MPSVaR SR a Národnej rade Slovenskej republiky (ďalej v texte ako „NR SR“) prijať právnu ochranu v oblasti ochrany žien pred násilím a ratifikovať Istanbulský dohovor. Potreba prijatia novej legislatívy upravujúcej rodové násilie bola reflektovaná aj dvoma národnými akčnými plánmi - Celostátnou stratégiou rodovej rovnosti v Slovenskej republike pre roky 2014 – 2019 a Národným akčným plánom pre elimináciu a prevenciu násilia na ženách pre roky 2014 – 2019. Indikátorom naplnenia požiadavky prijatia novej legislatívy posilňujúcej právny a inštitucionálny rámec za účelom uznania práv žien a ich ochrane proti všetkým formám násilia je práve vyššie spomínaný nový zákon o obetiach, ktorý nadobudne účinnosť v roku 2018. Stredisko vníma novú legislatívu pozitívne, napriek tomu však upozorňuje na skutočnosť, že vláda SR, napriek záväzku predložiť Istanbulský dohovor NR SR k ratifikácii, tak doposiaľ nespravila. Navyše v auguste 2017, na návrh Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky (ďalej v texte ako „MS SR“) schválila vláda SR uznesenie č. 379 zo dňa 16. 8. 2017, ktorým schválila odloženie ratifikácie Istanbulského dohovoru a sledovanie vývoja verejnej mienky a moderovanie odbornej diskusie na tému dohovoru. Vláda SR toto rozhodnutie odôvodnila tým, že považuje určité ustanovenia Istanbulského dohovoru za sporné a v nesúlade s Ústavou SR.

1.2.1 Kampaň „Pretože hovorím nie“

V súlade s príslušným národným akčným plánom spustilo MPSVaR SR v roku 2017 osvetovú a informačnú kampaň o sexuálnom násilí - „Pretože hovorím nie“. Cieľom kampane je zvýšiť citlivosť najmä mladých ľudí na problematiku sexuálneho násilia a verejne ho odmietnuť.²⁷ Kampaň tak reaguje na výsledky Eurobarometra z roku 2016, podľa ktorého 47 % opýtaných považuje rodové alebo sexuálne násilie za určitých okolností za ospravedlniteľné. Slováci za takéto okolnosti považujú napr.:

²⁶ Zákon č. 270/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, § 2 ods.1 e).

²⁷ Oficiálna stránka kampane „Pretože hovorím nie“ dostupné online na <https://www.zastavmenasilie.gov.sk/pretoze-hovorim-nie/> (naposledy navštívené 3. 4. 2018).

- a) byť pod vplyvom alkoholu alebo omamných látok (14 %),
- b) dobrovoľne odísť s niekým domov so schôdzky (14 %),
- c) nosiť zvodné, provokatívne alebo odhaľujúce oblečenie (16 %),
- d) nepovedať jednoznačne nie resp. nebrániť sa fyzicky (13 %).²⁸

Ide o prvú celoštátnu kampaň na Slovensku, ktorá sa zameriava osobitne na problematiku sexuálneho násillia a jeho prevenciu u osôb vo veku 18 – 25 rokov.²⁹ Súčasťou kampane sú najmä televízne a rozhlasové spoty ako aj rôzne prezentácie v internetovom priestore a informačné materiály. Stredisko konštatuje, že od spustenia kampane v apríli 2017 do konca roka 2017 mala kampaň pomerne slabý dosah na cieľovú skupinu. Možno tak usúdiť aj najmä zo sledovanosti video spotov uverejnených na stránke youtube.com (priemerná sledovanosť video spotov sa pohybovala od 400 po 14 000 vzhliadnutí pri 49 odoberateľoch)³⁰, ako aj počtu užívateľov sociálnej siete Facebook, ktorí sledujú stránku kampane (cca 3000 osôb).³¹

1.2.2 Národná linka pre ženy zažívajúce násillie

Od roku 2015 funguje na Slovensku historicky prvá národná nonstop linka, ktorá poskytuje ženám zažívajúcim násillie pomoc a podporu, a to 24 hodín 7 dní v týždni. Cieľom linky je minimalizovať riziká, ktorým sú ženy vystavené v násilnom vzťahu a zabezpečiť potrebnú pomoc aj tým ženám, ktoré majú prístup k informáciám sťažený z dôvodu zdravotného postihnutia alebo iného hendikepu. Národnú linku pre ženy zažívajúce násillie (ďalej v texte ako „národná linka“) prevádzkuje MPSVaR SR. V roku 2017 národná linka zaznamenala 3 301 hovorov pričom z toho prijala 2 821 hovorov (85 %) v priemernej dĺžke trvania 6 minút.³² Oproti minulým rokom (2016 a 2015) možno pozorovať pokles miery vyťaženia národnej linky. Len na porovnanie, v roku 2015 prijala 6 073 hovorov a v roku

²⁸ Európska Komisia: „Zvláštny Eurobarometer 449: Rodovo podmienené násillie“ (2016) str. 3.

²⁹ Oficiálna stránka kampane „Pretože hovorím nie“ dostupné online na <https://www.zastavmenasilie.gov.sk/news/pretoze-hovorim-nie/> (naposledy navštívené 3. 4. 2018).

³⁰ Oficiálny kanál kampane „Pretože hovorím nie“ na video platforme youtube.com dostupné online na <https://www.youtube.com/channel/UC0uNm1EMDuYvooNCmcbwVEw> (naposledy navštívené 3. 4. 2018)

³¹ Oficiálny kanál kampane „Pretože hovorím nie“ na sociálnej sieti Facebook dostupné online na <https://www.facebook.com/zastavme.nasilie> (naposledy navštívené 3. 4. 2018).

³² Z odpovede MPSVaR SR na otázky Strediska zo dňa 16. 2. 2018.

2016 prijala 3 654 hovorov³³, čo predstavuje v porovnaní s rokom 2015 pokles o 53,55 % a v porovnaní s rokom 2016 pokles o 22,80 %.

V roku 2017 zaevidovala národná linka 392 nových klientok, teda žien, ktoré volali na národnú linku po prvýkrát. V priemere ide nárast o 32 nových klientok národnej linky mesačne. Od nových klientok – žien, ktoré zažívajú násilie prijala linka 1 181 hovorov, čo predstavuje 42 % z celkového počtu hovorov, ktoré prijala.³⁴ Pričom klientky volali jeden krát alebo viac krát v závislosti od ich potrieb, miery identifikácie s násilím a poskytnutou intervenciou.³⁵ Národná linka zaručuje ženám bezpečný a anonymný priestor na rozhovor o prežívanom násilí, a preto ostáva identifikácia a miera závažnosti zažívaného násilia v rukách samotnej klientky. Z tohto dôvodu je identifikácia úplného spektra násilia, ktoré klientky národnej linky zažívajú značne obmedzená a závisí od ich schopnosti nielen situáciu vyhodnotiť a identifikovať konkrétny typ násilia. Dve najčastejšie zažívané formy násilia sú psychické násilie, ktoré zažíva až 299 z 392 nových klientok národnej linky (79 %) a fyzické násilie, ktoré zažíva 222 klientok (57 %). Podľa údajov MPSVaR SR ostatné formy násilia zaznamenané prostredníctvom telefonátov na národnej linky sú sociálne, ekonomické a sexuálne násilie. Okrem iného pracovníci národnej linky identifikovali aj 128 prípadov nebezpečného vyhrážania a 57 prípadov nebezpečného prenasledovania.

Okrem štatistických ukazovateľov národnej linky možno monitorovať násilie na ženách v SR aj prostredníctvom štatistiky Policajného zboru (ďalej v texte ako „PZ“), ktorá sa týka konkrétnych trestných činov. Odbor správy a informačných systémov PZ, ktorý je gestorom evidenčno-štatistického systému kriminality uviedol, že v roku 2017 bolo orgánmi činnými v trestnom konaní zaevidovaných 500 podnetov o podozrení zo spáchania trestného činu podľa ust. § 208 TZ – trestný čin týrania blízkej osoby a zverenej osoby.³⁶ V roku 2017 zaevidovali príslušné orgány činné v trestnom konaní 58 obetí mužského pohlavia, 379 obetí ženského pohlavia a 63 skupín (dve a viac obetí). Zo štatistik d'alej vyplýva, že pokiaľ ide o páchatel'ov dominujú najmä muži.³⁷ V roku 2017 príslušné orgány činné v trestnom konaní zaevidovali 311 páchatel'ov a 25 páchateliek.³⁸

³³ Správa o EP za rok 2016, str.108. Dostupné na:
http://www.snsip.sk/CCMS/files/Spr%C3%A1va_o_%C4%BDP_2016_FINAL.pdf

³⁴ Z odpovede MPSVaR SR na otázky Strediska dňa 16. 2. 2018.

³⁵ Tamtiež.

³⁶ Z odpovede MV SR na otázky Strediska zo dňa 15. 2. 2018.

³⁷ Tamtiež.

³⁸ Tamtiež.

Stredisko sa so svojimi otázkami obrátilo aj na relevantné neziskové organizácie a občianske združenia, ktoré pri svojej činnosti prichádzajú do kontaktu so ženami, ktoré zažívajú alebo zažívali násilie alebo poskytujú takýmto ženám odbornú pomoc a podporu. Z deviatich dopýtaných organizácií nám poskytli informácie o svojej činnosti súvisiacej s násilím na ženách iba dve organizácie – OZ Žena v tiesni a OZ Pomoc rodine. Občianskemu združeniu Žena v tiesni bolo v roku 2017 doručených 87 podnetov, pričom najčastejšie išlo o podnety, v ktorých ženy zažívali fyzické a psychické násilie zo strany manžela alebo bývalého partnera.³⁹ Možno konštatovať, že OZ Žena v tiesni zaznamenala veľmi mierny pokles v počte podnetov. V porovnaní s rokom 2017 bolo totiž OZ Žena v tiesni doručených o 10 podnetov menej ako v roku 2016. Pomoc a bezplatné služby OZ Pomoc rodine vyhládalo v roku 2017 182 žien⁴⁰, čo predstavuje nárast o viac ako 33 % v porovnaní s počtom žien, ktoré sa na občianske združenie obrátilo v roku 2016.

Odporúčania

Stredisko odporúča:

1. MS SR aktívne viesť dialóg a monitorovať verejnú mienku o Istanbulskom dohovore s cieľom bojovať proti dezinformačným kampaniam, ktoré sprevádzajú proces jeho ratifikácie.
2. Rade pre Agendu 2030 začleniť cieľ č. 5 – Rodová rovnosť Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj do národnej stratégie a národného investičného plánu pre roky 2018 – 2030.
3. MPSVaR SR rozšíriť aktivity kampane „Pretože hovorím nie“ s cieľom zvýšiť dosah kampane na mladých ľudí vo veku 18 – 25 rokov.
4. MV SR a PZ vzdelávať predstaviteľov orgánov činných v trestnom konaní, ktorý prichádzajú do priameho kontaktu s obeťami rodovo podmieneného a sexuálneho násillia, o problematike rodovo podmieneného a sexuálneho násillia a práci s takýmito obeťami.

³⁹ Z odpovede Občianskeho združenia Žena v tiesni na otázky Strediska zo dňa 22. 1. 2018.

⁴⁰ Z odpovede Občianskeho združenia Pomoc rodine na otázky Strediska zo dňa 22. 1. 2018.

1.3 Participácia žien v politickom živote

Rovné zastúpenie žien a mužov v politickom živote je dôležitým predpokladom účinnej demokracie a dobrej správy vecí verejných. Medzi prínosy skutočnej rovnosti žien a mužov v politickom živote patrí spravodlivejšia spoločnosť, inkluzívna správa, vyššia životná úroveň, pozitívny dopad na rozvoj školstva, zdravotníctva a infraštruktúry, ako aj znižovanie úrovne politickej korupcie.⁴¹

Základnou príčinou nízkeho zastúpenia žien v politickom živote sú rodové stereotypy. V stereotypnom vnímaní úloh mužov a žien v spoločnosti, t. j. v kontexte tradičných rolí ženy (napr. manželka, matka, žena v domácnosti atď.) a tradičných ženských vlastností (napr. emotívnosť, submisia, súcit atď.), ženy do politiky nepatria. Rodové stereotypy predpokladajú, že základnými vlastnosťami dobrého lídra, vrátane toho politického, sú asertivita, dominantnosť či racionalita, teda vlastnosti stereotypne pripisované mužom.

Ďalšou z príčin nedostatočnej participácie žien v politickom živote sú tiež samotné politické strany. Tieto sú spravidla doménou mužov, ktorí kontrolou nad straníckymi funkciami a kandidátnymi zoznamami vytvárajú bariéru ďalšiemu prenikaniu žien do politiky. Politické strany a ich lídri často nezohrávajú aktívnu úlohu pri presadzovaní politickej participácie žien a ich postoje k dobrovoľným kvótam alebo iným formám zvyšovania zastúpenia žien na politickom rozhodovaní sa líšia. Na Slovensku v roku 2017 nemala ani jedna zo súčasných parlamentných strán za predsedníčku ženu. Pokiaľ ide o poslanecké kluby NR SR, dvom zo siedmich predsedajú ženy.

Prekážkou vyššej participácie žien v politike je tiež nárast sexizmu a nenávisťných prejavov v politike. Všeobecne účasť žien v politike priťahuje pozornosť sociálnych médií a ženy političky bývajú často rôznymi formami obťažované. Ženy političky sa z rôznych dôvodov často necítia v politike bezpečne.⁴² Spolu so stereotypnými názormi na úlohu žien v spoločnosti, politické prostredie nevytvára dostatočne podporujúcu základňu na dosahovanie rodovej rovnosti.

Globálny index rodovej rovnosti, ktorý každoročne vypracúva Svetové hospodárske fórum, zaradil v roku 2017 SR na 89 miesto zo 144 krajín v kategórii politické zastúpenie žien.

⁴¹ Európsky inštitút pre rodovú rovnosť, Rodová rovnosť v politickom rozhodovaní, dostupné na: http://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/2016.1523_mh0116064skn_pdfweb_20170511095723.pdf

⁴² Pozri bližšie Community of Democracies, International Institute for Democracy and Electoral Assistance, UNDP: Advancing Women's Political Participation. European consultation on Gender Equality & Political Empowerment. Strasbourg. 2016. dostupné na: <https://www.idea.int/publications/catalogue/regional-organizations-gender-equality-and-political-empowerment-women?lang=en>

V tomto kritériu sa okrem iného berie do úvahy počet žien v parlamente (80. miesto), počet žien na ministerských pozíciách (94. miesto) alebo počet rokov, počas ktorých stála na čele štátu žena (43. miesto). Celkovo sa Slovensko umiestnilo na 74. mieste.⁴³ Politická participácia žien je teda na slabšej úrovni v porovnaní s celkovým umiestnením krajiny. Pre porovnanie, v roku 2013 bolo Slovensko celkovo tiež na 74. mieste, pričom v kategórii politickej participácie žien bolo na 77. mieste zo 136 krajín.⁴⁴ Obdobne nepriaznivo sa Slovensko umiestnilo aj v Indexe rodovej rovnosti z roku 2015, ktorý zostavil EIGE. V otázke politickej sily žien dosiahlo Slovensko len 29 bodov zo 100, pričom priemer EÚ je 48,5 bodu. Medzi kritéria určenia politickej sily žien sa index sústreďuje na podiel žien ministeriek, poslankyň národného parlamentu a poslankyň v regionálnych zhromaždeniach.⁴⁵

Z uvedeného vyplýva, že SR potrebuje prijať opatrenia na zvýšenie politickej participácie žien, ktorá je jedným zo základných predpokladov dosiahnutia rodovej rovnosti v praxi. Slovensko k tomu tiež zaväzuje záväzky v oblasti medzinárodnej ochrany ľudských práv.

1.3.1 Medzinárodné, regionálne a národné záväzky

Rovnosť žien a mužov pri účasti na politickom a verejnom živote je garantovaná medzinárodnými dohovormi na ochranu ľudských práv. Všeobecne je otázka občianskych a politických práv predmetom Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach, ktorý v čl. 25 garantuje právo každého občana bez akýchkoľvek rozdielov vrátane z dôvodu pohlavia a bez neodôvodnených obmedzení zúčastňovať sa na vedení verejných záležitostí a to priamo alebo prostredníctvom slobodne volených zástupcov, právo voliť a byť volený a právo vstúpiť za rovnakých podmienok do verejných služieb svojej krajiny. V zmysle čl. 3 sú štáty viazané zabezpečiť rovnaké právo mužov a žien na užívanie týchto politických práv.

Osobitne vo vzťahu k ženám Dohovor OSN o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien v čl. 7 zaväzuje štáty prijať všetky príslušné opatrenia na odstránenie diskriminácie žien

⁴³ World Economic Forum: The Global Gender Gap Report 2017, dostupný na: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2017.pdf

⁴⁴ World Economic Forum: The Global Gender Gap Report 2013, dostupný na: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2013.pdf

⁴⁵ Pozri bližšie: Európsky inštitút pre rodovú rovnosť, Gender Equality Index 2017, dostupné na: <http://eige.europa.eu/gender-equality-index>

v politickom a verejnom živote. Všeobecné odporúčanie č. 23 k Dohovoru OSN o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien zdôrazňuje potrebu dočasných vyrovnávacích opatrení (ďalej v texte ako „DVO“) (napr. kvóty) na zabezpečenie rovnosti v participácii žien a mužov vo verejnom a politickom živote. Na zabezpečenie skutočnej rovnosti v politickom živote je potrebné nie len formálne odstránenie prekážok, ale aj zavedenie dočasných opatrení na podporu rovnej účasti žien a mužov vo verejnom živote. Zároveň sa v odporúčaní podčiarkuje úloha štátov, politických strán a verejných činiteľov aktívne podporovať plné a efektívne zapájanie žien do politického a verejného života.⁴⁶

Pri poslednom preskúvaní stavu implementácie Dohovoru OSN o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien Výbor OSN pre odstránenie všetkých foriem diskriminácie žien konštatoval v roku 2015 voči SR znepokojenie nad nízkym zastúpením žien v parlamente a vo vláde, a to tak na národnej, ako aj lokálnej úrovni. Odporučil SR prijať opatrenia s konkrétnymi cieľmi a harmonogramom plnenia na urýchlenie zvyšovania počtu žien v politickom a verejnom živote a obzvlášť na rozhodovacích pozíciách. Taktiež odporučil SR prijať opatrenia, vrátane DVO, na podporu rovného zastúpenia žien a mužov v parlamente a v politických stranách, na vysokých pozíciách v štátnej správe na národnej aj lokálnej úrovni, pričom osobitná pozornosť má byť venovaná ženám patriacim k etnickým menšinám. Ako príklad sú uvedené zákonné kvóty.⁴⁷

V roku 1995 Pekinská deklarácia v čl. 13 označila plnú participáciu žien na princípe rovnosti vo všetkých sférach spoločnosti vrátane rozhodovacích procesov a prístupu k moci za základ dosahovania rovnosti, rozvoja a mieru. Medzi strategickými cieľmi uvádza Pekinská akčná platforma prijímanie opatrení na zabezpečenie rovného prístupu a plnej participácie žien v jednotlivých zložkách moci a v rozhodovacích procesoch a posilňovanie kapacít žien podieľať sa na rozhodovaní a vedúcich pozíciách. Ako možné formy akcie sa uvádzajú okrem iného prijatie opatrení, ak je to vhodné aj vo vzťahu k volebným systémom, povzbudzujúcich

⁴⁶ Pozri Výbor OSN pre odstránenie všetkých foriem diskriminácie žien, Všeobecné odporúčanie č. 23 – Politický a verejný život. Dostupné na: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT/CEDAW/GEC/4736&Lang=en

⁴⁷ Committee on the Elimination of Discrimination against Women: Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Slovakia, CEDAW/C/SVK/CO/5-6, body 24 a 25. Dostupné na: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fSVK%2fCO%2f5-6&Lang=en

politické strany aby zapojili ženy do volených a nevolených verejných pozícií v rovnakom pomere a na rovnakej úrovni ako mužov.⁴⁸

V systéme EÚ patrí medzi kľúčové dokumenty v tejto oblasti rezolúcia Európskeho parlamentu o ženách v politickom rozhodovaní-kvalita a rovnosť⁴⁹, ktorá vyzýva členské štáty a inštitúcie EÚ, aby navrhli a implementovali účinné politiky rodovej rovnosti a stratégie na dosiahnutie parity participácie na politickom rozhodovaní a vedení na všetkých úrovniach. V deklarácií sú medzi nástrojmi na dosiahnutie tohto cieľa uvádzané aj rodové kvóty. Politiky rodovej rovnosti na úrovni EÚ sa opierajú o Strategický záväzok k rodovej rovnosti na obdobie rokov 2016 - 2019⁵⁰, ktorý rovnako odkazuje na potrebu dosiahnutia rodovej vyváženosti v politickom rozhodovaní a podpore aktivít národných vlád, ktoré podporujú rodovú rovnosť v politickom a verejnom rozhodovaní. Napokon Závery Rady EÚ o Európskom pakte pre rodovú rovnosť na obdobie 2011 - 2020⁵¹ vyzývajú k opatreniam na národnej úrovni, a ak je to vhodné aj na úrovni EÚ, s cieľom podpory rovnej participácie žien a mužov na rozhodovaní na všetkých úrovniach a vo všetkých oblastiach.

V podmienkach slovenskej legislatívy je rovnosť žien a mužov v politickom živote garantovaná na ústavnej úrovni. Ústava SR v čl. 30 zakotvuje všeobecné, rovné a priame volebné právo a prístup k voleným a iným funkciám pre všetkých občanov za rovnakých podmienok. V zmysle čl. 12 Ústavy SR je právo voliť a byť volený garantované všetkým občanom bez ohľadu na pohlavie. Napriek formálnej rovnosti je zastúpenie žien v politickom živote na Slovensku vo výraznom nepomere oproti mužom. Z materiálov verejných politík je pre túto oblasť určujúcim Akčný plán rodovej rovnosti v Slovenskej republike na roky 2014 - 2019⁵², ktorý si stanovuje za jeden z cieľov znížiť rodové rozdiely v participácii žien a mužov v rozhodovacích pozíciách. V rámci tohto cieľa je jednou z úloh práve zvýšiť zastúpenie žien na rozhodovacích pozíciách v politickom živote, vrátane ich motivácie a možnosti kandidovať a participovať.

⁴⁸ Pekinská deklarácia a Akčná platforma, dostupné na:

<http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDPfA%20E.pdf>

⁴⁹ European Parliament resolution of 13 March 2012 on women in political decision-making – quality and equality, dostupná na: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2012-0070+0+DOC+XML+V0//EN>

⁵⁰ Európska komisia, Strategický záväzok k rodovej rovnosti na obdobie rokov 2016-2019, dostupné na: http://ec.europa.eu/newsroom/document.cfm?doc_id=45163

⁵¹ Council of the European Union, Council conclusions on the European Pact for gender equality for the period 2011 – 2020, dostupné na: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/lsa/119628.pdf

⁵² Akčný plán rodovej rovnosti v Slovenskej republike na roky 2014 - 2019, dostupný na: https://www.gender.gov.sk/wp-content/uploads/2014/11/Akcny-plan-RR_final.pdf

1.3.2 Voľby do orgánov vyšších samosprávnych krajov 2017

Stredisko realizovalo analýzu volieb do orgánov samosprávnych krajov (ďalej v texte ako „voľby do orgánov VÚC“) v roku 2017 z hľadiska zastúpenia mužov a žien. Analýza sa zamerala ako na kandidátov a kandidátky na post predsedu/predsedníčky vyššieho územného celku (ďalej v texte ako „VÚC“) ako aj na kandidátov a kandidátky do zastupiteľstva VÚC. Výsledky analýzy jednoznačne poukazujú na nízku mieru participácie žien vo voľbách do VÚC a aj na ich nízky pomer zastúpenia v zastupiteľstvách a postoch predsedníčok VÚC.

Na post predsedu/predsedníčky VÚC kandidovalo v celej SR 92 osôb, z ktorých iba 9 osôb boli ženy. Zo všetkých kandidátov a kandidátok na post predsedu/predsedníčky VÚC bolo teda iba 9,78 % žien. V Bratislavskom samosprávnom kraji kandidovalo celkovo 11 osôb, z toho 2 ženy, teda 18,18 % všetkých kandidujúcich osôb. V Banskobystrickom samosprávnom kraji kandidovalo celkovo 17 osôb, z toho 1 žena, teda 5,89 % všetkých kandidujúcich osôb. V Košickom samosprávnom kraji kandidovalo 15 osôb, z toho 1 žena, teda 6,67 % všetkých kandidujúcich osôb. V Nitrianskom samosprávnom kraji kandidovalo 8 osôb, z toho 1 žena, teda 12,5 % všetkých kandidujúcich osôb. V Prešovskom samosprávnom kraji kandidovalo 12 osôb a ani jedna žena. V Trenčianskom samosprávnom kraji kandidovalo 7 osôb, z toho 3 ženy, teda 42,86 % všetkých kandidujúcich osôb. V Trnavskom samosprávnom kraji kandidovalo celkovo 6 osôb, rovnako ako v Prešovskom samosprávnom kraji, ani jedna žena. V Žilinskom samosprávnom kraji kandidovalo 9 osôb, z toho 1 žena, teda 11,11 % všetkých kandidujúcich osôb. Najvyšší počet žien kandidovalo v Trenčianskom samosprávnom kraji (3 osoby), kým v Prešovskom a Trnavskom samosprávnom kraji nekandidovala žiadna žena. Z pomedzi osôb zvolených na post predsedu/predsedníčky VÚC je jedna žena, čo predstavuje 12,5 % všetkých predsedov/predsedníčok VÚC. Pomer volených žien na post predsedu/predsedníčky VÚC, je teda o 2,72 percentuálneho bodu vyšší oproti pomeru žien kandidujúcich na post predsedu/predsedníčky VÚC. Grafický prehľad kandidátov a kandidátok na pozíciu predsedu/predsedníčky VÚC môžete vidieť v tabuľke 1.

Tabuľka 1.: Osoby kandidujúce na post predsedu/predsedníčky VÚC

Kraj	BSK	BBSK	KSK	NSK	PSK	TSK	TTSK	ZSK	Celá SR
Celkový počet	11	17	15	8	12	7	6	9	92
Počet žien	2	1	1	1	0	3	0	1	9
Percento žien	11,11 %	5,89 %	6,67 %	12,5 %	0 %	42,86 %	0 %	11,11 %	9,78 %

Môžeme si všimnúť, že celkovo štyri samosprávne kraje: Bratislavský, Nitriansky, Trenčiansky a Žilinský, sa pohybovali nad celorepublikovým priemerom, najmarkantnejšie to bolo v Trenčianskom samosprávnom kraji. Absenciou ženských kandidátok v Prešovskom a Trnavskom samosprávnom kraji sa podstatne znížil aj celorepublikový priemer.

Do zastupiteľstiev VÚC kandidovalo celkovo 2 902 osôb v celej SR. Na volebných lístkoch sa objavilo 615 žien, čo predstavuje 21,92 % zo všetkých kandidujúcich osôb.

V Bratislavskom samosprávnom kraji kandidovalo celkovo 362 osôb, z toho 102 žien, teda 28,18 % všetkých kandidujúcich osôb. V Banskobystrickom samosprávnom kraji kandidovalo celkovo 385 osôb, z toho 84 žien, teda 21,82 % všetkých kandidujúcich osôb. V Košickom samosprávnom kraji kandidovalo celkovo 469 osôb, z toho 108 žien, teda 23,03 % všetkých kandidujúcich osôb. V Nitrianskom samosprávnom kraji kandidovalo celkovo 282 osôb, z toho 54 žien, teda 19,15 % všetkých kandidujúcich osôb. V Prešovskom samosprávnom kraji kandidovalo celkovo 501 osôb, z toho 95 žien, teda 18,96 % všetkých kandidujúcich osôb. V Trenčianskom samosprávnom kraji kandidovalo celkovo 275 osôb, z toho 55 žien, teda 20 % všetkých kandidujúcich osôb. V Trnavskom samosprávnom kraji kandidovalo celkovo 251 osôb, z toho 51 osôb, teda 21,32 % všetkých kandidujúcich osôb. V Žilinskom samosprávnom kraji kandidovalo celkovo 377 osôb, z toho 66 žien, teda 17,50 % všetkých kandidujúcich osôb. Grafický prehľad kandidátov a kandidátok do zastupiteľstiev VÚC môžete vidieť v tabuľke 2.

Tabuľka 2.: Osoby kandidujúce do zastupiteľstiev VÚC

Kraj	BSK	BBSK	KSK	NSK	PSK	TSK	TTSK	ZSK	Celá SR
Celkový počet	362	385	469	282	501	275	251	377	2902
Počet žien	102	84	108	54	95	55	51	66	615
Percento žien	21,18 %	21,82 %	23,02 %	19,15 %	18,96 %	20 %	20,32 %	17,50 %	21,19 %

Môžeme si teda všimnúť, že iba v Banskobystrickom a Košickom samosprávnom kraji, kandidovalo viac žien než bol celorepublikový priemer. Ostatné samosprávne kraje sa pohybovali v rozmedzí dvoch percentuálnych bodov od celorepublikového priemeru, s výnimkou Žilinského samosprávneho kraja, ktorý bol vzdialený viac ako tri a pol percentuálneho bodu od celorepublikového priemeru.

Medzi všetkými 416 zvolenými osobami do zastupiteľstiev VÚC v celej SR je iba 56 žien, čo predstavuje 13,46 % všetkých zvolených osôb. Do zastupiteľstva Bratislavského samosprávneho kraja bolo zvolených 50 osôb, z toho 13 žien, teda 26 % všetkých zvolených osôb. Do zastupiteľstva Banskobystrického samosprávneho kraja bolo zvolených 49 osôb, z toho 5 žien, teda 10,20 % všetkých zvolených osôb. Do zastupiteľstva Košického samosprávneho kraja bolo zvolených 57 osôb, z toho 4 ženy, teda 7,02 % všetkých zvolených osôb. Do zastupiteľstva Nitrianskeho samosprávneho kraja bolo zvolených 54 osôb, z toho 6 žien, teda 11,11 % všetkých zvolených osôb. Do zastupiteľstva Prešovského samosprávneho kraja bolo zvolených 62 osôb, z toho 8 žien, teda 12,90 % všetkých zvolených osôb. Do zastupiteľstva Trenčianskeho samosprávneho kraja bolo zvolených 47 osôb, z toho 11 žien, teda 23,40 % všetkých zvolených osôb. Do zastupiteľstva Trnavského samosprávneho kraja bolo zvolených 40 osôb, z toho 2 ženy, teda 5 % všetkých zvolených osôb. Do zastupiteľstva Žilinského samosprávneho kraja bolo zvolených 57 osôb, z toho 7 žien, teda 12,28 % všetkých zvolených osôb. Grafický prehľad zvolených kandidátov a kandidátok do zastupiteľstiev VÚC môžete vidieť v tabuľke 3.

Tabuľka 3.: Osoby zvolené do zastupiteľstiev VÚC

Kraj	BSK	BBSK	KSK	NSK	PSK	TSK	TTSK	ZSK	Celá SR
Celkový počet	50	49	57	54	62	47	40	57	416
Počet žien	13	5	4	6	8	11	2	7	56
Percento žien	26 %	10,20 %	7,08 %	11,11 %	12,90 %	23,40 %	5 %	12,28 %	13,46 %

Môžeme si všimnúť že iba Bratislavský a Trenčiansky samosprávny kraj prekonal celorepublikový priemer. V oboch prípadoch pomer zvolených žien do zastupiteľstiev prekonáva počet kandidujúcich, v Bratislavskom samosprávnom kraji o 4,82 percentuálneho bodu a v Trenčianskom samosprávnom kraji o 3,4 percentuálneho bodu. Naopak najväčší prepád bol v Trnavskom samosprávnom kraji a to o 15,32 percentuálneho bodu. Taktiež celorepublikový pomer medzi zvolenými ženami do zastupiteľstiev a kandidujúcich žien je nižší o 7,73 percentuálneho bodu.

Ak porovnáme tieto zistenia s výsledkami volieb do VÚC z roku 2013, môžeme si všimnúť nasledujúce zistenia. Počet aj percento žien kandidujúcich na post predsedu/predsedačky VÚC sa zvýšil. Kým v roku 2013 kandidovalo iba 5 žien a teda 7,57 % všetkých kandidujúcich osôb, v roku 2017 to už bolo 9 žien a teda 9,78 % všetkých kandidujúcich osôb. Je potešujúce sledovať tento, i keď mierny, ale pozitívny trend. Z tohto hľadiska je pozitívne, že oproti 2013, bola na post predsedníčky VÚC zvolená žena. V roku 2017 taktiež kandidovalo viac žien do zastupiteľstiev VÚC a rovnako bol aj ich celkový pomer vyšší. V roku 2013 kandidovalo celkovo 485 žien a teda 18,83 % všetkých kandidujúcich osôb, kým v roku 2017 kandidovalo celkovo 615 žien a teda 21,19 % všetkých kandidujúcich osôb. Aj napriek tomuto pozitívnemu vývoju sedí v zastupiteľstvách VÚC menej žien ako po voľbách v roku 2013. Vo voľbách v roku 2013 bolo zvolených 64 žien, teda 15,68 % všetkých zvolených osôb, kým v roku 2017 bolo zvolených iba 56 žien a teda 13,46 % všetkých zvolených osôb. Stredisko pozitívne vníma vyšší počet žien ktoré sa zapojili do volieb do VÚC, ako na posty poslankyň tak predsedníčok. Negatívny rozdiel medzi zvolenými poslankyňami oproti roku 2013 predstavuje predmet ďalšieho skúmania.

V tomto zmysle považuje Stredisko nutné poukázať na zber daných dát. Na rozdiel oproti roku 2013, Štatistický úrad SR nepriniesol rozčlenené výsledky podľa pohlavia. Zistenia z roku 2017 vychádzajú preto z vlastnej práce Strediska. Skutočnosť že Štatistický úrad SR neposkytol širokej a odbornej verejnosti voľne prístupne dáta, členené a štruktúrované podľa pohlavia považuje Stredisko za negatívnu skutočnosť. Členenie štatistických dát nie len podľa pohlavia, ale napríklad aj podľa veku, výšky príjmu, vzdelania či geografického umiestnenia sú kľúčovým nástrojom na odhaľovanie hlbokých, štruktúrálnych nerovností v spoločnosti. Využívanie takto členených štatistických dát vysoko odporúča OSN, aj v rámci Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj⁵³.

Odporúčania

Stredisko odporúča:

1. MPSVaR SR a politickým stranám prijímať DVO s cieľom dosiahnutia skutočnej rovnosti žien v politickom živote a na rozhodovacích pozíciách v politike.
2. Politickým stranám zavádzať iniciatívy umožňujúce plnú účasť žien na všetkých úrovniach vnútorného rozhodovania, menovacích a nominačných procesoch.
3. Politickým stranám implementovať programy mentoringu s cieľom vyššej účasti žien v politike a to na celoštátnej, regionálnej aj lokálnej úrovni.
4. MPSVaR SR podporovať prostredníctvom grantových schém projekty a verejné kampane zamerané na zvyšovanie zastúpenia žien v politickom živote a motivovanie politických strán dosahovať tento cieľ.
5. Štatistickému úradu SR opätovne zaviesť zverejňovanie štatistických dát členených podľa pohlavia pri zverejňovaní volebných výsledkov.
6. Štatistickému úradu SR implementovať dôsledné členenie zberu a publikovaniu štatistických dát podľa štandardov OSN.

⁵³ Dostupné na: https://unstats.un.org/sdgs/files/meetings/iaeg-sdgs-meeting-06/20170607_updated%20version-overview%20of%20standards%20of%20data%20disaggregation.pdf

2 Rómovia

Téme bývania Rómov sa Stredisko venuje dlhodobo. Aj v Správe o LP za rok 2015 poukazujeme na pretrvávajúci problém bývania Rómov. Podľa informácií z Atlasu rómskych komunít na Slovensku 2013 sa v 803 zisťovaných osídleniach nachádza celkovo 29 406 obydľí, v ktorých podľa odhadov býva 215 436 ľudí. V osídleniach sú najviac zastúpené byty v bytových domoch, ktorých je celkovo 10 635 (36,2 %) a podľa odhadov v nich býva 66 400 obyvateľov (29,7 % zo všetkých obyvateľov osídlení). Druhým najčastejším typom obydľí sú legálne murované domy, tzn. domy zapísané v katastri nehnuteľností, ktorých počet je 8 701 a býva v nich až 72 083 ľudí (33,5 % zo všetkých obyvateľov osídlení). Legálnych dreveníc a domov, na ktoré bolo vydané stavebné povolenie (tzn. legálne individuálne domy) bolo 9 889 (33,6 %), v ktorých podľa odhadov býva 79 187 ľudí (36,8 % zo všetkých obyvateľov osídlení).⁵⁴

Je známym faktom, že Rómovia mnohokrát žijú v obydliach, ktoré nespĺňajú technické a hygienické štandardy, nie je v nich dostupná pitná voda, elektrina, plyn, kanalizácia, chýbajú cesty a chodníky s verejným osvetlením. Často sú postavené na majetkovo-právne nevysporiadaných pozemkoch alebo na pozemkoch známych vlastníkov, ale bez ich súhlasu. Môže ísť o zdevastované bytovky postavené v minulom režime alebo o jednopriestorové provizórne chatrče z rôzneho materiálu.

Vznik takýchto zdevastovaných ulíc či štvrtí, ktoré sú pre dané mesto nelichotivou vizitkou, odštartoval socialistický program likvidácie rómskych osád. Vtedy obyvateľov týchto osád presťahovali do mestských bytov, ktoré ale Rómovia nevedeli, nechceli, či neboli schopní riadne užívať. Rómovia z nízkeho sociálneho prostredia sa nevedeli prispôbiť životu v panelovom byte a práve nepochopenie etnopsychológie Rómov viedlo k tomu, že tieto poskytnuté byty neraz úplne zdemolovali a znehodnotili.⁵⁵

Vo väčšinovej spoločnosti na základe predsudkov, stereotypov či pod vplyvom médií prevláda názor, že situácia v rómskych osadách je neriešiteľná. Je potrebné zdôrazniť, že na bývanie Rómov sa nemožno pozerat' cez prsty. Tak ako slovenská spoločnosť nie je homogénna, tak ani rómska komunita nie je jednotvárna. Takmer v každej rómskej komunite existujú špecifiká a odlišnosti, ktoré sú často limitujúcim faktorom pre to, ako daná komunita

⁵⁴ Atlas rómskych komunít na Slovensku 2013, dostupný na: https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/rodina-socialna-pomoc/socialne-sluzby/atlas_rom-kom.pdf, navštívené dňa 10. 1. 2018.

⁵⁵ Šuvada, M.: Rómovia v slovenských mestách. Bratislava: Politologický odbor Matice slovenskej, 2015.

navonok pôsobí, ako sa v nej žije a aký má vzťah k majoritnému, ale aj rómskemu okoliu. Nie je preto možné vytvoriť jeden model fungovania, ktorý by sa uplatňoval celoplošne.⁵⁶

V rámci inštitucionálnej segregácie je nutné spomenúť, že súčasťou verejnej politiky niektorých slovenských miest sa stalo presťahovanie neprispôsobivých rómskych rodín zo stredu mesta niekam na perifériu mesta, kde sú situované byty pre neplatičov. Takto vznikli hlavne na okraji mnohých slovenských miest rómske enklávy a zoskupenia chudobných, v ktorých dochádza ku getoizácii Rómov. V slovenských mestách je celkovo badateľná snaha, aby sa menej prispôsobiví Rómovia nevyskytovali v priestore, ktorému lokálne majoritné spoločenstvo prisudzuje vysokú hodnotu, napríklad v centre mesta, v blízkosti centra alebo pri turisticky vyhľadávanej lokalite.⁵⁷

Za pozitívnu správu možno považovať fakt, že NR SR v máji 2017 schválila novelu zákona č. 330/1991 Zb. o pozemkových úpravách, usporiadaní pozemkového vlastníctva, pozemkových úradoch, pozemkovom fonde a o pozemkových spoločenstvách, ktorá má pomôcť vysporiadať pozemky pod obydliami Rómov. Novelu uvedeného zákona pripravilo Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR (ďalej v texte ako „MPaRV SR“) a rieši potrebu usporiadania vlastníckych a užívacích pomerov k pozemkom nachádzajúcim sa pod osídleniami marginalizovaných rómskych komunít (ďalej v texte ako „MRK“), ako aj k pozemkom v hospodárskych dvoroch. V prípade pozemkov pod osídlením novela zákona dáva vlastníkom pozemkov a vlastníkom spoluvlastníckych podielov možnosť rozhodnúť sa pre vyrovnanie, a to v nových pozemkoch, v pozemkoch pod osídlením alebo v peniazoch. Pokiaľ si vlastník vyberie z možností, ktoré sú mu umožnené jeho pôvodný pozemok, respektíve jeho spoluvlastnícky podiel k pôvodnému pozemku, pod osídlením prejde do vlastníctva obce, pričom obec nesmie tento pozemok scudziť ani zaťažiť, s výnimkou prevodu do vlastníctva obyvateľa obdilia.

Stredisko poukazuje na to, že Rómovia sú dlhodobo najnegatívnejšie hodnotenou skupinou na Slovensku, čo sa týka sociálnej vzdialenosti.⁵⁸ Výskumy ďalej potvrdzujú, že negatívne postoje voči Rómom sú rozšírené na všetkých úrovniach spoločnosti. Miera sociálneho odstupu je podľa zistení nezávislá od veku, pohlavia, vzdelania, sociálno-

⁵⁶ Mušinka, A.: Podarilo sa. Príklady úspešných aktivít na úrovni samospráv smerujúcich k zlepšeniu situácie Rómov. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Ústav rómskych štúdií, 2012.

⁵⁷ Šuvada, M.: Rómovia v slovenských mestách. Bratislava: Politologický odbor Matice slovenskej, 2015.

⁵⁸ Sociálna vzdialenosť voči Rómom znamená podiel respondentov, ktorí odmietajú Rómov ako susedov, v obci/meste, v krajine.

ekonomickej aktivity aj sociálno-ekonomického statusu. Najväčší sociálny odstup voči Rómom prejavujú ľudia, ktorí s nimi v skutočnosti nikdy neprišli do kontaktu. Majorita má nedostatok objektívnych informácií o Rómoch a nevedomuje si štrukturálne príčiny ich situácie. Rómov vníma ako nezmeniteľných a nenapraviteľných, dokonca ako hrozbu.⁵⁹

O predsudkoch a segregácii svedčia aj údaje z Atlasu rómskych komunít na Slovensku 2013, z ktorého vyplýva, že najľudnatejším typom osídlení sú práve osídlenia na okrajoch miest a obcí s počtom obydľí 12 440, kde podľa odhadov býva 95 020 obyvateľov a na jedno obydlie pripadá priemerne 7,6 obyvateľov. Rovnaký priemerný počet obyvateľov je aj v prípade segregovaných osídlení, v ktorých sa nachádza 9 756 obydľí obývaných podľa odhadov 73 920 obyvateľmi. V osídleniach vo vnútri obce žije 46 496 obyvateľov s najnižším počtom obydľí (7 210) a zároveň aj najmenej obyvateľov na jedno obydlie – 6,5 obyvateľov.

Stredisko je presvedčené, že v obciach a mestách, v ktorých sa realizujú aktivity prospešné pre Rómov, sú výsledky v konečnom dôsledku prospešné pre všetkých obyvateľov. Za úspechom takýchto miest a obcí vidí Stredisko najmä obrovskú snahu starostov a primátorov, ktorí sú ochotní spraviť krok vpred pri riešení tzv. rómskej otázky.

Stredisko dáva do pozornosti záverečné zistenia Výboru OSN na odstránenie rasovej diskriminácie⁶⁰ (ďalej v texte ako „Výbor“) zo dňa 8. 12. 2017.⁶¹ Výbor vyzval slovenskú vládu, aby prijala účinné opatrenia na odstránenie diskriminácie príslušníkov a príslušníčok rómskej menšiny v rôznych oblastiach života. Výbor vo svojich záverečných zisleniach venoval okrem iného značnú pozornosť situácii znevýhodnených príslušníkov a príslušníčok rómskej menšiny v oblasti bývania. Výbor od vlády SR požaduje, aby zlepšila životné podmienky sociálne znevýhodnených príslušníkov a príslušníčok rómskej menšiny a odstraňovala ich segregáciu v bývaní. Stredisko sa stotožňuje so závermi Výboru.

Pri výbere jednotlivých príkladov sme sa snažili v prvom rade ukázať na rôznorodosť prístupov miest a obcí k problematike bývania Rómov. V Správe o ĽP tak prinášame kritické

⁵⁹ ZMIERŇOVANIE STEREOTYPOV A PREDSDKOV VOČI RÓMSKEJ POPULÁCII: Vytvorenie komunikačnej stratégie a jej uplatnenie na vybraných profesiách prvého kontaktu vo vybranom regióne. Nadácia otvorenej spoločnosti, 2014.

⁶⁰ Výbor na odstránenie rasovej diskriminácie (CERD) je orgánom OSN pozostávajúcím z nezávislých expertov a expertiek, dohliadajúcich na dodržiavanie Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie jeho zmluvnými štátmi. Dodržiavanie Dohovoru Slovenskom Výbor posudzoval na zasadnutí so slovenskou vládou delegáciou v dňoch 28. - 29. novembra 2017 v Ženeve.

⁶¹ Dostupné na: http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CERD/Shared%20Documents/SVK/CERD_C_SVK_CO_11-12_29703_E.pdf, [cit, 10. 1. 2018].

případy, ale aj príklady dobrej praxe, ktoré by mohli byť aplikovateľné aj v iných komunitách či v obciach.

2.1 Moldava nad Bodvou

Mesto Moldava nad Bodvou má 11 000 obyvateľov, pričom podľa posledného sčítania obyvateľov sa k rómskemu etniku prihlásilo 1 085 obyvateľov mesta. Podľa údajov terénnych sociálnych pracovníkov sa počet rómskeho obyvateľstva v meste pohybuje okolo 1 950 osôb, pričom 800 obyvateľov býva v osade pri Budulovskej ulici. V meste Moldava nad Bodvou sa nachádza úplne segregovaná rómska osada v blízkosti Budulovskej ulice. V tejto segregovanej osade sú umiestnené 2 bytovky (spolu 24 bytov). Tieto byty sú v osobnom vlastníctve ich obyvateľov a sú napojené na dodávky elektrickej energie. Z dôvodu nedoplatkov sú odstavené od dodávok pitnej vody. Ďalšia segregovaná časť Moldavy nad Bodvou, ktorú obývajú Rómovia, sa nachádza na ulici Obrancov Mieru. Tu sú nelegálne obývané tri rodinné domy, ktorých obyvatelia nemajú k dispozícii prívod vody, elektrickej energie, plynu a ani kanalizáciu. V meste sa nachádzajú aj vyhradené ulice, obývané prevažne Rómami. Ide o ulice Debraďská, J. Kráľa, Vodná a Jiskrová. Rómovia na týchto uliciach obývajú domy s prívodom elektrickej energie, vody, vybavené kanalizáciou a s možnosťou napojenia sa na dodávky plynu. V meste sa nachádzajú aj medzi majoritou rozptýlené komunity Rómov, a to na ulici Rožňavskej, Bartalošovej, Tehelnej, Jesenského, ČSA a Obrancov Mieru. Na Rožňavskej, ČSA a Bartalošovej ulici Rómovia obývajú byty vybavené prívodom elektrickej energie, prívodom vody, vybavené kanalizáciou. Na ostatných uliciach obývajú domy, ktoré sú rovnako napojené na prívod elektrickej energie, vody a vybavené kanalizáciou.⁶²

Podľa medializovaných informácií sa mesto Moldava nad Bodvou v roku 2017 rozhodlo odpredať na Rožňavskej ulici byty približne dvadsiatich rómskych rodín, ktoré mali voči mestu dlhy na nájomnom. Podľa stanoviska mesta je to riešenie dlhoročných problémov občanov v meste, ktorí poškodzujú prenajatý mestský majetok a porušujú nájomné zmluvy a mesto sa dištancuje od tvrdenia, že by v meste vznikali akékoľvek prejavy diskriminácie.⁶³ Mestskí

⁶² Program rozvoja mesta Moldava nad Bodvou na roky 2016-2033, dostupný na: http://www.moldava.sk/roxyfileman/Uploads/Dokumenty/februar_2016/PHSR_analyticka_cast.pdf, [cit, 10. 1. 2018].

⁶³ Rómov z Moldavy sťahujú, hoci sa chceli dohodnúť, 2. 9. 2017; www.domov.sme.sk; Domov, s. -; Roman Cuprik.

poslanci schválili odpredaj bytov v polovici decembra 2016. V dôvodovej správe mesta sa uvádza, že medzi nájomníkmi sú aj „neprispôsobiví obyvatelia“ a spolužitie nájomníkov a vlastníkov bytov nie je vždy ideálne.

V zmysle odpovede mesta Moldava nad Bodvou na otázky Strediska⁶⁴ bytovú politiku upravuje všeobecne záväzné nariadenie č. 101, ktoré explicitne stanovuje podmienky nájmu a prenájmu bytových priestorov. Mesto uzatvára nájomné zmluvy na jeden rok a ku koncu každého roka sú vyhodnocované bytovou komisiou a správcom bytov. Na základe tejto skutočnosti bez ohľadu na národnosť či etnickú príslušnosť nájomníkov bytov vo vlastníctve mesta je kvôli neplatičom a zároveň aj neprispôsobivým občanom mesta brané v úvahu to, že každý nájom je špecifický, a preto sa každý nájomný vzťah posudzuje jednotlivo. Mesto argumentuje tým, že napriek vysokým dlhom na nájomnom (takmer 700 000 eur) a na službách spojených s nájomom (napr. poplatky za vývoz smetí), nepredĺžili v roku 2017 nájomnú zmluvu iba trom nájomcom z celkového počtu 162 nájomníkov. Mesto ďalej uvádza, že momentálne nie je v takej ekonomickej situácii, aby mohlo vybudovať desiatky nájomných bytov nižšieho štandardu, a to z dôvodu neúmerneho navyšovania dlhovej služby, ako aj slabej podpory štátnej politiky bývania.

Ako ďalej vyplýva z odpovede v roku 2017 boli mestu Moldava nad Bodvou doručené dve žiadosti o prevod vlastníctva bytov, ktoré mali nájomcovia v nájme na dobu neurčitú. Na ostatné byty, ktoré majú nájomcovia v nájme na dobu určitú, neboli mestskému úradu podané žiadne návrhy na ich odkúpenie. Napriek tomu mestský úrad so správou bytov navrhol mestskému zastupiteľstvu schváliť nájomcom s nájomnou zmluvou na dobu určitú, ktorí nemali nedoplatky na nájomnom, alebo boli v omeškaní maximálne s jednomesačným nájmom na dobu neurčitú, aby si v prípade podanej žiadosti mohli byty odkúpiť. Tieto zmluvy boli na 25. zasadnutí mestského zastupiteľstva v roku 2016 schválené. Následne mohli pôvodní nájomcovia požiadať o odkúpenie svojho nájomného bytu. Spolu tak urobilo deväť nájomcov, a teda mesto Moldava nad Bodvou odpredalo pôvodným nájomcom v roku 2017 spolu deväť bytov. Ostatné byty neboli odpredané, žijú v nich pôvodní nájomcovia. Mesto podotýka, že výška nedoplatkov týchto jedenástich nájomcov činí ku koncu roka 2017 viac ako 100 000 eur.

V roku 2017 v súvislosti s mestom Moldava nad Bodvou bol medializovaný aj prípad výstavby plotu. Stredisko dlhodobo upozorňuje na výstavbu tzv. protirómskych plotov na

⁶⁴ Z odpovede mesta Moldava nad Bodvou na otázky Strediska zo dňa 29. 1. 2018.

Slovensku. V Správe o LP za rok 2013 Stredisko upozorňuje, že takéto ploty resp. múry sa na Slovensku stále rozširujú a v Správe o LP za rok 2016 Stredisko vyjadrilo presvedčenie, že stavanie protirómskych múrov je len zdanlivým riešením a v realite bariéry medzi ľuďmi žijúcimi v blízkom susedstve ešte viac narastajú.

Počas letných prázdnin mesto postavilo plot medzi Základnou školou a gymnáziom s vyučovacím jazykom maďarským, v ktorej väčšina zo 488 žiakov sú z rómskej osady, a Základnou školou na ul. Československej armády, Moldava nad Bodvou. Školy mali viac ako štyridsať rokov spoločný areál.⁶⁵

Mesto Moldava nad Bodvou uviedlo vo svojej odpovedi, že ploty stavia iba na ochranu svojho majetku a ochranu zdravia a k predchádzaniu možných škôd na majetku mesta. Mestské zastupiteľstvo svojimi uzneseniami č. 540/201, č. 541/2017 a č. 550/2017 zo dňa 21. 9. 2017 na základe podporných stanovísk komisií a súhlasného stanoviska zúčastnených strán, t. j. riaditeľov základných škôl prerozdeleno a schválilo zverenie majetku do správy pre jednotlivé základné školy v zriaďovateľskej právomoci mesta. Súčasťou tohto konsenzu bolo oddelenie vchodov do jednotlivých škôl kvôli presnému vymedzeniu kompetencií vyplývajúcich z tejto správy, a to hlavne kvôli udržaniu poriadku, oprávneným nákladom smerujúcim k ochrane majetku a predídeniu novej zodpovednosti na prípadnom poškodení zdravia detí, ako aj občanov mesta. Mesto ďalej uvádza, že odozva všetkých občanov je pozitívna. Argumentom je, že mesto neviduje žiadnu sťažnosť ani námietku voči správe majetku.⁶⁶ Mesto tvrdí, že oplotenie postavilo na žiadosť rodičov detí zo Základnej školy na ulici Československej armády, pretože do areálu vstupovali ľudia, ktorí do školy nepatrili. Narušovali vyučovanie, vstupovali do jedálne a došlo aj k napadnutiu a krádeži. Podľa medializovaných informácií riaditeľka Základnej školy a gymnázia s vyučovacím jazykom maďarským, pritom doteraz nikdy neriešila ani jednu písomnú sťažnosť alebo situáciu, kedy by niekoho napadli či okradli.⁶⁷

Je dôležité poznamenať, že v meste Moldava nad Bodvou sa problémov nakopilo toľko, že sa nedajú riešiť jednotlivo. Moldava nad Bodvou a jej okolie, ktoré je spádovou oblasťou až pre 50-tisíc ľudí z údolia Bodvy, patrí dlhodobo k lokalite s najvyššou kriminalitou, pričom

⁶⁵ Postavili ďalší plot oddeľujúci Rómov, stojí medzi školami, 31. 8. 2017; Korzár; č. 201, REGIÓN, s. 6; ROMAN CUPRIK, kag.

⁶⁶ Z odpovede mesta Moldava nad Bodvou na otázky Strediska zo dňa 29. 1. 2018.

⁶⁷ Postavili ďalší plot oddeľujúci Rómov, stojí medzi školami, 31. 8. 2017; Korzár; č. 201, REGIÓN, s. 6; ROMAN CUPRIK, kag.

prevláda majetková trestná činnosť.⁶⁸ V Správe o LP za rok 2013 Stredisko poukazuje na zásah polície v rómskej osade na ulici Budulovskej v Moldave nad Bodvou. V roku 2017 Stredisko vykonalo nezávislé zisťovanie⁶⁹ týkajúce sa obmedzovania vstupu na verejne prevádzkované kúpalisko v Moldave nad Bodvou osobám s príslušnosťou k rómskej etnickej skupine a v konaní zamestnancov prevádzkovateľa kúpaliska indikovalo všetky hmotnoprávne znaky diskriminačného konania⁷⁰.

Stredisko kriticky hodnotí životnú situáciu Rómov v meste, na druhej strane je ale potrebné uviesť, že samospráva spolupracuje s Úradom splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity, pričom terénna sociálna práca patrí medzi jednu z priorít mesta. Stredisko rovnako kriticky hodnotí, že mesto namiesto účinného využitia všetkých legálnych prostriedkov, postavilo bariéru v podobe plotu medzi školami.

2.2 Sabinov

Apoštolská cirkev v Sabinove⁷¹ má zámer vytvoriť „vzorovú ulicu“ pre Rómov, ktorí prejavili záujem o bývanie. V okrajovej časti mesta Sabinov by malo podľa urbanistickej štúdie Apoštolskej cirkvi vyrásť približne dvadsať nových domov pre rómske rodiny. Hlavným cieľom projektu je, aby si ich budúci užívatelia postavili z vlastných finančných zdrojov a na vlastných pozemkoch.

Apoštolská cirkev pôsobí v lokalite na Hure, kde žije množstvo Rómov, spomedzi nich vybrali tých, ktorí zmenili svoj prístup k životu, našli si prácu a začlenili sa do spoločnosti. Podmienkou bolo, že si musia sami Rómovia odkúpiť pozemky a Apoštolská cirkev následne požiadala mesto Sabinov o zmenu územného plánu, aby Rómovia mohli začať s výstavbou. S tým však nesúhlasili obyvatelia z okolitých ulíc, ktorí sa obávajú, aby sa ich život a bývanie v danej oblasti nezhoršilo. Obyvatelia riešili vzniknutú situáciu v júli 2017 na mestskom

⁶⁸ V krčme, kde sedeli, bol zrazu zlý vzduch. V Moldave sa proti Rómom bránia aj žiletkovými plotmi, 24. 10. 2017; www.dennikn.sk; Slovensko, 11:19, s. -; Veronika Prušová.

⁶⁹ v zmysle ustanovenia § 1 ods. 2 písm. g) zákona o zriadení Strediska.

⁷⁰ Pozri: http://www.snslp.sk/CCMS/files/2Nez%C3%A1visl%C3%A9_zis%C5%A5ovanie_-_diskrimin%C3%A1cia-zabr%C3%A1nenie_vstupu_R%C3%B3mov_na_k%C3%BApalisko.pdf

⁷¹ Apoštolská cirkev na Slovensku je vo svojej podstate protestantská cirkev, špecificky zameraná evanjelikálne, letnično-charizmatického smeru. Je súčasťou celosvetového cirkevného spoločenstva Assemblies of God (AoG), ktoré spolu s ostatnými letničnými a charizmatickými cirkevnými spoločenstvami má asi 750 miliónov členov - znovuzrodených kresťanov.

zastupiteľstve a vyzvali poslancov, aby územný plán mesta nemenili. Mestské zastupiteľstvo tak tento bod stiahlo z rokovania.

V zmysle odpovede mesta Sabinov na otázky Strediska⁷² Mestský úrad uznesením Mestského zastupiteľstva č. 144 zo dňa 30. 6. 2016 schválilo začiatok procesu obstarávania Zmien a doplnkov územného plánu mesta Sabinov 2016. Zmeny a doplnky územného plánu sa týkali dvanástich lokalít, pričom hneď prvá lokalita pojednávala o zmene územného plánu z podnetu Apoštolskej cirkvi na Slovensku, zbor Sabinov, na území „IBV Malá Hura“, oproti kostolu Apoštolskej cirkvi. Napriek tomu, že táto zmena nebola vyvolaná z podnetu mesta Sabinov, mesto si ju osvojilo a nepožadovalo od Apoštolskej cirkvi úhradu nákladov za obstaranie územnoplánovacej dokumentácie.

Ako vyplýva z odpovede mesta zmena územného plánu v danej lokalite sa definitívne nezrušila, iba sa odložila na samostatné prerokovanie v neskoršom období. Zástupcovia Apoštolskej cirkvi v Sabinove sú presvedčení, že obavy ľudí sú prehnané. Projekt tzv. rómskej ulice obhajujú tým, že nové domy si ich obyvatelia postavia bez akejkoľvek dotácie. Mesto Sabinov uvádza, že sa niekoľkokrát stretlo s predstaviteľmi Apoštolskej cirkvi a má snahu vyjsť v ústrety a vyriešiť problém Apoštolskej cirkvi.

Úroveň predsudkov majoritnej spoločnosti voči Rómom na Slovensku je vysoká. Rómovia sú často nevhodne a neprofesionálne zobrazovaní v médiách, čo prispieva k ďalšej stereotypizácii a vytvára podmienky pre diskrimináciu. Aj v prípade plánovanej výstavby v lokalite na Hure sa rasová neznášanlivosť prejavuje najmä voči rómskej časti obyvateľov, a to pre zovšeobecňovanie, stereotypizáciu a vytváranie predsudkov voči ich správaniu, hodnotám a zvykom.

Stredisko pozitívne hodnotí komunikáciu predstaviteľov mesta s Apoštolskou cirkvou a tiež terénnu sociálnu prácu mesta Sabinov v oblasti bývania, najmä asistenciu pri legalizácii čiernych stavieb, rovnako aj pri vypisovaní žiadostí o pripojenie na elektrinu a vodu a žiadostí o pridelenie nájomných bytov.⁷³

⁷² Z odpovede mesta Sabinov na otázky Strediska zo dňa 19. 1. 2018.

⁷³ Z odpovede mesta Sabinov na otázky Strediska zo dňa 19. 1. 2018.

2.3 Svidník

V meste Svidník žije približne 800 Rómov, čo predstavuje 7 % podiel obyvateľstva.⁷⁴ V roku 2009 sa na Goldbergerovej ulici zrútila časť bytového domu, ktorí obývali prevažne Rómovia. Z dôvodu narušenej statiky muselo mesto celý bytový dom zbúrať. Približne osemdesiatim nájomníkom poskytlo náhradné ubytovanie v bývalej mestskej slobodárni na ulici Sovietskych hrdinov.

Ako vyplýva z odpovede mesta Svidník na otázky Strediska⁷⁵ výsledkom nevyhovujúceho bývania bolo postavenie 72 bytových jednotiek nižšieho štandardu v lokalite Festivalová. Prvá fáza bola ukončená ešte v roku 2011, kedy sa presťahovalo do kontajnerových bytov 17 rodín. Druhá fáza bola ukončená v júli 2017, kedy sa presťahovalo ďalších 54 rodín. Výstavbu mesto realizovalo prostredníctvom úveru zo Štátneho fondu rozvoja bývania, dotácie z Ministerstva dopravy a výstavby Slovenskej republiky (ďalej v texte ako „MDV SR“) a z vlastných prostriedkov. V bytovom dome A18 je 18 bytov, ktoré obýva 80 ľudí, v bytovom dome B28 je 28 bytov, ktoré obýva 140 ľudí a v bytovom dome C28 je 28 bytov, ktoré obýva 179 ľudí. Nové byty nižšieho štandardu sú vybavené sanitou, kuchynskou linkou a pieckou na tuhé palivo.

Pridelenie nájomného bytu upravuje Všeobecné záväzné nariadenie mesta Svidník č. 2/2016 o nájme nájomných bytov v meste Svidník (ďalej v texte ako „VZN“) a stanovuje podmienky prijímania žiadostí, postupu pri výbere nájomcu nájomných bytov a postupu pri schvaľovaní a realizovaní ich prenájmu. Dňa 7. 6. 2017 Sociálna, zdravotná a bytová komisia Mestského zastupiteľstva vo Svidníku na svojom zasadnutí prerokovala žiadosti o pridelenie nájomného bytu nižšieho štandardu a rozhodla o zaradení žiadateľov, ktorí spĺňali podmienky v súlade s VZN do zoznamu na žrebovanie nájomných bytov nižšieho štandardu.

V zmysle odpovede mesto Svidník pomáhalo obyvateľom s prípravou aj organizáciou sťahovania. Tiež pomáha obyvateľom pri podávaní žiadostí, pri podmienkach získania bytu aj v iných lokalitách, kde žije majorita a minorita spoločne. Ide o ďalšie bytové jednotky na Nábřežnej ulici, kde žije 32 rodín a bytové jednotky v lokalite Sovietskych hrdinov, kde žije 26 rodín. V odpovedi mesto tiež uvádza, že mnoho rodín žije v obytných domoch v rámci Svidníka. Sú to rodiny integrované, majú prácu a sami prebrali zodpovednosť za svoj život. Mesto Svidník za prioritu v oblasti bývania považuje poradenstvo a motiváciu v oblasti

⁷⁴ Šuvada, M.: Rómovia v slovenských mestách. Bratislava: Politologický odbor Matice slovenskej, 2015.

⁷⁵ Z odpovede mesta Svidník na otázky Strediska zo dňa 12. 2. 2018.

udržiavania starostlivosti o domácnosť a okolité prostredie, upratovanie a čistotu v priestoroch obytných domov.⁷⁶

Stredisko poznamenáva, že v systéme bývania zohráva dôležitú úlohu aj sociálne bývanie, ktoré legislatívne vymedzuje ustanovenie § 21 ods. 1 zákona č. 443/2010 Z. z. o dotáciách na rozvoj bývania a o sociálnom bývaní.⁷⁷ Sociálne bývanie zabezpečené prostredníctvom výstavby z verejných prostriedkov je rozdelené na sociálne bývanie v byte bežného štandardu a v byte nižšieho štandardu. Stredisko pozitívne hodnotí, že mesto Svidník prakticky využíva možnosti sociálneho bývania.

2.4 Spišský Hrhov

Jednou z obcí, ktoré sa rozhodli pristupovať k práci s rómskou komunitou komplexne je obec Spišský Hrhov, v ktorej približne 350 z 1 800 obyvateľov sú Rómovia. Súčasný starosta, Vladimír Ledecký, sa ujal vedenia miestnej samosprávy v roku 1998, kedy Rómovia žili v chatrčiach bez elektriny, takmer všetci boli nezamestnaní a pätina detí bola v špeciálnych školách.⁷⁸

Na začiatku zmeny v obci bola realizácia strategického plánu obce, ktorý analyzoval situáciu a rozpracoval riešenia, časový harmonogram a zdroje. Celý proces plánovania sa realizoval vďaka zapojeniu ľudí z obce vrátane samotných Rómov, obecného zastupiteľstva, profesionálnych facilitátorov či akademického prostredia. Strategický plán sa pravidelne aktualizoval a stále aktualizuje na základe zhodnotenia už urobeného a podľa potrieb, ktoré nastanú. Základný princíp - snaha o čo najväčšiu integráciu rómskej komunity do obce a celkový rozvoj obce ako takej zostáva zachovaný. Problémy spojené s oblasťou bývania boli pri tvorbe stratégie rozvoja identifikované ako jedny z najväznejších.⁷⁹ Spišský Hrhov sa stal

⁷⁶ Z odpovede mesta Svidník na otázky Strediska zo dňa 12. 2. 2018.

⁷⁷ Sociálne bývanie je bývanie obstarané s použitím verejných prostriedkov určené na primerané a ľudsky dôstojné bývanie fyzických osôb, ktoré si nemôžu obstarat' bývanie vlastným pričinením a spĺňajú podmienky podľa tohto zákona. Sociálne bývanie je aj bývanie alebo ubytovanie financované s použitím verejných prostriedkov a poskytované v rámci starostlivosti podľa osobitných predpisov.

⁷⁸ Americký denník opäť písal o Spišskom Hrhove, 25. 9. 2017; Korzár; č. 220, REGIÓN, s. 3; PETER JABRIK, TASR.

⁷⁹ Mušinka, A.: Podarilo sa. Príklady úspešných aktivít na úrovni samospráv smerujúcich k zlepšeniu situácie Rómov. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Ústav rómskych štúdií, 2012.

prvou obcou na Slovensku, ktorá pripravila plán hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce. Všetky aktivity a plány obecnej firmy⁸⁰ sú v súlade so strategickým plánom rozvoja obce.

Ako vyplýva z odpovede obce Spišský Hrhov na otázky Strediska⁸¹, Rómovia majú dnes v obci rovnaké podmienky na bývanie ako majorita. Bývajú v rodinných domoch, kde je zavedená elektrina, voda a kanalizácia. Tiež im obecná firma postavila nájomné byty – murovaný bytový dom so šiestimi bytmi a drevodomy s piatimi bytmi. Byty prideluje obecné zastupiteľstvo a poslanci sa pri pridelovaní bytov riadia bodovým systémom. Podľa počtu bodov sa vytvára poradovník a byt sa prideluje žiadateľovi s najvyšším počtom bodov.

Prvé aktivity obce boli smerované ku kultúre bývania, vedenia domácnosti, hygiene a spolužitiu. Ďalej to boli aktivity smerované k estetizácii vonkajšku obytných domov, dvorov, priedomí, udržiavaniu verejných priestranstiev. Obec ako kľúčový aktér začala dbať na rigorózne dodržiavanie legislatívy týkajúcej sa výstavby, začala pomáhať s majetkovo-právnymi vysporiadaniami pozemkov a domov, legalizáciou bývania tam, kde bol dodržaný aspoň základ pre možnosť legalizácie. Začala riešiť a nastavovať systém plnenia si povinností týkajúcich sa daní a poplatkov vo vzťahu k reálne obývajúcim členom domácností. Popri tom nastavovala systém zberu a vývozu odpadu, likvidácie smetísk a znečistenia ulice, predovšetkým však systém zamedzovania vzniku čiernych skládok.⁸²

Obec Spišský Hrhov je výnimočná činnosťou obecnej firmy. Činnosť obecnej firmy je zameraná hlavne na stavebníctvo, prevádzku obecného kúpaliska, výstavbu a sprevádzkovanie pálenice, úpravu zelene, sušenie ovocia a bylín, upratovacie práce a čistenie, výrobu brikiet a paliet, organizáciu festivalov a kultúrnych a spoločenských podujatí. Obecná firma ponúka vlastných remeselníkov iným obciam a firmám za dohodnutú odplatu. Zisk obecnej firmy je prerozdelený do potrieb rozvoja samotnej firmy alebo je nasmerovaný na ďalšie sociálne služby v obci. Obecná firma vlastnými možnosťami zabezpečovala viac než polovicu realizačných prác pri výstavbe bytov a na výstavbe sa priamo podieľali aj budúci nájomníci.

V zmysle odpovede obce Spišský Hrhov v obci sú všetky pozemky vysporiadané a čierne stavby sa v obci nenachádzajú. Kľúčom k dnešnému stavu bolo starostove odkupovanie pozemkov od pôvodných majiteľov za nie veľké ceny. Platby v katastri platila obec, ktorá finančne vypomáhala kupujúcim Rómom (pre vtedajšie vysoké úroky v bankách)

⁸⁰ Pozri: <http://www.spisskyhrhov.info/obec-spissky-hrhov/organizacie-v-obci/hrhovske-sluzby-s-r-o/>

⁸¹ Z odpovede obce Spišský Hrhov na otázky Strediska zo dňa 16. 2. 2018.

⁸² Mušinka, A.: Podarilo sa. Príklady úspešných aktivít na úrovni samospráv smerujúcich k zlepšeniu situácie Rómov. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Ústav rómskych štúdií, 2012.

a dohodla s nimi splátkový kalendár⁸³.

Stredisko pozitívne hodnotí, že obec Spišský Hrhov pristupuje k práci s rómskou komunitou komplexne a rovnako tak vysoko pozitívne hodnotí celkový prínos práce starostu pre obec a jej obyvateľov.

Odporúčania

Stredisko odporúča:

1. VÚC rozvíjať jasné politiky v oblasti bývania na odstránenie segregácie.
2. VÚC zlepšiť podmienky bývania Rómov prostredníctvom sociálnej práce.
3. VÚC a MDV SR znížiť mieru priestorovej rezidenčnej segregácie Rómov.
4. VÚC zvýšiť podiel obydľí Rómov s prístupom k základnej infraštruktúre.
5. VÚC a MDV SR zvýšiť podiel rómskych obyvateľov žijúcich v legálnych obydľiach a na právne vysporiadaných pozemkoch.
6. MS SR a Centru právnej pomoci poskytovať právnu ochranu pred núteným vyst'ahovaním, hrozbami vyst'ahovania a demoláciou.

⁸³ Ako v Spišskom Hrhove pochodovali za práva kôz a oviec, (21. 10. 2017; Sme; mut. , VÍKEND , s. 12, 13; Miroslav Pollák).

3 Právo na vzdelanie

Stredisko v roku 2017 pokračovalo v spolupráci so Štátnou školskou inšpekciou (ďalej v texte ako „ŠŠI“) v oblasti ochrany a podpory ľudských práv, osobitne v oblasti ochrany a monitorovania dodržiavania práv detí. Táto spolupráca sa zameriava na práva pri výchove a vzdelávaní detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami a pri vytváraní podmienok inkluzívneho vzdelávania pre žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. Na základe toho ŠŠI informovala Stredisko o skutočnostiach zistených pri výkone školskej inšpekcie. V školskom roku 2016/2017 ŠŠI zistila v troch kontrolovaných školách uplatňovanie segregáčnych praktík vo vzdelávaní rómskych žiakov. Išlo o Základnú školu s materskou školou Terňa, Základnú školu Giraltovce a Základnú školu s materskou školou Árpáda Fesztyho s vyučovacím jazykom maďarským.

ŠŠI Stredisku na jeho požiadanie doručila komplexné správy o výsledkoch školskej inšpekcie vo všetkých troch základných školách a v prípade dvoch základných škôl (Giraltovce a Hurbanovo) aj správy z následných inšpekcií o realizácii uložených opatrení. Stredisko zrealizovalo osobné návštevy uvedených škôl. Cieľom bol monitoring aktuálneho stavu v školskom roku 2017/2018, prehliadka školy počas prebiehajúceho vyučovania a predovšetkým osobný rozhovor s vedením školy (riaditeľ/ka školy a zástupkyňa riaditeľa/ky školy). Účelom rozhovoru bolo nielen zistenie aktuálneho stavu segregáčnych záverov ŠŠI, ale aj podanie bližšieho vysvetlenia histórie vývoja konkrétneho stavu výchovno-vzdelávacieho procesu z pohľadu nediskriminácie a jeho perspektív do budúcnosti.

V SR sa prípady segregácie vo vzdelávaní pravidelne vyskytujú a nie je možné očakávať, že v blízkej budúcnosti sa to zásadne zmení. Pokiaľ organizácia vyučovania nie je v súlade so štátom stanovenými princípmi a cieľmi výchovy a vzdelávania vo vzťahu k dodržaniu zásady rovného zaobchádzania, vždy ide o diskrimináciu a segregáciu. Pri plnom akceptovaní princípov inkluzívneho vzdelávania, desegregácie a, v konečnom dôsledku, aj potreby nediskriminácie detí z MRK, však Stredisko poukazuje na skutočnosť, že nie je možné prehliadať na reálne možnosti obcí a miest plne napraviť daný stav vlastnými silami. Vychádzajúc aj z Analýzy Ministerstva školstva, vedy výskumu a športu Slovenskej republiky (ďalej v texte ako „MŠVVaŠ SR“) k dvojzmennej prevádzke základných škôl a návrhom opatrení ako situáciu riešiť⁸⁴, Stredisko berie na vedomie, že SR si je týchto informácií vedomá a má istú snahu vec riešiť. Javí sa však, že záväzok vlády SR v programovom vyhlásení⁸⁵

⁸⁴ Pozri: https://www.minedu.sk/data/files/7123_analyza_dvojzmennej_prev_zs.pdf

⁸⁵ Pozri: <http://www.vlada.gov.sk/programove-vyhlasenie-vlady-sr-na-roky-2016-2020/?pg=2>

postupne odstrániť dvojzmennú prevádzku v základných školách, najmä v lokalitách s vysokou koncentráciou MRK, ktorý veľmi úzko súvisí aj so segregáčnymi a diskriminačnými prípadmi, nie je napĺňaný dostatočne rýchlo. Poskytnuté finančné prostriedky vlády SR v rokoch 2013 – 2016 na rozširovanie kapacít základných škôl formou výstavby, prístavby, nadstavby, modernizácie a rekonštrukcie objektu škôl v hodnote 7,243 mil. eur viedlo k vzniku 263 nových tried pre cca 6 575 žiakov. Na ďalšie školské priestory však čakajú desiatky ďalších škôl, stovky tried a tisíce žiakov, ktorí sa učia v dvojzmennej prevádzke.

Okrem kapacitných možností budov je potreba navýšiť aj prostriedky na školských asistentov (aktuálne zo strany MŠVVaŠ SR je vyhovené cca 50 % žiadostiam), špeciálnych pedagógov, psychologov a logopédov.

Stredisko víta aktivitu MŠVVaŠ SR, ktoré ako sprostredkovateľský orgán pre prioritnú os Vzdelávanie operačného programu Ľudské zdroje vyhlásilo v roku 2017 výzvu na predkladanie žiadostí o nenávratný finančný príspevok na zvýšenie inkluzívnosti vzdelávania V základnej škole úspešnejší (OPLZ-PO1/2016/DOP/1.1.1-01).

Oprávnenými žiadateľmi boli:

- a) základné školy v zmysle zákona č. 245/2008 Z. z o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov,
- b) zriaďovatelia základnej školy v prípade, ak základná škola nemá právnu subjektivitu,
- c) základné školy pre žiakov so zdravotným znevýhodnením boli oprávnenými žiadateľmi len pre aktivitu zameranú na vytvorenie pracovného miesta pre asistenta učiteľa pre žiakov so zdravotným znevýhodnením.⁸⁶

3.1 Základná škola s materskou školou Terňa

ŠŠI, Školské inšpekčné centrum Prešov, vykonal v dňoch od 2. 11. 2016 do 8. 11. 2016 školskú inšpekciu v Základnej škole s materskou školou Terňa. V správe o výsledkoch tejto školskej inšpekcie č. 7032/2016-2017, sa okrem iného uvádza, že triedy základnej školy boli na školskom dvore situované v hlavnej budove a v ďalšej menšej budove vzdialenej niekoľko metrov od hlavnej budovy. V menšej budove boli zriadené triedy, ktoré navštevovali žiaci výlučne z MRK. V uvedenej budove prebiehalo vyučovanie aj

⁸⁶ Pozri: <https://www.minedu.sk/21-03-2017-usmernenie-c-1-k-vyzve-na-predkladanie-ziadosti-o-nenavratny-financny-prispevok-na-zvysenie-inkluzivnosti-vzdelavania-oplz-po12016dop111-01/>

v popoludňajších hodinách, pričom išlo o triedy, ktoré navštevovali žiaci z MRK. Pri zriaďovaní paralelných tried jednotlivých ročníkov škola iba v minimálnej miere prihliadala na pomerné zastúpenie žiakov z majority a z MRK, čím nevytvorila také podmienky, ktoré slúžia najlepšiemu záujmu tejto cieľovej skupiny žiakov, t. j. na ich vzdelávanie v školách a triedach spolu s majoritnou populáciou. Takto zvolená organizácia vyučovania niesla znaky segregácie.

Základná škola v Terňi presťahovaním do priestorov aktuálnej budovy v roku 1961 pôvodne fungovala ako 14 triedna s koncepciou, že na prvom stupni bude v každom ročníku jedna trieda, na druhom stupni dve triedy. Nárast počtu žiakov v druhom stupni kalkuloval s prílevom žiakov po absolvovaní prvého stupňa v malotriedkach v okolitých obciach, patriacich do školského obvodu obce.

Postupný zánik aj ďalších malotriedok v okolitých obciach spôsobil, že aktuálne je v Základnej škole Terňa zriadených až 20 tried, z toho 2 triedy nultého ročníka a 1 špeciálna trieda pre žiakov s vývinovými poruchami učenia, ktoré spolu navštevovalo 308 žiakov. Z celkového počtu žiakov bolo 193 žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, z toho 44 žiakov so zdravotným znevýhodnením a 149 žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. Z MRK pochádza približne 65 % žiakov školy. Škola s materskou školou je tvorená dvoma objektami, hlavnou budovou a vedľajšou budovou, ktorú pôvodne postavila obec Terňa ako materskú školu s jasľami. V súčasnosti sú vo vedľajšej budove tri triedy materskej školy spolu s viacerými triedami základnej školy⁸⁷.

Škola rozdelenie žiakov do paralelných tried v ročníku zdôvodnila potrebou optimalizácie v záujme oboch skupín žiakov. Kritéria rozdelenia žiakov do paralelných tried v ročníku vychádzajú zo zaškolenia v materskej škole. V jednej triede sú žiaci zaškolení v materskej škole (z majority, aj z MRK), v druhej triede sú žiaci prevažne nezaškolení, s potrebou zvýšenej miery rozvoja komunikačných a grafomotorických schopností a komunikácie v slovenskom jazyku. Preto sú disponibilné hodiny v paralelných triedach využité rozdielne, podľa schopností a potrieb žiakov. Po absolvovaní 2. a 4. ročníka sa zadelenie do tried prehodnocuje podľa individuálneho vývoja žiaka. Žiaci, ktorí napredovali vo vzdelávacích výsledkoch, v motivácii k učeniu a majú podporu a spoluprácu rodičov, sú preradení do paralelnej triedy. Tu je z disponibilných hodín v kontexte schopností žiakov a ponuky kvalitného vzdelania posilnené vyučovanie anglického jazyka, resp. od 7. ročníka ruského jazyka ako druhého cudzieho jazyka⁸⁸.

⁸⁷ Informácie z osobného stretnutia zamestnanca Strediska s riaditeľkou ZŠ Terňa.

⁸⁸ Správa o výsledkoch ŠŠI č. 7032/2016-2017.

Zistený aktuálny stav bol v zásade nezmenený v porovnaní so závermi správy ŠŠI, pričom škola uviedla, že realizácia uložených desegregačných opatrení by bola kontraproduktívna. Škola argumentuje, že majorita je v prípade školy menšinou, v ostatných rokoch len 20 – 30 % žiakov v ročníku. V škole preto neexistuje ani jedna trieda s výlučným zastúpením žiakov iba majoritného obyvateľstva. Realizácia dôsledného pomerného zastúpenia žiakov z majority tak, ako ukladajú závery správy ŠŠI, by podľa vyjadrenia školy viedla k odchodu všetkých týchto žiakov zo školy (už v súčasnosti približne jedna štvrtina nerómskych žiakov zo školského obvodu nastupuje do škôl v okolí, ktoré nemajú žiakov z MRK).

V triedach v hlavnej budove sú žiaci ako majoritnej, tak aj z MRK (s bydliskom v obci Terňa aj Malý Slivník). Títo žiaci boli zaškolení aj v materskej škole, prípadne preradení vo vyššom ročníku prvého stupňa z paralelnej triedy. V paralelných triedach prvého stupňa vo vedľajšej budove, okrem troch tried materskej školy, absolvujú vyučovanie nezaškolení žiaci z MRK z osady Furmanec obce Malý Slivník, ktorých rodičia svoje deti do materskej školy nikde nehlásia a prvý kontakt detí s výchovno-vzdelávacím procesom je až pri nástupe do povinnej školskej dochádzky⁸⁹.

Škola tiež argumentuje potrebami zaškolených žiakov (z majority aj MRK) a očakávaniami ich rodičov na získanie kvalitného vzdelania pre ďalšie štúdium a úspešné pracovné uplatnenie, čo pri úplnom pomernom zastúpení žiakov nie je v jej možnostiach dosiahnuť. Prekážkou sú aj nedostatočné financie na podporný personál v škole a priestorové možnosti školy. Škola otvorila tretiu triedu v materskej škole, aby naplnila zvyšujúci záujem rodičov z obce Terňa o predškolskú výchovu svojich detí, čo viedlo k zavedeniu poobedňajšieho vyučovania v triedach v menšej budove. Na vyriešenie tohto stavu škola tiež navrhovala otvorenie elokovaného pracoviska materskej školy, resp. nultého ročníka v obci Malá Slivník, odkiaľ denne dochádza 134 jej žiakov autobusom do Terne. Tento stav nie je optimálny, denne sa cca 20 žiakov z MRK z osady Furmanec obce Malý Slivník na vyučovanie nedostaví, alebo prídu neskoro autom s rodičmi, resp. peši. Navrhované riešenie však nebolo samosprávou obce Malý Slivník akceptované. Škola poukazuje na skutočnosť, že viaceré vyučovacie hodiny žiakov z menšej budovy sú delené so žiakmi a nehovoriac o mimovzdelávacích aktivitách, činnosti školského klubu detí a záujmových útvarov.

⁸⁹ Informácie z osobného stretnutia zamestnanca Strediska s riaditeľkou ZŠ Terňa.

V Základnej škole Terňa pracujú 4 žiacke asistentky, z toho 2 Rómky. Tieto asistentky však z dôvodu nedostatku finančných prostriedkov nepracujú na trvalý pracovný pomer. Ide o zamestnancov na dohodu a zamestnancov na absolventskej praxi. Žiakom s poruchami učenia pomáha jedna psychologička zamestnaná na polovičný úväzok, na škole pracuje aj špeciálna pedagogička. Škola tiež iniciatívne poskytla viaceré dokumenty o jej opakovaných snahách o zmenu školského obvodu v súvislosti s plnením povinnej školskej dochádzky stále sa zvyšujúceho počtu detí dochádzajúcich z obce Malý Slivník. Žiadna z troch okolitých základných škôl však nemá kapacitné podmienky pre prijatie žiakov a žiačok z obce Malý Slivník. Vedenie školy v tejto súvislosti napokon vyjadrilo obavu, že obec realizuje zámer zriadiť vo vedľajšej budove, ktorú vlastní denný stacionár pre dôchodcov. Dôsledkom by bola nielen plná dvojzmenná prevádzka v hlavnej budove školy, ale aj koniec celodenného výchovného systému v projekte Škola otvorená všetkým a činnosti záujmových útvarov.

3.2 Základná škola Giraltovce

ŠŠI, Školské inšpekčné centrum Prešov, vykonal v dňoch od 27. 2. 2017 do 3. 3. 2017 školskú inšpekciu v Základnej škole Giraltovce. V správe o výsledkoch tejto školskej inšpekcie č. 77017/2016-2017, ŠŠI okrem iného uvádza, že pri zriaďovaní tried prvého, štvrtého, šiesteho, ôsmeho a deviatego ročníka bola zistená skutočnosť, že boli vytvorené triedy výlučne z rómskych žiakov, napriek tomu, že podmienky školy umožňovali ich začlenenie do paralelných tried spolu s majoritnou skupinou žiakov. Takýto postup niesol znaky segregácie, čo bolo v rozpore s princípmi výchovy a vzdelávania podľa zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej v texte ako „školský zákon“).

Následná inšpekcia ŠŠI dňa 20. 9. 2017 v súvislosti so splnením uloženého opatrenia odstrániť z výchovno-vzdelávacieho procesu segregáciu žiakov z MRK zistila, že všetci títo žiaci boli začlenení do tried s majoritnou skupinou žiakov. Pri fyzickej prehliadke tried však bolo zistené, že žiaci 2.A a 2.B triedy boli pri navštevovaní hodín náboženskej výchovy delení do dvoch skupín, pričom jednu skupinu tvorili žiaci, ktorí pochádzali výlučne z rómskej komunity. Takéto neobjektívne delenie vykazovalo znaky segregácie. Ďalšia inšpekcia ŠŠI dňa 18. 10. 2017 zistila, že v škole už nie sú vytvorené žiadne triedy ani skupiny podľa segregáčného princípu.

Školský obvod základnej školy tvorí mesto Giraltovce. V škole bolo zriadených 25 tried, ktoré spolu navštevovalo 425 žiakov. Z tohto počtu bolo 84 žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, z toho 52 žiakov so zdravotným znevýhodnením a 35 žiakov so sociálne znevýhodneného prostredia. Z MRK pochádzalo 38,32 % žiakov a žiačok. Okrem pedagogických zamestnancov výchovu a vzdelávanie v základnej škole zabezpečujú logopéd, školský psychológ a špeciálny pedagóg, pracujúci na dohodu⁹⁰. Škola žiadala o pridelenie finančných prostriedkov na 5 asistentov, schválení boli dvaja spolu s jedným, na ktorého má škola nárok vzhľadom na jej žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia⁹¹.

Vedenie školy uviedlo, že vo vytvorených triedach výlučne z rómskych žiakov začal proces začleňovania rómskych žiakov do paralelných tried spolu s majoritnou skupinou žiakov, avšak k obdobiu výkonu komplexnej inšpekcie nebol tento proces ešte ukončený. K samotnému vytvoreniu a existencii takýchto tried vedenie školy uviedlo, že ich účelom bolo prispôbenie vyučovania a najmä disponibilných hodín potrebám žiakov. Žiaci z MRK majú nedostatky v ovládaní slovenského jazyka, výslovnosti a artikulácií, grafomotorike a celkovo v školskej pripravenosti. Je to aj dôsledkom toho, že sociálne najslabší Rómovia neprihlasovali svoje deti do materskej školy, či ich prihlásené deti ju nenavštevovali, a tak množstvo rómskych detí malo prvý kontakt s organizovaným inštitucionálnym vzdelávaním až nástupom do základnej školy.

Po ukončení začleňovania rómskych žiakov do paralelných tried spolu s majoritnou skupinou žiakov, aj v kontexte realizácie opatrenia uloženého komplexnou školskou inšpekciou, malo vedenie školy za to, že proces desegregácie je plne ukončený. Nemali negatívne informácie o organizácii vyučovania náboženstva, kde kňaz z vlastného rozhodnutia vyučoval skupinu detí zloženú z majoritného obyvateľstva a výučbu žiakov, ktorí pochádzali výlučne z rómskej komunity, prenechal katechétovi. Po zistení tejto informácie vedenie školy vykonalo nápravu⁹².

K inkluzívnemu vzdelávaniu nielen v rámci školy ale aj v rámci tried škola uviedla, že rómski žiaci školy nie sú homogénna skupina, v závislosti od sociálnej a rodinnej situácie v nej existujú tri podskupiny, ktoré medzi sebou nevychádzajú a neakceptujú sa. Celá rómska populácia mesta navštevuje ich školu, aj keď je v meste zriadená ešte súkromná základná škola. Tá však údajne preferuje nepísanú politiku prijímania žiakov iba z majority.

⁹⁰ Správa o výsledkoch ŠŠI č. 77017/2016-2017.

⁹¹ Informácie z osobného stretnutia zamestnanca Strediska s riaditeľom ZŠ Giraltovce.

⁹² Informácie z osobného stretnutia zamestnanca Strediska s riaditeľom ZŠ Giraltovce.

3.3 Základná škola s materskou školou Árpáda Fesztyho s vyučovacím jazykom maďarským, Hurbanovo

ŠŠI, Školské inšpekčné centrum, Nitra vykonalo v dňoch od 11. 1. 2017 do 17. 1. 2017 školskú inšpekciu v Základnej škole s materskou školou Árpáda Fesztyho s vyučovacím jazykom maďarským, Hurbanovo. V Správe o výsledkoch tejto školskej inšpekcie č. 4100/2016-2017 sa okrem iného uvádza, že tri triedy (dve triedy nultého ročníka a jedna špeciálna trieda) s prevahou žiakov z MRK boli umiestnené v budove Špeciálnej základnej školy, vzdialenej od školy približne 600 m. Bolo tomu tak napriek skutočnosti, že v kmeňovej budove školy boli dve triedy vyčlenené pre školský klub detí, ktorého prevádzka je najmä po vyučovaní. Oddelené vzdelávanie žiakov týchto tried od ostatnej komunity školy v inej budove neprospievalo ich socializácii a integrácii a naznačovalo segregáciu vo výchove a vzdelávaní priestorovým vyčlenením.

Následná inšpekcia ŠŠI dňa 7. 12. 2017 zistila, že z troch tried, pôvodne umiestnených v budove Špeciálnej základnej školy, tam boli aktuálne umiestnené jedna trieda nultého ročníka a jedna trieda s intaktnými žiakmi. Jedna špeciálna trieda bola premiestnená do budovy B areálu školy k triedam prvého stupňa. Zvyšné dve triedy mimo svojho školského areálu škola plánuje premiestniť do budovy B po ukončení výstavby podkrovia (október 2018).

V škole bolo zriadených 16 tried, ktoré spolu navštevovalo 252 žiakov. Z tohto počtu bolo 92 žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, z toho 37 žiakov so zdravotným znevýhodnením a 55 žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. Z MRK pochádzalo 94 (37,30 %) žiakov a žiačok⁹³. Okrem pedagogických zamestnancov, výchovu a vzdelávanie v základnej škole zabezpečuje jedna špeciálna pedagogička a logopedička (2 dni v týždni). Od januára 2018 do školy nastupuje asistent (škola žiadala o pridelenie štyroch). Škola by privítala asistenta/asistentku z rómskej komunity, avšak napriek aktívnej snahe, žiadneho/žiadnu nenašla.

V meste Hurbanovo sa nachádza aj základná škola s vyučovacím jazykom slovenským, pričom školský obvod školy tvorí mesto Hurbanovo a štyri okolité obce. Napriek skutočnosti, že rómski žiaci často hovoria iba po rómsky (a v prípravnom ročníku sa učia maďarský jazyk), časť z nich hovorí po rómsky a maďarsky a časť dokonca po rómsky a slovensky, všetky rómske deti z mesta navštevujú Základnú školu s materskou školou Árpáda Fesztyho

⁹³ Správa o výsledkoch ŠŠI č. 4100/2016-2017.

s vyučovacím jazykom maďarským, Hurbanovo. Základnú školu s vyučovacím jazykom slovenským rómske deti nenavštevujú.⁹⁴

Odporúčania

Stredisko odporúča:

1. MŠVVaŠ SR, VÚC a obciam každoročne vyhradzovať dostatok finančných prostriedkov na podporu a rozširovanie kapacít základných škôl formou výstavby, prístavby, nadstavby, modernizácie a rekonštrukcie objektu škôl.
2. MF SR každoročne vyhradzovať rastúci objem finančných prostriedkov pre MŠVVaŠ SR za účelom možnosti vyhovieť stále stúpajúcemu počtu žiadostí o pridelenie asistenta zo strany žiakov a ich zákonných zástupcov a za účelom vytvorenia ďalších pracovných miest školských psychológov, logopédov a špeciálnych pedagógov.
3. MŠVVaŠ SR zanalyzovať možnosti a realizovať rozšírenie absolventskej praxe školských psychológov, logopédov a špeciálnych pedagógov.
4. MŠVVaŠ SR v súčinnosťou s existujúcou sieťou vysokých škôl a univerzít prijať opatrenia na zvýšenie počtu absolventov z odborov špeciálna pedagogika, logopédia a detská psychológia.
5. MŠVVaŠ SR pripravovať a poskytovať všetkým pedagogickým zamestnancom špecializované programy určené na rozvíjanie ich pedagogických zručností, osobitne pre potreby žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.
6. MŠVVaŠ SR v súčinnosti so školami, zriaďovateľmi škôl a ďalšími miestnymi orgánmi štátnej správy v školstve flexibilne zohľadňovať demografický vývoj a etnické zloženie populačných ročníkov pri úpravách školských obvodov.
7. Školám a školským zariadeniam prehľbovať schopnosť reagovať na odlišné potreby žiakov a žiačok bez toho, aby ich to trvalo kategorizovalo.
8. MŠVVaŠ SR a zriaďovateľom ďalej kapacitne aj kvalitatívne rozvíjať dostupnosť predškolskej výchovy tak, aby bola lokálne aj obsahovo dostupná pre všetky deti, s možnosťou prirodzeného začleňovania detí zo sociálne vylúčených spoločenských skupín.

⁹⁴ Informácie z osobného stretnutia zamestnanca Strediska s riaditeľom ZŠ s MŠ Hurbanovo <https://zshurbanovo.edupage.org/album/>

4 Ochrana práv osôb so zdravotným postihnutím

Práva osôb so zdravotným postihnutím sú zakotvené v rôznych dokumentoch tak na medzinárodnej, ako i na vnútroštátnej úrovni. Závazok dodržiavať práva tejto skupiny osôb však nesmie ostať výlučne v písomnej, resp. listinnej forme, nakoľko je to práve realizácia týchto práv, ktorá má ten pravý, jedinečný, nenahraditeľný význam v živote osôb so zdravotným postihnutím.

Stredisko každoročne informuje širokú verejnosť prostredníctvom Správy o ĽP o míľnikoch, niekedy i mýlkach, v oblasti dodržiavania práv osôb so zdravotným postihnutím.

4.1 Právne inštitúty ochrany práv osôb so zdravotným postihnutím

4.1.1 Súčasná právna úprava ochrany osôb so zdravotným postihnutím

Osoby so zdravotným postihnutím podliehajú viacerým oblastiam právnej ochrany v rámci medzinárodnej úrovne ochrany až po vnútroštátne právne predpisy z oblastí napr. ako trestné právo, právo na rovné zaobchádzanie a pracovnoprávna oblasť.

Stredisko vo svojich predošlých Správach o ĽP upriamovalo pozornosť ochrane práv osôb so zdravotným postihnutím vo vybraných kapitolách, avšak otázke zjednotenia a posilnenia ochrany práv spomenutých osôb doteraz špecifická pozornosť zo strany Strediska venovaná nebola. Preto vyznieva naďalej potreba uvedenia a monitorovania jednotlivých právnych aspektov ochrany práv osôb so zdravotným postihnutím.

Stredisko aj v roku 2017 poskytovalo právne zastúpenie obetiam diskriminácie z dôvodu zdravotného postihnutia. V daných prípadoch prišlo ku kumulácií diskriminačného dôvodu zdravotného postihnutia v jednej z chránených oblastí s určitou zákonom stanovenou formou diskriminácie. Osoby so zdravotným postihnutím však môžu byť objektom rôznej právnej úpravy a ich ochrana zasahuje do viacerých oblastí práva.

4.1.2 Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím

Najdôležitejší medzinárodný dokument upravujúci postavenie a ochranu práv osôb so ZP je Dohovor o ZP.

Ratifikáciou Dohovoru o ZP SR prehĺbila svoj záväzok k rešpektovaniu Všeobecnej deklarácie ľudských a uznala, že každý človek má nárok na všetky práva a slobody bez akýchkoľvek rozdielov. Stredisko vo svojich predošliých Správach o LP⁹⁵ viackrát spomenulo a komplexne rozobralo Dohovor o ZP, ktorý je v podmienkach SR účinný od roku 2010.

Dohovor o ZP definuje zdravotné postihnutie ako pojem, ktorý sa neustále vyvíja a je výsledkom vzájomného pôsobenia medzi osobami so zhoršeným zdravím a medzi bariérami v postojoch a prostredí, ktoré im bránia plne sa zúčastňovať na živote spoločnosti na rovnakom základe s inými.⁹⁶ Spomínané bariéry v prostredí a v postojoch ľudí, ktorí netrpia zdravotným postihnutím voči osobám so zdravotným postihnutím spôsobujú vznik určitých okolností, ktoré je potrebné chrániť viacerými formami právnej ochrany. Napríklad rôzne diskriminačné prejavy, ktoré odopierajú osobám so zdravotným postihnutím rovnaký prístup k zamestnaniu, vzdelávaniu, resp. k tovaru a službám, ale aj nenávisťné prejavy vo forme páchania trestných činov.

SR sa postavila k implementácii Dohovoru o ZP, presnejšie v rámci čl. 33 ods. 2 inštitucionálne, keďže vytvorila samostatný orgán slúžiaci pre ochranu práv osôb so zdravotným postihnutím - Úrad Komiséra.

Komisár sa v rámci svojho mandátu⁹⁷ podieľa na ochrane práv osôb so zdravotným postihnutím podporou a presadzovaním práv priznaných osobe so zdravotným postihnutím medzinárodnými zmluvami, ktorými je SR viazaná. V zmysle § 8 ods. 4 zákona č. 176/2015 Z. z. o komisárovi pre deti a komisárovi pre osoby so zdravotným postihnutím a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej v texte ako „zákon o komisároch“) má fyzická osoba, ktorá nemá spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu alebo ktorá bola pozbavená spôsobilosti na právne úkony, právo obrátiť sa na komisára priamo alebo prostredníctvom inej osoby bez vedomia zákonného zástupcu; ak je takou fyzickou osobou dieťa. Tu vzniká otázka zmeny daného zákona, pretože nový zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok (ďalej v texte ako „CMP“) pojem pozbavenie spôsobilosti na právne úkony už nepozná a zákon o komisároch sa bude musieť s touto novelou vysporiadať.

⁹⁵ Správy o LP od roku 2011, dostupné online: <http://www.snslp.sk/#page=2426>

⁹⁶ Preambula písm. e) Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím.

⁹⁷ Zákon č. 176/2015 Z. z. o Komisárovi pre deti a o komisárovi pre osoby so zdravotným postihnutím a o zmene a o doplnení niektorých zákonov.

4.1.3 Spôsobilosť na právne úkony v občianskom práve

Čl. 12 Dohovoru o ZP deklaruje, že osoby so zdravotným postihnutím majú spôsobilosť na právne úkony vo všetkých oblastiach na rovnakom základe s ostatnými. Zmluvné štáty sa zaviazali prijať príslušné opatrenia, ktoré umožnia osobám so zdravotným postihnutím prístup k pomoci, ktorú môžu potrebovať pri uplatňovaní svojej spôsobilosti na právne úkony. Ďalej sa zmluvné štáty zaviazali zabezpečiť, aby všetky opatrenia týkajúce sa uplatňovania spôsobilosti na právne úkony rešpektovali práva, vôľu a preferencie danej osoby, aby zabraňovali konfliktu záujmov a nenáležitému ovplyvňovaniu, aby boli primerané a prispôsobené situácii danej osoby, aby sa uplatňovali čo najkratšie a aby podliehali pravidelnej kontrole zo strany príslušného, nezávislého a nestranného orgánu alebo súdu. Tieto záruky musia byť primerané tomu, do akej miery uvedené opatrenia ovplyvňujú práva a záujmy danej osoby.

Citované ustanovenie výraznou mierou ovplyvnilo slovenský vnútroštátny právny poriadok pri tvorbe novej právnej úpravy konania o spôsobilosti na právne úkony, pretože konanie o spôsobilosti na právne úkony v CMP je upravené až v 21 ustanoveniach.⁹⁸

CMP s účinnosťou od 1. júla 2016 zrušil inštitút pozbavenia spôsobilosti na právne úkony, čo podporila dôvodová správa k predmetnému zákonu a vyslovila dané ustanovenie za protiprávne. Presný okruh účastníkov konania nové CMP precizovalo v § 233 (osoby, ktoré majú právo podať návrh na začatie konania o spôsobilosti na právne úkony sú blízka osoba, poskytovateľ zdravotnej starostlivosti, poskytovateľ sociálnych služieb alebo ten, kto má na veci právny záujem). V súčasnosti je v podmienkach SR stále vyše 16 000 osôb, ktoré boli v minulosti pozbavené spôsobilosti na právne úkony a súdom SR bude trvať približne 8 rokov, kým vo všetkých prípadoch rozhodne.⁹⁹

Názorové koncepcie viažuce sa k predmetnému legislatívnemu opatreniu smerujúcemu voči osobám so zdravotným postihnutím boli rôzne. Odborníci hovoriaci v prospech zrušenia inštitútu pozbavenia spôsobilosti na právne úkony namietali častokrát laxnosť súdov kvôli príliš promptnému rozhodovaniu o pozbavení na spôsobilosti na právne úkony. Úplné pozbavenie spôsobilosti na právne úkony bolo považované taktiež za sporné, pretože miera zdravotného postihnutia sa posudzovala na základe posudkov znalcov, resp. vyjadrení ošetrojúcich lekárov. Spôsobilosť na právne úkony ale v zmysle posudkov znalcov, resp. ošetrojúcich lekárov bola nedostatočná, k čomu sa vyjadril v náleze ÚS 313/2012-52 z 28. 11. 2012 aj Ústavný súd SR:

⁹⁸ predchádzajúci zákon č. 99/1963 Z. z. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov upravoval predmetné konanie len v siedmich prípadoch.

⁹⁹ Predmetná informácia bola získaná na zasadnutí Výboru pre osoby so zdravotným postihnutím SR dňa 30. 11. 2017.

„Zodpovedať túto otázku iba na základe znaleckého posudku spravidla nebude možné bez toho, aby súd v súlade s § 120 ods. 2 OSP zároveň nevykonával aj ďalšie (navrhované, resp. ex officio) dokazovanie a toto náležite aj vyhodnotil. Pri jej riešení teda súd vychádza zo skutkových zistení nielen na základe posudku znalca, ale tiež v súvislosti s ostatnými výsledkami dokazovania.“

Jedným z argumentov, ktorý v súčasnej právnej úprave hovorí v neprospech zrušenia daného inštitútu je zneužívanie osôb so zdravotným postihnutím. Osoby, ktoré boli pozbavené spôsobilosti na právne úkony, nemohli vo svojom mene vlastnými úkonmi nadobúdať práva a povinnosti. V súčasnosti vznikne priestor pre tretie osoby, ktoré by mohli svojimi nekalými aktivitami zneužiť právne obmedzenie osoby a využiť tak jej čiastočnú spôsobilosť pre vlastný záujem.

V zmysle § 248 ods. 2 CMP: *„Ak súd rozhodne o obmedzení spôsobilosti na právne úkony, vo výroku rozsudku vymedzí rozsah, v akom spôsobilosť na právne úkony obmedzil, a ustanoví jej opatrovníka.“* Súd na základe tohto ustanovenia má povinnosť buď pozitívnym alebo negatívnym spôsobom ustanoviť rozsah právnych úkonov, ktoré osoba so statusom obmedzenia spôsobilosti na právne úkony môže, resp. nemusí vykonávať. Keďže pozbavenie spôsobilosti na právne úkony nemôže byť v súčasnosti súdom dotknutým osobám uznané, z povahy veci vyplýva, že ani obmedzenie spôsobilosti na právne úkony by nemalo byť tak reštriktívne, aby sa približovalo k predošlej právnej úprave, teda de facto k pozbaveniu. Otázne doteraz je, ako má k danej situácii pristúpiť sudca, ktorý o obmedzení spôsobilosti na právne úkony má rozhodnúť. Pozbavenie spôsobilosti na právne úkony bol prostriedkom ultima ratio, v prípadoch, keď sa v zmysle rozhodnutí súdov už menej represívne spôsoby obmedzenia spôsobilosti na právne úkony nedali použiť.

Aj napriek rôznym názorovým koncepciám môžeme jednoznačne vysloviť názor, že prijatím a ratifikáciou Dohovoru o ZP a prostredníctvom CMP sa jednoznačne posilnila ochrana práv osôb so zdravotným postihnutím, pretože vylúčením inštitútu pozbavenia spôsobilosti na právne úkony, i napriek niektorým negatívnym javom s tým spojeným, budú osoby so zdravotným postihnutím na právnych úkonoch len obmedzené.

4.1.4 Antidiskriminačný zákon - právo na rovnaké zaobchádzanie

Dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania spočíva v zákaze diskriminácie z dôvodu pohlavia, náboženského vyznania alebo viery, rasy, príslušnosti k národnosti alebo

etnickej skupine, zdravotného postihnutia, veku, sexuálnej orientácie, manželského stavu a rodinného stavu, farby pleti, jazyka, politického alebo iného zmýšľania, národného alebo sociálneho pôvodu, majetku, rodu alebo iného postavenia alebo z dôvodu oznámenia kriminality alebo inej protispoločenskej činnosti¹⁰⁰.

Ochrana práv osôb so zdravotným postihnutím v rámci dodržiavania zásady rovného zaobchádzania je upravená v zmysle ADZ. V zmysle ADZ je zdravotné postihnutie samostatným diskriminačným dôvodom¹⁰¹, t. j. ak sa s osobou zaobchádza v podobnej situácii inak v pracovnoprávnej alebo obdobnej právnej oblasti, oblasti poskytovania tovarov a služieb, sociálnom zabezpečení, zdravotnej starostlivosti alebo vo vzdelávaní. Súd môže na základe vyhodnotenia dôkazov vysloviť názor, že určitá osoba bola na základe diskriminačného dôvodu – zdravotné postihnutie, skutočne diskriminovaná v jednej zo spomenutých oblastí. Nezávislá inštitúcia pre monitorovanie a hodnotenie dodržiavania ľudských práv na území SR je Stredisko, ktoré poskytuje bezplatnú právnu pomoc obetiam diskriminácie, teda aj osobám so zdravotným postihnutím.

4.1.5 Trestnoprávny rozmer ochrany osôb so zdravotným postihnutím

Slovenský právny poriadok prostredníctvom TZ upravuje a chráni osoby so zdravotným postihnutím ak obeť páchania trestných činov.

V rámci TZ je možné koncepciu postihu trestného činu proti osobe so zdravotným postihnutím subsumovať pod všeobecnú príťažujúcu okolnosť páchania trestných činov v § 37 písm. a) a c) TZ. Jedná sa najmä o prípady, kedy páchatel' spácha trestný čin z obzvlášť zavrhnúťhodnej pohnútky a v prípade, ak spácha trestný čin preto, aby inému zmaril alebo sťažil uplatnenie jeho základných práv a slobôd.¹⁰²

Pohnútkou z nenávisti je v TZ prítomná aj v rámci základnej skutkovej podstaty niektorých trestných činov. Príkladom je trestný čin založenia, podpory a propagácie hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd, kde „iná skupina osôb“ môže byť v rámci výkladu zákona skupina osôb so zdravotným postihnutím (§ 421 TZ).

¹⁰⁰ § 2 ods. 1 ADZ.

¹⁰¹ § 2 ods. ADZ.

¹⁰² § 37 písm. a) a c) TZ.

Novelou zákona č. 316/2016 Z. z. o uznávaní a výkone majetkového rozhodnutia vydaného v trestnom konaní v Európskej únii a o zmene a o doplnení niektorých zákonov (ďalej v texte ako „novela TZ“) bol v zmysle § 424a do TZ začlenený nový trestný čin – Apartheid a diskriminácia skupiny osôb. Stredisko sa prostredníctvom výstupu pre Rozhlas a televíziu Slovenska vyjadrilo k novele TZ a poukázalo na genézu a historický kontext apartheidu.

V skutkovej podstate daného trestného činu je definované: „*Kto uplatňuje apartheid alebo rasovú, etnickú, národnostnú alebo náboženskú segregáciu, alebo inú rozsiahlu alebo systematickú diskrimináciu skupiny osôb, potrestá sa odňatím slobody na štyri roky až desať rokov.*“ Osoby so zdravotným postihnutím zahŕňame k skupine osôb na ktorej sa systematická diskriminácia môže diať formou páchania trestného činu.¹⁰³

Stredisko si ako člen európskej siete antidiskriminačných orgánov (Equinet) vyžiadalo príklady právnej ochrany osôb so zdravotným postihnutím v kontexte analýzy a komparácie osobitných motívov iných členských štátov EÚ s § 140 TZ.

Zdôrazňujeme, že v trestno-právnom poriadku SR nenávistné trestné činy ako kategória neexistujú. Spomínaný osobitný motív zahŕňa spáchanie trestného činu na základe určitej motivácie, ktorou môže byť aj nenávisť.

Ako zaujímavý príklad môžeme uviesť Škótsko, kde je trestný už len nenávistný prejav voči osobám so zdravotným postihnutím pri futbalových zápasoch (tzv. „Malice and ill will“). Portugalský trestný zákon bol novelou, ktorá nadobudla účinnosť 23. 8. 2017, doplnený o psychické a fyzické zdravotné postihnutie ako osobitný motív páchania trestného činu šírenia nenávisti a intolerancie. Veľmi zaujímavý príklad ponúklo Slovinsko, ktoré uviedlo, že nepozná pojem osobitný motív, ale skutkové podstaty niektorých trestných činov (Kapitola 16 Trestného zákona Slovinska, trestné činy voči základným právam a slobodám) obsahujú porušenie zásady rovného zaobchádzania.¹⁰⁴ Grécko uvádza samostatný trestný čin rasizmu. Komplexne je nutné poznamenať, že z výsledkov analýzy zaslaných materiálov sa v trestných zákonoch jednotlivých štátov objavuje nenávistná pohnútko voči zdravotne postihnutým v skutkových podstatách jednotlivých trestných činov.

V prípade osobitného motívu slovenského TZ (§ 140) táto represívna forma prevencie voči páchaniu trestných činov smerom k osobám so zdravotným postihnutím vyslovene chýba, pretože aj napriek doplneniu osobitného motívu v písm. e) prostredníctvom novely TZ v roku

¹⁰³ Trestný čin apartheidu je definovaný v rámci § 140a TZ ako trestný čin extrémizmu.

¹⁰⁴ čl. 131 ods. 1 Slovinského trestného zákona (KZ-1) v znení neskorších predpisov.

2016, teda spáchanie trestného činu „z nenávisťi voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich skutočnú alebo domnelú príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine, pre ich skutočný alebo domnelý pôvod, farbu pleti, pohlavie, sexuálnu orientáciu, politické presvedčenie alebo náboženské vyznanie, alebo ...“, dané ustanovenie opomína motív spáchania trestného činu z dôvodu zdravotného postihnutia.

Dôležité je taktiež spomenúť kvalifikačný znak chránená osoba v § 139 TZ. Ten v písmene f) definuje pojem „chorá osoba“. Chorou osobou môžeme chápať v zmysle § 127 ods. 6 TZ osobu, ktorá trpí fyzickou, resp. duševnou chorobou, aj keď prechodnou, bez ohľadu na to, či je dočasne práceneschopná, ako aj osoba so zmenenou pracovnou schopnosťou, invalidná osoba alebo osoba s ťažkým zdravotným postihnutím¹⁰⁵, pričom intenzita takej choroby alebo postihnutia zodpovedá ťažkej ujme na zdraví. V súvislosti s kvalifikačným znakom chránenej osoby je choroba páchatel'a dôvodom na uplatnenie všeobecnej poľahčujúcej okolnosti „spáchal trestný čin v spojitosti s negatívnymi dôsledkami svojej choroby.“ Choroba je každá odchýlka od normálneho priebehu životných procesov živočícha a človeka a môžeme pod ňu zahrnúť fyzickú a taktiež psychickú chorobu.¹⁰⁶

Prísnosť definície chorej osoby v zmysle § 127 TZ je však v komparácii s trestnoprávnymi poriadkami iných štátov až príliš vysoká. Intenzita choroby, resp. postihnutia zodpovedajúca ťažkej ujme na zdraví je neprimeraná. Ťažká ujma na zdraví definovaná v § 123 ods. 3 písm. a) až i) ako vážna porucha zdravia alebo vážne ochorenie (zmrzačenie, ochromenia údu a pod.), resp. porucha zdravia trvajúca dlhší čas, čo TZ definuje v nasledujúcom odseku predmetného paragrafu ako 42 kalendárnych dní.

V prípade, ak dôjde k vážnemu zásahu do základných ľudských práv a slobôd formou trestného činu, ktorý má v kvalifikovanej skutkovej podstate „a spáchal trestný čin na chránenej osobe“, resp. „z osobitného motívu“, je na mieste poukázať, že nie každá zdravotne postihnutá osoba má zdravotné znevýhodnenie zodpovedajúce ťažkej ujme na zdraví, a napriek tomu sa pri páchaní trestných činov pohnútkou spáchania trestného činu nezaobera mierou zdravotného postihnutia, ale len faktom, že daná osoba je viditeľne zdravotne postihnutá.

Pohľad na jednotlivé ustanovenia TZ približujú tri základné roviny formy ochrany práv osôb so zdravotným postihnutím prostredníctvom TZ:

¹⁰⁵ Za fyzickú osobu s ťažkým zdravotným postihnutím sa považuje fyzická osoba, ktorej miera funkčnej poruchy je najmenej 50 %.

¹⁰⁶ Burda, E., Čentěš, J., Kolesár, J., Záhora, J. a kol. Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 866.

- 1) ich ochrana je obsiahnutá vo všeobecnej priťažujúcej okolnosti v § 37 písm. a) a c) TZ,
- 2) trestnoprávny postih páchania trestných činov voči osobám so ZP je priamo v skutkovej podstate niektorých trestných činov, ako napr. § 421 a § 424 TZ,
- 3) kvalifikačný znak „Chránená osoba“ v § 139 TZ definuje pojem „chorá osoba“ pod ktorú môžeme zahrnúť aj osoby so zdravotným postihnutím.

Pre osobitný motív však jednoznačne vyznieva potreba doplnenia konkrétneho znenia v rámci § 140 písm. e) TZ o pojem „osoba so zdravotným postihnutím“.

Odporúčania

Stredisko odporúča:

1. MS SR legislatívne doplniť do § 140 písm. e) TZ v znení neskorších predpisov za slová *„z nenávisťi voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich skutočnú alebo domnelú príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine, pre ich skutočný alebo domnelý pôvod, farbu pleti, pohlavie, sexuálnu orientáciu, politické presvedčenie alebo náboženské vyznanie, alebo“* pojem „zdravotné postihnutie“.

4.2 Resumé ku kapitole „9 Dôsledky šikany“ v Správe o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania v Slovenskej republike za rok 2016

Pokračovanie k odporúčaniam Strediska pre Slovenskú lekársku komoru (ďalej v texte ako „SLK“) uvedených v Správe o ĽP za rok 2016.

Stredisko vo svojich odporúčaníach v Správe o ĽP za rok 2016 odporučilo Ministerstvu zdravotníctva Slovenskej republiky (ďalej v texte ako „MZ SR“), v spolupráci so SLK, vypracovať presné označenie pojmu „psychosociálne ochorenie“ podľa vzoru 12 štátov, ktoré toto pomenovanie poznajú na základe medicínskych poznatkov. SLK vyjadrila ochotu prediskutovať svoje závery k predmetnej problematike na jej pôde dňa 8. 8. 2017 spolu s inými otázkami, ktoré boli nasmerované k nesprávnemu výkladu pojmu diskriminácia zo strany SLK.

Potreba uzákonenia pojmu „psychosociálne ochorenia“ bolo zo strany SLK vysvetlené nasledovným vyjadrením: „Medzinárodná klasifikácia chorôb (MKCH-10) predstavuje systematicky a hierarchicky usporiadaný zoznam chorôb, ktorý je medzinárodne štandardizovaným nástrojom pre klinické využitie, porovnatelnosť dát v epidemiológii a štatistike, pre manažérske využitie v zdravotníckom manažmente a na rozhodovacie procesy o alokácii zdrojov¹⁰⁷.

MKCH v jej aktuálnej medzinárodnej verzii 10 v zásade rozpoznáva 2 skupiny ochorení: somatické a psychické. Ide o triedenie ochorení bez ohľadu na to, či boli spôsobené genetickými, psychologickými (intra-, inter- a transpersonálne vzťahy), sociálnymi (rodinné, pracovné a spoločenské prostredie – v tom ekonomické, právne, politické a etika) alebo inými externými faktormi napríklad faktormi životného prostredia (fyzikálne, chemické, biologické, technologické, ekológia a pod.).

Každé zo psychických alebo somatických ochorení uvedených v MKCH spôsobených sociálnymi faktormi (šikana, bossing, mobbing, iné fyzické alebo psychické násilie spomínané v správe Strediska) možno v tejto Medzinárodnej klasifikácii chorôb nájsť, preto nenavrhujeme zavedenie ďalšieho pojmu „psychosociálne ochorenie“. V konkrétnom prípade ide o psychické alebo kombinované psychické a somatické ochorenie spôsobené sociálnymi faktormi. Ochorenia spôsobené sociálnymi faktormi, ako sú napríklad poruchy emotivity, zmeny v správaní týkajúce sa sociálneho kontaktu, spomínané v správe Strediska, fóbie atď. už sú v medzinárodnej klasifikácii chorôb rozpoznané a sú uvedené najmä pod kódmi F30 až tieto ochorenia slúžia napríklad kódy F30-F69.

Nakoľko sociálne faktory sú príčinou a ochorenia dôsledkom pôsobiacich faktorov, SLK navrhlo v tejto súvislosti do najbližšej správy Strediska v ďalšom období zapracovať odporúčanie na úpravu zákona č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti a službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti v znení neskorších predpisov v ustanoveniach, ktoré sa týkajú definície správne poskytnutej zdravotnej starostlivosti.

Správne poskytnutá zdravotná starostlivosť by mala byť definovaná ako nielen tá, ktorá vedie k správne zisteniu choroby (ochorenia) so zabezpečením včasnej a účinnej liečby cieľom uzdravenia osoby alebo zlepšenia stavu osoby pri zohľadnení súčasných poznatkov lekárskej vedy, t. j. súčasné znenie zákona, ale aj taká, ktorá vedie k správne určeniu funkčnej poruchy (napr. problémy v sociálnom kontakte z dôvodu predchádzajúceho v správe

107) Medzinárodná klasifikácia chorôb, online: <http://www.nczisk.sk/Standardy-v-zdravotnictve/Pages/Medzinarodna-klasifikacia-chorob-MKCH-10.aspx>

spomínaného mobbingu alebo bossingu) a k určení príčiny choroby alebo funkčnej poruchy so zabezpečením včasnej a účinnej liečby s cieľom uzdravenia osoby alebo zlepšenia stavu osoby pri zohľadnení súčasných poznatkov lekárskej vedy. Uvedené zodpovedá historickému aj aktuálnemu poznaniu o význame prevencie v medicíne (včasné odhaľovanie a riešenie rizikových faktorov a príčin ochorení) a to v medzinárodnom kontexte.

Na tento účel by bolo vhodné podľa vzoru § 3 ods. 1 zákona č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti v znení neskorších predpisov, ktorý sa zdieľuje o Medzinárodnej klasifikácii chorôb, do tohto zákona zapracovať aj ustanovenie o používaní Medzinárodnej klasifikácie funkčných porúch (MKF).¹⁰⁸ Medzinárodná klasifikácia funkčných porúch umožňuje pracovať s pacientom s určitou diagnózou cielene v závislosti od aktuálneho narušenia alebo postihnutia funkcie u konkrétneho jednotlivca.“

Stredisko zobralo na vedomie odporúčania SLK a preto vyslovilo pozmenené odporúčania pre MZ SR.

Odporúčania

Stredisko odporúča:

1. MZ SR v spolupráci so SLK doplniť definíciu správne poskytnutej zdravotnej starostlivosti v § 4 ods. 3 a súvisiacich ustanoveniach zákona č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení o správne určenie funkčnej poruchy a určenie rizikových faktorov a príčiny choroby alebo funkčnej poruchy.
2. MZ SR v spolupráci so SLK doplniť § 3 zákona č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení o ustanovenia o Medzinárodnej klasifikácii funkčných porúch (MKF), ktorú by mal používať iný kvalifikovaný zdravotnícky personál ako sú lekári.
3. Ministerstvu práce, sociálnych vecí a rodiny SR zabezpečovať a podporovať pravidelný monitoring a aktívne vyhľadávanie diskriminujúceho a šikanózneho správania na

¹⁰⁸ Medzinárodná klasifikácia funkčných porúch, online: <https://sclib.svkk.sk/sck01/Record/000092563>

pracoviskách a šírenie osvetu pre podnety týkajúce sa vplyvov prostredia na psychosociálnu záťaž.

4.3 Spätný pohľad na situáciu na Okresnom riaditeľstve Policajného zboru Slovenskej republiky v Dolnom Kubíne a na Pošte v Košiciach

V Správe o ĽP za rok 2017 Stredisko opätovne upriamilo svoju pozornosť na, v dnešnej dobe, významný pojem „pokrok“. V Správe o ĽP za rok 2016 Stredisko poukázalo na pretrvávajúcu nepriaznivú situáciu týkajúcu sa úrovne debarierizácie fyzického prostredia absenciou bezbariérového prístupu do verejných inštitúcií: budovy Okresného riaditeľstva Policajného zboru v Dolnom Kubíne (ďalej v texte ako „OR PZ v DK“) a budovy, v ktorej má svoje sídlo Slovenská Pošta, a. s. (ďalej v texte ako „SP“) v Košiciach. Ako sa situácia zmenila v priebehu uplynulého roka? Bol dosiahnutý spomínaný, spoločnosťou a najmä osobami so zdravotným postihnutím očakávaný pokrok?

Okresné riaditeľstvo Policajného zboru v Dolnom Kubíne

OR PZ v DK sídli v trojposchodovej budove. Vstup do budovy je cez hlavné vchodové dvere možný výlučne po schodoch, pričom schodište sa zároveň nachádza i medzi ďalšími dvomi poschodiami budovy. Z uvedeného je teda zrejmé, že problematikou je tak absencia technických zariadení, ktoré by umožňovali osobám so zdravotným postihnutím vstup do budovy, ako i absencia technických zariadení, umožňujúcich bezproblémový pohyb týchto osôb medzi jednotlivými poschodiami budovy.¹⁰⁹

Za účelom dočasného riešenia, resp. zmiernenia uvedeného nepriaznivého stavu boli do doby, kým nebude zrealizovaná komplexná, či aspoň čiastočná debarierizácia budovy, prijaté alternatívne opatrenia.

Prvým z alternatívnych opatrení, ako Stredisko informovalo v Správe o ĽP za rok 2016 je, že pracovníci oddelenia dokladov odboru poriadkovej polície OR PZ v DK pri vybavovaní požiadaviek osôb so zdravotným postihnutím používali prenosné technologické zariadenie umožňujúce vybaviť požiadavku uvedenej skupiny osôb priamo v mieste ich trvalého bydliska.

¹⁰⁹ Z odpovedí MV SR, Centra podpory Žilina, OR PZ v DK na otázky Strediska doručené v roku 2017.

Druhým z prijatých alternatívnych opatrení bolo zapožičanie schodolezu od Okresného úradu v Dolnom Kubíne.

Tretie opatrenie bolo prijaté vo forme oznamu, umiestneného na vstupných dverách OR PZ v DK, ako i na ďalších verejnosti prístupných miestach, obsahom ktorého sú informácie pre osoby so zdravotným postihnutím i pre ich sprievod, ohľadom možnosti telefonického kontaktovania sa so zamestnancami OR PZ v DK. Tí následne pomôžu týmto osobám pri pohybovaní sa v priestoroch budovy a pri vybavovaní si potrebných záležitostí. Stredisko v súvislosti s alternatívnymi opatreniami opätovne pripomína pozitívne kroky OR PZ v DK, ktoré boli prijaté na základe odborného stanoviska Strediskom¹¹⁰.

Ako informovalo OR PZ v DK vo svojej odpovedi, pre účely Správy o LP za rok 2017, i v súčasnej dobe pracovníci OR PZ v DK naďalej poskytujú osobám so zdravotným postihnutím alternatívne opatrenia, prostredníctvom ktorých je týmto osobám umožnené vybavenie si dokladov v mieste ich bydliska. Táto služba je imobilným občanom poskytovaná na základe ich žiadosti, prípadne žiadosti ich príbuzných.¹¹¹

Stredisko však zaujímalo, v akom štádiu riešenia je samotný postup debarierizácie budovy OR PZ v DK po uplynutí jedného roka. Čo sa zmenilo? Stredisko žiadalo o zodpovedanie týchto otázok OR PZ v DK, Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (ďalej v texte ako „MV SR“) ako aj Centrum podpory Žilina.

Z odpovede OR PZ v DK vyplýva, že v priebehu roku 2017 boli realizované viaceré stavebno-technické úpravy budovy.

Napríklad prišlo k odstráneniu prechodu medzi chodníkom a komunikáciou na ulici, na ktorej sídli OR PZ v DK a to priamo pred budovou OR PZ v DK. Táto úprava sa realizovala odstránením pôvodných obrubníkov a ich nahradením novými obrubníkmi, čím sa zabezpečil plynulý prejazd, napr. osoby na invalidnom vozíku z úrovne miestnej komunikácie na chodník.

Ako OR PZ v DK ďalej informovalo, taktiež prišlo k premiestneniu tlačidla elektronického zvončeka ako i telekomunikačného zariadenia z vonkajšej časti budovy. Uvedené zariadenia boli nainštalované do nižšej úrovne umožňujúcej ich obsluhu aj občanom na invalidnom vozíku.

¹¹⁰ Pozri: http://www.snspl.sk/CCMS/files/stanovisko_k_bezbari%C3%A9rvosti_budovy_OR_PZ.docx.pdf

¹¹¹ Z odpovede OR PZ v DK na otázky Strediska zo dňa 16.01.2018: „počas roka 2017 bolo poskytnuté imobilným občanom výlučne alternatívne opatrenie umožňujúce vybavenie si dokladov v mieste bydliska a to v celkovom počte 30 krát, v okrese Tvrdošín 5 krát, v okrese Dolný Kubín 18 krát a v okrese Námestovo 7 krát“.

Zároveň na budove OR PZ v DK prišlo k výmene kovových vstupných ako i závetrových dverí, ktoré boli nahradené novými plastovými krídlowymi dverami.

Okrem uvedeného bol do predmetnej budovy namontovaný výťah umožňujúci prepravu osôb z prízemnia do prvého nadzemného podlažia, na ktorom sú situované všetky evidencie a služby pre občana (na prvom podlaží sa nachádzajú všetky potrebné služby a evidencie ako napr. občianske preukazy, cestovné doklady, či evidencie vozidiel, z dôvodu čoho je uvedené podlažie navštevované občanmi v najvyššej miere). Na prvom nadzemnom podlaží navyše prišlo k vybudovaniu toaliet pre imobilných občanov.

Uvedené opatrenia Stredisko hodnotí ako veľmi pozitívny krok. Pred realizáciou výstavby spomínaného výťahu bolo pre občanov so zdravotným postihnutím možné dostať sa na prvé podlažie výlučne po zdolání schodiska s pomocou iných osôb, prípadne zamestnancov OR PZ v DK.

Stredisko sa v predmetnej veci obrátilo so žiadosťou o vyjadrenie i na Centrum podpory Žilina, ktoré vo svojej odpovedi informovalo, že „v rámci doterajšej realizácie bola vo vnútri objektu vybudovaná zvislá zdvíhacia plošina na zabezpečenie vstupu osobám s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie na II. Nadzemné podlažie a následne bude zrealizovaná ešte vonkajšia rampa na zabezpečenie vstupu do objektu. Plošinu aj rampu bude možné užívať po vydaní právoplatného kolaudačného rozhodnutia.“¹¹² Centrum podpory Žilina ďalej informovalo, že termín kolaudačného konania a vydania rozhodnutia však momentálne nie je možné stanoviť.

Uvedené OR PZ v DK je len jednou z mnohých budov, v rámci ktorých by mala byť bezbariérovosť pre imobilných občanov bezpodmienečne zabezpečená. V Správe o ĽP za rok 2016 Stredisko podľa odpovede MV SR informovalo o počte budov, ktoré sú v jeho pôsobnosti, v ktorých bola zrealizovaná debarierizácia komplexne alebo čiastočne. „Podľa odpovede MV SR, počet komplexne debarierizovaných budov PZ SR je 74, počet budov PZ SR, v ktorých bola uskutočnená čiastočná debarierizácia je 52 a v 188 budovách PZ SR ešte nebola debarierizácia zrealizovaná ani čiastočne. Takýmto príkladom je i budova, v ktorej sídli OR PZ v DK, na Bystereckej ulici.“

Zmenili sa vyššie uvedené číselné údaje po uplynutí jedného roka? Ako MV SR informovalo pre účely Správy o ĽP za rok 2017, počet budov, v ktorých nedošlo k realizácií

¹¹² Z odpovede Centra podpory Žilina na otázky Strediska zo dňa 14. 2. 2018.

debarierizácie vstupu a priestorov je 184. Počet budov, v ktorých prebehla úplná debarierizácia vstupu a priestorov je 78. Počet budov PZ, v ktorých došlo ku čiastočnej debarierizácii je 52.

Číselné ukazovatele nasvedčujú, že v rámci debarierizácie budov PZ prišlo k progresu. Stredisko pozitívne hodnotí skutočnosť, že v priebehu jedného roka prišlo k posunu v otázke debarierizácie OR PZ v DK. Stredisko verí, že MV SR bude pokračovať v nastolenom trende a v debarierizácii objektov bude aktívne postupovať i naďalej.

Pošta v Košiciach

Druhým z prípadov týkajúcich sa debarierizácie objektu, ktorý Stredisko priblížilo v Správe o ĽP za rok 2016, je budova, v ktorej sídli pobočka SP na Poštovej ulici v Košiciach (ďalej v texte ako „SP Košice 1“). V procese debarierizácie zohrávala veľkú úlohu skutočnosť, že SP Košice 1 sídli v budove, ktorá je národnou kultúrnou pamiatkou¹¹³, pričom objekty, v ktorých SP Košice 1 sídli sú iba prenajaté, ich vlastníkom je Slovak Telekom, a. s. (ďalej v texte ako „ST“).

Stredisko informovalo o probléme debarierizácie objektu už v Správe o ĽP za rok 2015, kedy bola situácia do značnej miery ovplyvnená skutočnosťou, že ST ponúkla budovu na predaj, z dôvodu čoho SP nemala záujem realizovať investície do budovania bezbariérového vstupu do budovy.

Priblížme si problém, s ktorým sa osoby so zdravotným postihnutím na SP Košice 1 postýkali. Hlavný vstup do budovy, v ktorej sídli SP Košice 1, je pre verejnosť možný z Poštovej ulice. Aby sa však osoby mohli dostať do priestorov budovy a využiť služby, ktoré SP ponúka, musia zdolať 14 schodov, čo môže bez pochyb predstavovať skutočne veľký problém pre osoby so zdravotným postihnutím, staršie osoby, či matky a otcov s kočíkmi, alebo inak pohybovo obmedzené osoby.

Ako alternatívne opatrenie, účelom ktorého malo byť zmiernenie nepriaznivej situácie, SP zaviedla tzv. špeciálny režim obsluhy, zabezpečený v rámci hodín pre verejnosť SP Košice 1. Predmetný „špeciálny režim obsluhy“ spočíval v tom, že na budove SP Košice 1, vedľa schodov, bola umiestnená informačná tabuľka pre zákazníkov, ktorí majú problém, dostať sa do budovy z dôvodu absencie bezbariérového prístupu. Na tejto informačnej tabuli je uvedený

¹¹³ Budova je národnou kultúrnou pamiatkou nachádzajúcou sa v severozápadnom kvadrante Mestskej pamiatkovej rezervácie Košice a tvorí súčasť súboru pôvodného Poštového a telegrafného úradu v Košiciach z rokov 1927 - 1928.

telefonický kontakt na zamestnanca SP Košice 1. Po kontaktovaní zamestnanca SP Košice 1 zákazníkom, príde zamestnanec obslúžiť zákazníka na miesto.

Stredisko pozitívne zhodnotilo zavedenie alternatívneho opatrenia už v Správe o LP za rok 2016, avšak zároveň vyjadrilo svoje obavy nad skutočnosťou, že týmto postupom sa celková situácia dostávala do bodu viac ako pravdepodobného neprijateľného zásahu do ľudskej dôstojnosti, nakoľko vybavovanie zákazníkov so zdravotným postihnutím prebiehalo priamo na ulici.

Čo je, resp. bolo hlavou prekážkou toho, aby boli prijaté kroky zabezpečujúce prijatie opatrení, ktoré by osoby so zdravotným postihnutím viac nestavali do tejto pozície? Hlavným problémom bola neschopnosť prijatia kompromisu v otázke riešenia debarierizácie, a to vzhľadom na otázky súvisiace s právnymi vzťahmi k budove v ktorej sídli SP Košice 1 a pozemku, ako i vzhľadom na oblasť mesta, t. j. pamiatkovú rezerváciu, v ktorej je budova situovaná a zároveň fakt, že budova je národnou kultúrnou pamiatkou. Z uvedených dôvodov je zrejmé, že kompromisné a adekvátne riešenie debarierizácie vstupu do budovy muselo byť prijaté medzi SP, vlastníkom budovy, ktorým je ST, Krajským pamiatkovým úradom Košice (ďalej v texte ako „KPÚ“) a Magistrátom mesta Košice (ďalej v texte ako „magistrát“).

Dospeli uvedené subjekty v uplynulom roku ku kompromisnému riešeniu v otázke debarierizácie vstupu do budovy?

Stredisko v danej veci požiadalo o vyjadrenie KPÚ, ktorý vo svojej odpovedi uviedol nasledovné: *„Debarierizácia budovy, ktorá sa nachádza na Poštovej ulici 18, Košice a je sídlom pobočky Slovenskej pošty, a. s., Partizánska cesta 9, 975 99 Banská Bystrica (ktorý je nájomníkom budovy a nie jej vlastníkom), bola v roku 2017 predmetom prerokovania, ktoré sa konalo dňa 22.03.2017 v sídle Slovenskej pošty, a. s., Thurzova 2, Košice medzi vlastníkom budovy, ktorým je Slovak Telekom, a. s., Bajkalská 28, 817 62 Bratislava, Útvárom hlavného architekta Mesta Košice, komisárky úradu komisára pre osoby so zdravotným postihnutím a KPÚ vo veci vyriešenia situácie a dospenia ku dohode o najvhodnejšom a najrýchlejšom riešení zabezpečenia bezbariérového prístupu na Poštu Košice 1.“*¹¹⁴ Ako KPÚ ďalej informoval, KPÚ odsúhlasil projektovú dokumentáciu osadenia zvislej výťahovej plošiny v šachte so skleneným opláštením, umiestnenú v schodiskovom vstupnom priestore budovy.

¹¹⁴ Z odpovede KPÚ na otázky Strediska zo dňa 24. 1. 2018.

Podľa vyjadrenia Útvary hlavného architekta mesta Košice: „*Útvar hlavného architekta mesta Košice prehodnotil svoje pôvodné stanovisko a súhlasí s koncepciou zvislej plošiny, ktorá má byť umiestnená pred hlavným vstupom do budovy.*“¹¹⁵

Stredisko taktiež požiadalo v danej veci vlastníka budovy ST, ktorý vo svojej odpovedi informoval, že samotnú debarierizáciu budovy realizuje SP, ktorá má všetky súhlasné stanoviská vo veci realizácie a schvaľovacích konaní od ST. ST ďalej uviedol, že odsúhlasil v súčinnosti so SP, KPÚ Košice ako i magistrátom umiestnenie ako aj technické riešenie bezbariérového vstupu do objektu, pričom v súčasnosti je projekt bezbariérového vstupu do budovy odsúhlasený všetkými zainteresovanými stranami.¹¹⁶

Stredisko pozitívne hodnotí výsledky stretnutia, iniciovaného Komisárkou pre osoby so zdravotným postihnutím (ďalej v texte ako „Komisár“), ako i prístup ostatných zainteresovaných subjektov, ktoré nakoniec v záujme osôb so zdravotným postihnutím našli kompromisné riešenie vo forme výťahovej plošiny, ktorá umožní prístup osôb so zdravotným postihnutím do priestorov budovy, v ktorých sídli SP Košice 1.

Uvedený výsledok rokovaní zainteresovaných subjektov na predmetnej situácii môže slúžiť ako príklad dobrej praxe pre iné obdobné prípady.

Odporúčania

Stredisko odporúča:

1. MV SR pokračovať v nastolenom trende debarierizácie budov patriacich do jeho pôsobnosti.

4.4 Tiesňové číslo 112 už aj pre osoby so zdravotným postihnutím

Problematika dodržiavania práv osôb so zdravotným postihnutím ponúka pestrú paletu príkladov dobrej praxe, problémov a výziev. Rozmanitosť tejto problematiky je odôvodnená záujmom spoločnosti na priznaní osobám so zdravotným postihnutím možnosť pre uplatnenie svojich práv na rovnakej, alebo aspoň v rámci možností obdobnej úrovni, na ktorej svoje práva realizujú osoby, ktoré žiadnym zdravotným znevýhodnením netrpia.

¹¹⁵ Z odpovede Útvary hlavného architekta mesta Košice na otázky Strediska zo dňa 2. 2. 2018.

¹¹⁶ Z odpovede ST na otázky Strediska zo dňa 17. 1. 2018.

Pre osoby bez zdravotného znevýhodnenia nie je problém zatelefonovať na tiesňovú linku a odkomunikovať problém s operátorom. Čo však ak na tiesňovú linku potrebuje zatelefonovať a odkomunikovať problém s operátorom osoba so zdravotným znevýhodnením? Nepočujúca? Jednoducho, pošle bezplatnú SMS.

Jedno z najdôležitejších opatrení, ktoré mohlo byť osobám so zdravotným postihnutím poskytnuté v záujme ochrany ich zdravia, života, majetku a pod., je im umožniť zabezpečiť prístup k tiesňovým volaniam 112.

Ako MV SR informovalo: „v roku 2017 prebiehali činnosti na novelizácii zákona č. 351/2011 Z. z. o elektronických komunikáciách za účelom zabezpečenia prístupu nepočujúcich a nedoslýchavých osôb na číslo tiesňového volania 112. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (ďalej len „MV SR“) spolupracovalo v tejto oblasti s Ministerstvom dopravy a výstavby Slovenskej republiky. Úlohu zabezpečiť rovnaký prístup k službám čísla tiesňového volania 112 pre osoby so zdravotným postihnutím Slovenskej republiky ukladá čl. 26 ods. 4 smernice Európskeho parlamentu a Rady 2009/136/ES z 25. novembra 2009, ktorou sa mení a dopĺňa smernica 2002/22/ES o univerzálnej službe a právach užívateľov týkajúcich sa elektronických komunikačných sietí a služieb (ďalej len „smernica“). Zákon bol schválený v decembri 2017 NR SR a je platný a účinný od 1. januára 2018.“¹¹⁷

Uvedeným postupom došlo zároveň k splneniu jedného z cieľov Národného programu rozvoja životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím na roky 2014 – 2020¹¹⁸, a to „Zabezpečiť prístup osobám so sluchovým postihnutím k číslu tiesňového volania 112.“

Po novom tak osoby so zdravotným postihnutím budú mať prístup k tiesňovej linke 112, ktorá spoločnosti slúži v prípadoch ohrozenia života, zdravia, majetku, verejného poriadku, prípadne inej situácií, v rámci ktorej je potrebná pomoc zo strany polície, hasičov, či záchranárov.

Stredisko veľmi pozitívne hodnotí progres, ktorý bol dosiahnutý v rámci jedného roka v uvedených prípadoch. Stredisko verí, že v nastolenom trende bude spoločnosť pokračovať a osobám so zdravotným postihnutím postupne vytvorí také podmienky, pri ktorých nebude ich zdravotné znevýhodnenie predstavovať až takú závažnú prekážku, ktorá im neumožní uplatniť

¹¹⁷ Z odpovede MV SR na otázky Strediska zo dňa 15. 2. 2018.

¹¹⁸ Národného programu rozvoja životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím na roky 2014 – 2020 dostupný na: <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/rodina-socialna-pomoc/tazke-zdravotne-postihnutie/narodny-program-rozvoja-zivotnych-podmienok-osob-so-zdravotnym-postihnutim-roky-2014-2020.pdf>

si svoje práva a viesť každodenný život aspoň na porovnateľnej úrovni s osobami, ktoré žiadnym zdravotným znevýhodnením netrpia.

4.5 Integrácia žiakov so zdravotným postihnutím v rámci vzdelávacieho procesu

„Hlavnou úlohou špeciálnej pedagogiky v európskom kontexte je sociálna integrácia osôb so zdravotným postihnutím. Všeobecným cieľom ďalšieho rozvoja školskej politiky je vytvoriť deťom a mládeži vyžadujúcej špeciálnu starostlivosť čo najoptimálnejšiu ponuku vzdelávania so zreteľom na individuálne záujmy, schopnosti a predpoklady a umožniť im v najširšej možnej miere prístup k výchovno-vzdelávaciemu procesu.“¹¹⁹

V zmysle čl. 42 Ústava SR má „každý právo na vzdelanie. Školská dochádzka je povinná. Jej dĺžku po vekovú hranicu ustanoví zákon. Občania majú právo na bezplatné vzdelanie v základných školách a stredných školách, podľa schopností občana a možnosti spoločnosti aj na vysokých školách. ... Zákon ustanoví, za akých podmienok majú občania pri štúdiu právo na pomoc štátu.“ Navyše, pre osoby so zdravotným postihnutím je nesmierne dôležitým aj čl. 38 ods. 2 Ústavy SR, ktorý v súvislosti s touto skupinou ľudí hovorí o tom, že osoby so zdravotným postihnutím majú právo, okrem iného, na pomoc pri príprave na povolanie.

V oblasti vzdelávania je významnou najmä právna úprava, ktorá je obsahom školského zákona.

V zmysle školského zákona sa dieťaťom so zdravotným znevýhodnením, alebo žiakom so zdravotným znevýhodnením rozumie:

- a) dieťa so zdravotným postihnutím alebo žiak so zdravotným postihnutím,
- b) dieťa, ktoré je choré alebo zdravotne oslabené, ako aj žiak, ktorý je chorý, alebo zdravotne oslabený,
- c) dieťa s vývinovými poruchami alebo s viacnásobným postihnutím.

Za dieťa, alebo žiaka so zdravotným postihnutím sa rozumie dieťa, alebo žiak s mentálnym postihnutím, sluchovým postihnutím, zrakovým postihnutím, telesným

¹¹⁹ Materiál: Koncepcia výchovy a vzdelávania detí so zdravotným postihnutím: <https://www.minedu.sk/data/att/937.pdf>

postihnutím, s narušenou komunikačnou schopnosťou a tak isto aj dieťa, či žiak s autizmom, alebo s ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami, či viacnásobným postihnutím.

„Cieľom výchovy a vzdelávania žiakov so zdravotným znevýhodnením je okrem všeobecných cieľov, vychovávať a vzdelávať týchto žiakov tak, aby čo najviac rozvinuli vlastné kompenzačné mechanizmy, aby plnohodnotne vnímali, prežívali vlastný život a aby sa stali tvorcami hodnôt, ktoré vytvoria cieľavedomou činnosťou.“¹²⁰

V zmysle školského zákona sa výchova a vzdelávanie detí a žiakov so zdravotným znevýhodnením uskutočňuje v školách pre deti so zdravotným znevýhodnením a žiakov so zdravotným znevýhodnením (tieto školy sú tzv. špeciálnymi školami). Uskutočňuje sa aj v ostatných školách podľa školského zákona, a to buď v špeciálnych triedach, ktoré sa zriaďujú spravidla pre deti alebo žiakov s rovnakým druhom zdravotného znevýhodnenia, pričom časť výchovno-vzdelávacieho procesu sa môže uskutočňovať v triede spoločne s ostatnými deťmi a žiakmi školy, prípadne niektoré vyučovacie predmety alebo činnosti môže dieťa/žiak absolvovať mimo špeciálnej triedy. Prípadne sa výchova a vzdelávanie týchto detí/žiakov realizuje v ostatných školách podľa tohto zákona, a to v triedach alebo výchovných skupinách spolu s ostatnými deťmi/žiakmi školy a v prípadoch, ak je to potrebné, takéto dieťa/žiak je vzdelávané podľa individuálneho vzdelávacieho programu. Ten vypracuje škola v spolupráci so školským zariadením výchovnej prevencie a poradenstva, pričom zákonný zástupca dieťaťa/žiaka má právo oboznámiť sa s týmto programom.

Pri výchove a vzdelávaní detí/žiakov so zdravotným znevýhodnením sa postupuje podľa vzdelávacích programov pre deti/žiakov s mentálnym, sluchovým, zrakovým, telesným postihnutím, pre deti a žiakov s narušenou komunikačnou schopnosťou, s autizmom, alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami, deti a žiakov chorých a zdravotne oslabených, hluchoslepých, s vývinovými poruchami učenia, s poruchami aktivity a pozornosti, s viacnásobným postihnutím ako i s poruchami správania sa¹²¹.

V zmysle školského zákona sa výchova a vzdelávanie týchto detí a žiakov uskutočňuje v materských školách, základných školách, stredných školách, praktických školách, ako i v odborných učilištiach.

¹²⁰<http://www.statpedu.sk/clanky/statny-vzdelavaci-program-svp-pre-druhy-stupen-zs-vychova-vzdelavanie-ziakov-so-svvp/vychova/>

¹²¹ Ak zdravotné znevýhodnenie dieťaťa alebo žiakovi špeciálnej triedy alebo špeciálnej školy znemožňuje, aby sa vzdelával podľa vzdelávacieho programu podľa odseku 2, dieťa alebo žiak sa vzdeláva podľa individuálneho vzdelávacieho programu, ktorý rešpektuje jeho špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby (§ 94 ods. 3 školský zákon).

Navyše, na základných a stredných školách, ktoré nie sú špeciálnou školou, pôsobí školský špeciálny pedagóg, liečebný pedagóg, školský logopéd alebo školský psychológ, v prípade, ak vzdelávajú viac ako 20 žiakov so zdravotným znevýhodnením, okrem žiakov so zdravotným znevýhodnením vzdelávaných v špeciálnych triedach.

Stredisko upriamuje pozornosť na integráciu detí a žiakov so zdravotným znevýhodnením do bežných materských, základných a stredných škôl. Podľa údajov MŠVVaŠ SR¹²² v materských školách, z celkového počtu detí 160 309 bolo 555 detí so zdravotným znevýhodnením. Na základných školách z celkového počtu detí/žiacov 440 582 dosiahol počet detí/žiacov so zdravotným znevýhodnením číslo 28 763. Číselné ukazovatele týkajúce sa stredných škôl vypovedajú o tom, že z celkového počtu 206 570 žiakov tvoril počet žiakov so zdravotným znevýhodnením iba 9 536. Podľa odpovede MŠVVaŠ SR špeciálne materské školy navštevovalo v uplynulom roku 1 356 detí, špeciálne triedy pri materských školách 165 detí. Špeciálne základné školy v uplynulom roku navštevovalo 17 574 žiakov, v špeciálnych triedach pri základných školách sa vzdelávalo spolu 9 357 žiakov. Špeciálne stredné školy navštevovalo spolu 5 858 žiakov, na vzdelávacom procese v špeciálnych triedach pri stredných školách sa v uplynulom roku zúčastňovalo 68 žiakov.

Vyššie uvedené číselné ukazovatele vypovedajú o skutočnosti, že z celkového počtu detí a žiakov vzdelávaných v materských, základných a stredných školách, ktorý dosiahol úroveň spolu 807 461 detí a žiakov, predstavuje počet detí a žiakov so zdravotným znevýhodnením vzdelávaných na týchto materských, základných a stredných školách úroveň 38 854. Na rozdiel od tohto výsledného čísla detí a žiakov so zdravotným znevýhodnením, sa v rámci špeciálnych materských, základných a stredných škôl ako aj v špeciálnych triedach zriadených pri materských, základných a stredných školách vzdelávalo spolu 34 378 žiakov a detí.

Podľa odpovede MŠVVaŠ SR s cieľom zvýšiť odborné ako aj podporné personálne zabezpečenie integrácie žiakov so zdravotným postihnutím v školách hlavného prúdu vzdelávania regionálneho školstva, boli prijaté viaceré opatrenia.

Medzi tieto opatrenia patrí doplnenie školského zákona o už spomínané ustanovenie § 94 ods. 4, znenie ktorého je nasledovné: „V základných školách a stredných školách, ktoré

¹²² Stredisko v tejto podkapitole vychádzalo v odpovedí MŠVVaŠ SR na otázky Strediska zo dňa 27. 2. 2018.

nie sú špeciálnou školou pôsobí školský špeciálny pedagóg, liečebný pedagóg, školský logopéd alebo školský psychológ, ak vzdelávajú viac ako 20 žiakov so zdravotným znevýhodnením okrem žiakov so zdravotným znevýhodnením vzdelávaných v špeciálnych triedach“.

Ďalším z opatrení je, že MŠVVaŠ SR ako sprostredkovateľský orgán pre prioritnú os Vzdelávanie operačného programu Ľudské zdroje na podporu dopytovo orientovaných projektov, vyhlásilo dňa 30. 12. 2016 na rok 2017 výzvu „V základnej škole úspešnejší“, na predloženie žiadostí o nenávratný finančný príspevok na zvýšenie inkluzívneho vzdelávania v rámci základných škôl. Ako MŠVVaŠ SR vo svojej odpovedi ďalej informovalo, finančné prostriedky, získané na základe predmetnej výzvy sú určené na vytvorenie nových pracovných miest pre pedagogických asistentov ako i inkluzívne tímy, ktoré sú zložené zo školského psychológa, špeciálneho pedagóga, sociálneho pedagóga a taktiež asistentov učiteľa pre žiakov so zdravotným znevýhodnením.

Okrem uvedeného, Štátny pedagogický ústav zverejnil na svojom internetovom sídle dve publikácie z danej oblasti. Prvá publikácia má názov „Aplikácia vzdelávacích programov pre žiakov so zdravotným znevýhodnením a žiakov so všeobecným intelektovým nadaním¹²³“. Jej obsahom sú aktuálne odporúčania zamerané na výchovu, ako aj vzdelávanie žiakov so zdravotným znevýhodnením a taktiež žiakov so všeobecným intelektovým nadaním, ktorí sa vzdelávajú v rámci špeciálnych škôl, špeciálnych tried, ako aj v triedach základných škôl a stredných škôl spoločne s inými žiakmi (tzn. v školskej integrácii/individuálnom začlenení).

Druhá z publikácií s názvom „Aplikácia vzdelávacích programov pre deti so zdravotným znevýhodnením pre predprimárne vzdelávanie¹²⁴“ je zameraná na výchovu a vzdelávanie detí so zdravotným znevýhodnením, ktoré sa vzdelávajú v špeciálnych materských školách, v materských školách pri zdravotníckom zariadení, v špeciálnych triedach materských škôl, spoločne s inými deťmi (tzn. v školskej integrácii/individuálnom začlenení).

Stredisko, v súvislosti s integráciou detí so zdravotným znevýhodnením požiadalo MŠVVaŠ SR o uvedenie najčastejších bariér, brániacich integrácií detí a žiakov so zdravotným

¹²³ Aplikácia vzdelávacích programov pre žiakov so zdravotným znevýhodnením a žiakov so všeobecným intelektovým nadaním (2017): link: <http://www.statpedu.sk/files/sk/deti-ziaci-so-svvp/deti-ziaci-so-zdravotnym-znevychodnenim-vseobecnym-intelektovym-nadanim/intelektove-nadanie.pdf>

¹²⁴ Aplikácia vzdelávacích programov pre deti so zdravotným znevýhodnením pre predprimárne vzdelávanie (2017):link: <http://www.statpedu.sk/files/sk/deti-ziaci-so-svvp/deti-ziaci-so-zdravotnym-znevychodnenim-vseobecnym-intelektovym-nadanim/aplikacia-vp-deti-so-zdravotnym-znevychodnenim-predprimarne-vzdel.pdf>

znevýhodnením do materských, základných a stredných škôl, ktoré sú určené pre deti bez špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb.

MŠVVaŠ SR za najčastejšie bariéry v procese integrácie považuje nasledovné:

- a) nedostatočná kapacita materských škôl aj pre deti bez zdravotného znevýhodnenia,
- b) nedostatočná odborná pripravenosť učiteľov materských, základných a stredných škôl na odborný prístup v rámci vzdelávania detí a žiakov so zdravotným znevýhodnením,
- c) absencia odborného ako aj podporného servisu školského špeciálneho pedagóga, logopéda, školského psychológa, tlmočníka posunkovej reči, asistenta učiteľa ako aj iných odborníkov v rámci materských, základných a stredných škôl,
- d) samotné materiálne zabezpečenie, ako špeciálne vyučovacie pomôcky, kompenzačné pomôcky alebo napr. úpravu prostredia,
- e) nepripravenosť pedagogických zamestnancov, ako i detí a žiakov bez zdravotného znevýhodnenia na samotný príchod a prijatie detí a žiakov, ktorí majú zdravotné znevýhodnenie do kolektívu školy, či triedy,
- f) nedostatočná informovanosť pedagogických zamestnancov, žiakov bez zdravotného znevýhodnenia ako aj ich rodičov o špecifikácií zdravotného znevýhodnenia žiakov v školskej integrácii,
- g) nedostatočná informovanosť rodičov samotných detí a žiakov so zdravotným znevýhodnením o možnostiach výchovy a vzdelávania ich detí.¹²⁵

Inkluzívnym vzdelávaním je možné rozumieť vzdelávanie detí a žiakov so zdravotným postihnutím, resp. so znevýhodnením na školách, ktoré by navštevovali v prípade, kedy by netrpeli žiadnym znevýhodnením. Samozrejme, že v rámci inkluzívneho vzdelávania je nevyhnutné týmto deťom/žiakom ako aj ich rodičom poskytnúť istú formu pomoci, či podpory cieľom ktorej je vysporiadanie sa s okolnosťami v „normálnom“ prostredí. Zároveň je nevyhnutné podporovať pedagogických zamestnancov bežných škôl, podporiť priateľské vzťahy medzi deťmi so znevýhodnením a ich spolužiakmi, ktorí žiadnym znevýhodnením netrpia, pričom je nesmierne dôležité, učiť všetky deti, aby vedeli prijímať rozdielnosť a naučiť ich tolerancii.

¹²⁵ Z odpovede MŠVVaŠ SR zo dňa 28. 2. 2018.

Nenechajme zvíťaziť bariéry a strach z inklúzie, nenechajme zvíťaziť predstavy o tom, že inkluzívne vzdelávanie dieťaťa so zdravotným znevýhodnením môže negatívne ovplyvniť vzdelávanie detí bez zdravotného znevýhodnenia. Mali by sme byť spoločnosťou, ktorej nerobí problémy naplniť podstatu čl. 24 Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím (ďalej v texte ako „Dohovor o ZP“) a nedopustíme, aby jeho obsah ostal len „formálnym“ záväzkom, ku ktorému sme sa zaviazali.

Odporúčania

Stredisko odporúča:

1. MŠVVaŠ SR prijať opatrenia, ktorými budú zabezpečené dostatočné kapacity osôb v postavení špeciálnych pedagógov, logopédov, školských psychológov, tlmočníkov posunkovej reči, asistentov učiteľov ako i ostatných odborníkov, ktorí budú pôsobiť v rámci materských, základných a stredných škôl a to v takom rozsahu, aby ich absencia nepredstavovala prekážku v inkluzívnom vzdelávaní.
2. MŠVVaŠ SR a Ministerstvu financií Slovenskej republiky zabezpečiť materiálne vybavenie materských, základných a stredných škôl, ktoré je potrebné k inkluzívnemu vzdelávaniu detí so zdravotným znevýhodnením.
3. MŠVVaŠ SR zabezpečiť prípravu a dostatočnú informovanosť pedagogických zamestnancov ohľadom prístupu a špecifických potrieb dieťaťa so zdravotným znevýhodnením, v prípadoch možného nástupu dieťaťa so zdravotným znevýhodnením na materskú, základnú či strednú školu a to v rámci konkrétneho zdravotného znevýhodnenia dieťaťa.
4. MŠVVaŠ SR zvýšiť informovanosť rodičov detí so zdravotným znevýhodnením o možnostiach inkluzívneho vzdelávania ich detí so zdravotným znevýhodnením.
5. MŠVVaŠ SR zvyšovať povedomie detí bez zdravotného znevýhodnenia v oblasti práv osôb so zdravotným znevýhodnením, vychovávať deti k tomu, aby prijali do spoločnosti, resp. kolektívu, osoby so zdravotným znevýhodnením.

5 Dočasné vyrovnávacie opatrenia

DVO sú špecifické opatrenia a majú byť najúčinnějšíou formou na vyrovnávanie hlbokých nerovností. Nerovností spoločne nazývaných diskriminácia, ktoré sú spravidla historicky zakorenené a vyžadujú si proaktívny a osobitný prístup. Cieľom prijímania DVO musí byť ambícia oprávneného subjektu zabezpečiť rovnosť príležitostí v praxi.

DVO musia byť zamerané na určitú cieľovú skupinu, ktorej sa nežiaduci stav týka. Táto cieľová skupina adresátov – fyzických osôb, pritom musí byť individualizovaná konkrétnou charakteristikou - dôvodom znevýhodnenia. V podmienkach SR v rámci uvedených dôvodov by mali byť DVO zamerané na rôzne cieľové skupiny. Jednou z nich je rómska menšina, na podporu prekonávania jej socioekonomických znevýhodnení a na odstraňovanie pretrvávajúcej diskriminácie a predsudkov voči nim. Ďalšou cieľovou skupinou by mohla byť maďarská, ako aj rusínska menšina. Rovnako môžu byť DVO zamerané na ženy, mladých ľudí, či naopak na starších ľudí a v neposlednom rade na podporu osôb so zdravotným postihnutím. Z dôvodov tzv. viacnásobnej diskriminácie je možné prijať aj špecifické DVO, kde cieľovou skupinou môžu byť napr. rómske ženy, či Rómovia so zdravotným postihnutím.

Stredisko sa vo svojich Správach o ĽP každoročne venuje hodnoteniu DVO¹²⁶. Zameriava sa predovšetkým na projekty DVO, prípadne na projekty s určitými znakmi DVO, nakoľko ide o nástroj, ktorý pri správnom nastavení, dokáže efektívne eliminovať alebo odstrániť znevýhodnenia vyplývajúce z určitých diskriminačných dôvodov. Konkrétnymi znakmi DVO a ich uchopením v legislatíve SR sa Stredisko venovalo už vo svojich predchádzajúcich Správach o ĽP (najmä Správa o ĽP za rok 2014)¹²⁷.

Stredisko aj tento rok oslovilo vybrané ústredné orgány štátnej správy, ako aj ďalšie relevantné subjekty s otázkami týkajúcimi sa prijímania a realizácie projektov DVO v roku 2017, alebo ich prípadnej spolupráce na takýchto projektoch. Cieľom Strediska je poskytnúť prehľad o realizovaných projektoch, pretože projekty DVO môžu byť efektívne a účinné jedine v prípade ich systematického uplatňovania. Stredisko tak ako po minulé roky konštatuje, že za rok 2017 mu nebola doručená žiadna správa o realizovanom projekte DVO z vlastnej iniciatívy

¹²⁶ Pozri: <http://www.snslp.sk/#page=2426>

¹²⁷ Pozri:

http://www.snslp.sk/CCMS/files/Spr%C3%A1va_o_%C4%BDP_za_rok_2014_FINAL_na_net_ISBN.pdf

povinného subjektu¹²⁸. Subjekty (najmä ústredné orgány štátnej správy) informujú o prijatých projektoch, ktoré vyhodnotili ako DVO výhradné prostredníctvom odpovedí na otázky každoročne zasielaných Strediskom.

Úspešné a systematické zavádzanie DVO vo vzťahu k akejkoľvek diskriminovanej menšine bude mať v konečnom dôsledku výrazne pozitívny vplyv aj na majoritnú, respektíve celú spoločnosť. V tomto smere veľmi dôležitú úlohu zohráva šírenie informácií a pozitívnych príkladov vplyvu DVO, ako aj podpora myšlienok tolerancie v celej spoločnosti, osobitne u autorít. Sociálne alebo ekonomické znevýhodnenie predstavuje obmedzenie príležitostí mať rovnaký podiel na živote ako ostatní. Spravidla u dotknutého subjektu ak už k nemu dôjde, nejedná sa iba o jednu oblasť nerovného zaobchádzania, ani o kratšie časové obdobie, ale naopak dlhšie, niekedy aj celoživotné.

5.1 Aktivity Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky realizované v roku 2017

MPaRV SR, ako riadiaci orgán pre Integrovaný regionálny operačný program 2014 - 2020, zabezpečovalo v priebehu roka 2017 implementáciu výziev, pri ktorých bola uplatnená relevantnosť pre horizontálnu prioritu „Podpora rovnosti mužov a žien a nediskriminácie“. Tieto výzvy mali zároveň nadväznosť na opatrenia na vyrovnanie príležitostí znevýhodneným skupinám obyvateľstva.

Prvou bola Investičná priorita č. 1.2.1: Zvyšovanie atraktivity a konkurencieschopnosti verejnej osobnej dopravy, do ktorej patrí aj zrealizovaná výzva na modernizáciu vozidlového parku mestskej hromadnej dopravy. V súvislosti so skvalitnením služieb osobnej dopravy do tejto priority patrí aj nákup autobusov mestskej hromadnej dopravy nízkopodlažnými autobusmi - aj pre znevýhodnené skupiny obyvateľstva (osôb so zdravotným postihnutím a osôb so zníženou pohyblivosťou).

V rámci Investičnej priority č. 2.1: Investície do zdravotníckej a sociálnej infraštruktúry, sa zrealizovala výzva na predkladanie žiadostí o nenávratný finančný príspevok na podporu prechodu poskytovania sociálnych služieb a sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately z inštitucionálnej formy na komunitnú (proces deinštitucionalizácie existujúcich zariadení).

¹²⁸ § 8a ods. 4 ADZ.

Realizovaná bola aj výzva na predkladanie žiadostí o nenávratný finančný príspevok na modernizáciu infraštruktúry ústavných zariadení poskytujúcich akútnu zdravotnú starostlivosť, za účelom zvýšenia ich produktivity a efektívnosti.

Ďalšie výzvy boli zrealizované v rámci Investičnej priority č. 2.2: Investovanie do vzdelania, školení a odbornej prípravy, zručností a celoživotného vzdelávania prostredníctvom vývoja vzdelávacej a výcvikovej infraštruktúry v súvislosti so vzdelávaním aj detí zo znevýhodnených skupín obyvateľstva:

- 1) výzva na predkladanie žiadostí o nenávratný finančný príspevok na zvýšenie kapacít infraštruktúry materských škôl,
- 2) výzva na predkladanie žiadostí o nenávratný finančný príspevok na zvýšenie počtu žiakov stredných odborných škôl na praktickom vyučovaní,
- 3) výzva na predkladanie žiadostí o nenávratný finančný príspevok na budovanie a zlepšenie technického vybavenia jazykových učební, školských knižníc, odborných učební rôzneho druhu v základných školách.

V rámci Investičnej priority č. 4.2: Investovanie do sektora vodného hospodárstva s cieľom splniť požiadavky environmentálneho acquis EÚ v súvislosti so zvýšením podielu obyvateľstva so zlepšeným zásobovaním pitnou vodou aj pre znevýhodnené skupiny obyvateľstva bola zrealizovaná ďalšia výzva. Týkala sa predkladania žiadostí o nenávratný finančný príspevok na zlepšenie zásobovania pitnou vodou, čistenie odpadových vôd a kanalizáciu¹²⁹.

Takto zrealizované DVO majú za cieľ odstraňovať znevýhodnenie z dôvodu zdravotného postihnutia osôb, ich rasového alebo etnického pôvodu, či kvôli príslušnosti k etnickej menšine. Už z textu jednotlivých zrealizovaných výziev vyplýva, že oblasti, v ktorej sa znevýhodnenia majú odstrániť sú osobná doprava, zdravotná starostlivosť, sociálne služby, vzdelávanie a životné prostredie. Predpokladané časové obdobie realizácie týchto opatrení je Programové obdobie 2014 – 2020 (realizácia projektov). Odstránenie či zmiernenie identifikovaných znevýhodnení je realizované formou poskytnutia nenávratných finančných príspevkov na realizáciu podporených projektov.

¹²⁹ Z odpovede MPA RV SR na otázky Strediska zo dňa 9. 2. 2018.

5.2 Aktivity Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky realizované v roku 2017

MZ SR v roku 2017 realizovalo a rozvíjalo DVO v oblasti zdravia prostredníctvom organizácie Zdravé regióny, ktorá je štátnou príspevkovou organizáciou. Cieľovými skupinami boli znevýhodnené skupiny obyvateľstva, a to najmä príslušníci a obyvatelia MRK. V roku 2017 sa prostredníctvom organizácie Zdravé regióny ďalej vytváral priestor na realizáciu komplexného, dlhodobého riešenia situácie znevýhodnených skupín v oblasti zdravia na národnej úrovni.

Jednou z nosných činností v tomto smere je pokračovanie realizácie projektu Zdravé komunity financovaného z prostriedkov európskych štrukturálnych a investičných fondov, o ktorých vo svojich Správach o LP¹³⁰ už Stredisko písalo. Dlhodobým cieľom realizácie adresných programov je výrazne prispieť k znižovaniu rozdielov v zdraví a súčasne zlepšiť prístup k zdravotným službám, informáciám, zvýšeniu zdravotnej gramotnosti a zodpovednosti jednotlivcov za svoje zdravie, ktoré v súčinnosti s ďalšími opatreniami prispievajú k integrácii vylúčených skupín obyvateľstva do spoločnosti.

DVO zamerané na odstránenie sociálneho znevýhodnenia smeruje k vytváraniu rovnosti v prístupe k zdravotnej starostlivosti, základným zdravotníckym službám a informáciám. Podobne ako inde v strednej a východnej Európe, v porovnaní s bežnou populáciou je zdravotný stav Rómov na Slovensku dlhodobo konzistentne horší až kritický. Najhoršie zdravotné výsledky sú pri tom doložené práve pre MRK, v ktorých býva približne 40 % z približne 450 000 slovenských Rómov. Mimovládne prieskumy pre MRK uvádzajú najhoršie subjektívne hodnotenie zdravia, demografické projekcie najvyššie úmrtnosti a najkratšie stredné dĺžky dožitia. Exaktné klinické štúdie vykazujú významne vyššiu záťaž infekčnými i neinfekčnými ochoreniami.

Dlhodobé nadmerné vystavenie zdravie-ohrozujúcim faktorom u skupiny ľudí vymedzenej etnicky predstavuje vždy historický dôsledok predovšetkým sociálnych procesov. Tieto sociálne procesy zahŕňali a zahŕňajú na jednej strane diskrimináciu, rasizmus a

¹³⁰ Pozri: http://www.snslp.sk/CCMS/files/Spr%C3%A1va_o_%C4%BDP_2016_FINAL.pdf,
http://www.snslp.sk/CCMS/files/Spr%C3%A1va_o_dodr%C5%BEiavan%C3%AD_%C4%BEudsk%C3%BDch_pr%C3%A1v_za_rok_2015.pdf,
http://www.snslp.sk/CCMS/files/Spr%C3%A1va_o_%C4%BDP_za_rok_2014_FINALna_net_ISBN.pdf,
http://www.snslp.sk/CCMS/files/Spr%C3%A1va_o_dodr%C5%BEiavan%C3%AD_%C4%BEudsk%C3%BDch_pr%C3%A1v_vr%C3%A1tane_princ%C3%ADpu_rovnak%C3%A9ho_zaobch%C3%A1dzania_a_pr%C3%A1va_die%C5%A5a%C5%A5a_2013-__web.pdf

priestorovú segregáciu (tu zo strany niekde i celých generácií zainteresovaných Nerómov), a na strane druhej i rôzne formy nezáujmu, odporu, podceňovania sa i dobrovoľnej segregácie. Obyvatelia segregovaných rómskych osídlení tak súčasne vykazujú aj najnižšie dosiahnuté vzdelanie, najvyššiu mieru dlhodobej nezamestnanosti a najnižšie príjmy.

Organizácia Zdravé komunity zamestnáva viac ako 83 % zamestnancov z prostredia MRK. Ku dňu 31. 1. 2018 bol celkový počet zamestnancov organizácie 222 z toho 19 osôb pracuje v ústredí organizácie, 21 osôb je zamestnávaných na pozíciách koordinátor asistentov osvedy zdravia a 182 osôb na pozícií asistent osvedy zdravia. Zapojenie obyvateľov MRK do činností organizácie prináša okrem adresnosti a účinnosti realizovaných aktivít aj maximálnu mieru participácie cieľovej skupiny na teda samotných DVO.

Hlavnou aktivitou Národného projektu Zdravé komunity zostáva realizácia a rozvoj zdravotnej mediácie v MRK. Cieľmi sú najmä: zníženie bariér v prístupe k zdravotnej starostlivosti, zvýšenie zdravotnej gramotnosti a zlepšenie so zdravím súvisiaceho správania (predovšetkým zníženie rizikovosti životného štýlu)¹³¹.

K projektu MZ SR Zdravé komunity Stredisko uvádza, že pozitívne vníma informáciu o plánovanom rozširovaní počtu zamestnancov a zamestnankyň projektu, tak ako v minulosti však upozorňuje, že nových aj doterajších zamestnancov je potrebné chrániť.

5.3 Aktivity Ministerstva dopravy a výstavby Slovenskej republiky realizované v roku 2017

MDV SR poskytovalo dotácie na rozvoj bývania na základe zákona č. 443/2010 Z. z. o dotáciách na rozvoj bývania a o sociálnom bývaní v znení neskorších predpisov. Žiadateľmi o dotáciu môžu byť obce, mestá, vyššie územné celky a nimi zriadené neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby v oblasti bývania. Oproti predchádzajúcim rokom sa od 1. 1. 2017 upravil limit oprávnených nákladov pre poskytnutie dotácie, a to pre stavby, ktoré spĺňajú prísnejšie požiadavky tepelnotechnických vlastností stavebných konštrukcií.

V rámci Programu rozvoja bývania poskytovaná podpora smeruje najmä do oblasti obstarania nájomných bytov vo verejnom sektore a do obnovy existujúceho bytového fondu, a to vo forme dotácií z MDV SR a vo forme zvýhodnených úverov zo Štátneho fondu rozvoja

¹³¹ Z odpovede MZ SR na otázky Strediska zo dňa 14. 2. 2018.

bývania. MDV SR úspešnosť poskytnutej podpory na tieto účely posudzuje z hľadiska efektívnosti a účelnosti vynaložených finančných prostriedkov zo štátneho rozpočtu a počtu podporených nájomných bytov, resp. počtu obnovených bytov, pričom tieto ukazovatele sa sledujú na celoštátnej úrovni a regionálnej úrovni. Kombináciou týchto dvoch zdrojov financovania (dotácia a zvýhodnený úver) bolo v roku 2017 podporené obstaranie približne 2 000 nájomných bytov a financovaná úplná alebo čiastková obnova bytových domov, v ktorých sa nachádza približne 28 700 bytov. MDV SR neeviduje, a ani v rámci štatistických ukazovateľov nevykazuje, sociálne zázemie konečných užívateľov podpory.

MDV SR v roku 2017 tiež prijalo opatrenie zamerané na odstránenie znevýhodnenia vyplývajúceho z príslušnosti k národnostnej menšine. V priebehu roka boli Železnicami Slovenskej republiky na železničných staniach v obciach, v ktorých občania patriaci k národnostnej menšine tvoria najmenej 20 % obyvateľov, osadené tabule s názvom stanice (staničnej budovy, nie železničnej zastávky) nielen v slovenčine, ale aj v jazyku národnostnej menšiny. Podmienkou osadenia dvojjazyčnej tabule bolo, že na predmetnej stanici je prevádzkovaná pravidelná verejná osobná doprava. Aj keď uvedené opatrenie nie je DVO, pretože neeliminuje preukázateľnú nerovnosť, podporuje spolunažívania obyvateľov na národnostne zmiešaných územiach SR. Zároveň ide o službu pre lepšie vzájomné dorozumievanie sa a pre orientáciu cestujúcich¹³².

K aktivitám Ministerstva dopravy a výstavby Slovenskej republiky Stredisko uvádza, že je žiadúca pokračujúca podpora výstavby nájomných bytov, osobitne pre týrané ženy s deťmi, rodiny v sociálnej núdzi, bezbariérového bývania pre osoby so zdravotným postihnutím, dospelé deti z detských domovov a v neposlednom rade aj obyvateľov MRK. V oblasti železničnej prepravy je potrebné skvalitňovanie dostupnosti informácií o možnostiach železničnej prepravy osôb so zdravotným postihnutím.

¹³² Z odpovede MDV SR na otázku Strediska zo dňa 15. 2. 2018.

5.4 Aktivity Ministerstva kultúry Slovenskej republiky realizované v roku 2017

Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky (ďalej v texte ako „MK SR“) pokračovalo v realizácii projektov a opatrení, ktoré posilňujú ochranu a podporu ľudských práv v oblasti kultúry, napomáhajú predchádzaniu diskriminácie a všetkých foriem násilia a sprístupňovanie kultúrnych inštitúcií a kultúrnych formátov ľuďom patriacim k zraniteľným skupinám obyvateľstva. Tieto projekty a opatrenia majú niektoré z čít DVO.

Efektívnym a dlhodobo fungujúcim finančným nástrojom na podporu sociálnej inklúzie a kohézie je dotačný program Kultúra znevýhodnených skupín, ktorý umožňuje napĺňať a rozvíjať kultúrne potreby osôb so zdravotným postihnutím a inak znevýhodnených skupín obyvateľstva. V roku 2017 bolo na podporu kultúrny znevýhodnených skupín v rámci tohto dotačného programu vyčlenených 980 000 eur. Prostredníctvom tohto dotačného programu sú podporované kultúrne aktivity osôb so zdravotným postihnutím alebo inak znevýhodnených skupín obyvateľstva, a to aj kultúrna aktivita týchto osôb a skupín zahŕňajúca podporu rovnosti príležitostí, integrácie do spoločnosti, prevencie a eliminácie všetkých foriem násilia, diskriminácie, rasizmu, xenofóbie a extrémizmu, podporu výchovy k tolerancii, posilnenia sociálnej a rodinnej súdržnosti a rozvoja medzikultúrneho dialógu. Dotačný program slúži na:

- a) podporu živej kultúry,
- b) podporu vydávania periodickej tlače, ktorá prispieva k vytváraniu rovnosti príležitostí v oblasti kultúrnej aktivity a prináša informácie o živote a kultúre osôb so zdravotným postihnutím alebo inak znevýhodnených skupín obyvateľstva,
- c) vydávanie neperiodickej tlače v oblasti pôvodnej, krásnej, odbornej a prekladovej literatúry,
- d) vydávanie elektronických nosičov,
- e) publikovanie webových stránok rozvíjajúcich kultúrnu aktivitu osôb so zdravotným postihnutím alebo inak znevýhodnených skupín obyvateľstva.

Opatrením na predchádzanie chudoby a sociálneho vylúčenia je pokračujúci národný projekt Zapojenie nezamestnaných do obnovy kultúrneho dedičstva, ktorý je realizovaný MK SR, MPSVaR SR a Ústredím práce, sociálnych vecí a rodiny SR. Finančne je podporený z

prostriedkov štátneho rozpočtu z dotačného programu MK SR. V roku 2017 bolo na 39 takýchto projektov pridelených 778 000 eur z dotačného programu Obnovme si svoj dom¹³³.

5.5 Aktivity Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky realizované v roku 2017

5.5.1 Národný projekt Praxou k zamestnaniu

Národný projekt sa realizuje s cieľom poskytnúť mladým ľuďom do veku 29 rokov možnosť získať alebo zvýšiť a prehĺbiť svoje odborné zručnosti, vedomosti a praktické skúsenosti, ktoré zodpovedajú najmä ich dosiahnutému stupňu vzdelania v príslušnej skupine učebných odborov alebo študijných odborov. Aktivity majú formu mentorovaného zapracovania a praxe u zamestnávateľa, ktorý na tento účel vytvorí pracovné miesto na dobu minimálne 9 mesiacov a uzatvorí s uchádzačom o zamestnanie pracovný pomer na polovičný úväzok.

Od 1. 4. 2017 sa v národnom projekte uskutočnila zmena, a to možnosť vykonávať mentorované zapracovanie a prax aj na plný pracovný úväzok na dobu minimálne 6 mesiacov, pričom vytvorené pracovné miesto môže byť podporované najmenej počas 6 mesiacov a najviac počas 9 mesiacov. Mentorované zapracovanie mladých zamestnancov trvá prvých 3 až 6 mesiacov ich pracovného pomeru, počas ktorých si osvojujú teoretické a praktické skúsenosti a zručnosti pod vedením mentora, ktorého určí zamestnávateľ z radov svojich zamestnancov. Dĺžka praxe trvá 3 až 6 mesiacov v závislosti od doby mentorovaného zapracovania, pričom zároveň musí byť splnená podmienka zamestnania minimálne počas 6 mesiacov.

Cieľovou skupinou projektu sú uchádzači o zamestnanie do 25 rokov vedení v evidencii uchádzačov o zamestnanie minimálne 3 mesiace a uchádzači o zamestnanie do 29 rokov vedení v evidencii uchádzačov o zamestnanie minimálne 6 mesiacov. Finančný príspevok sa poskytuje zamestnávateľovi na mentorovanie, na úhradu časti celkovej ceny práce mladého zamestnanca a na úhradu časti nevyhnutných nákladov súvisiacich s jeho zapracovaním a praxou.

¹³³ Z odpovede MK SR na otázky Strediska zo dňa 13. 2. 2018.

5.5.2 Národný projekt Absolventská prax štartuje zamestnanie

Cieľovou skupinou projektu sú uchádzači o zamestnanie do 29 rokov, ktorí v čase vstupu do projektu splňajú definíciu absolventa školy, t. j. občania mladší ako 26 rokov veku, ktorí ukončili príslušným stupňom vzdelania sústavnú prípravu na povolanie v dennej forme štúdia pred menej ako dvomi rokmi, od jej ukončenia nemali pravidelne platené zamestnanie a sú vedení v evidencii uchádzačov o zamestnanie najmenej 1 mesiac. Aktivitou č. 1 projektu je poskytovanie finančného príspevku na vykonávanie absolventskej praxe.

Aktivitou č. 2 projektu je podpora vytvárania pracovných miest poskytnutím finančného príspevku zamestnávateľovi, ktorý prijme do pracovného pomeru uchádzača o zamestnanie z oprávnenej cieľovej skupiny bez zbytočného odkladu, a to najneskôr do 30 kalendárnych dní od ukončenia vykonávania absolventskej praxe. Zamestnávateľ vytvorí pracovné miesto na plný pracovný úväzok pre uchádzača o zamestnanie, ktorý u tohto zamestnávateľa vykonával absolventskú prax, na dobu minimálne 9 mesiacov, pričom po dobu najviac 6 mesiacov je toto pracovné miesto podporované finančným príspevkom a následne je zamestnávateľ povinný udržať toto pracovné miesto najmenej počas ďalších 3 mesiacov.

5.5.3 Národný projekt Šanca pre mladých

Cieľovou skupinou sú mladí uchádzači o zamestnanie, ktorí nie sú zamestnaní, nepokračujú v procese vzdelávania, ani sa nezúčastňujú na odbornej príprave vo veku do 29 rokov, ktorí sú bezprostredne pred vstupom do projektu v evidencii uchádzačov o zamestnanie najmenej 12 po sebe nasledujúcich mesiacov. Hlavnou aktivitou tohto projektu je poskytovanie finančných príspevkov na podporu vytvorenia pracovného miesta pre dlhodobo nezamestnaných mladých ľudí. Zamestnávateľ môže v prípade potreby zabezpečiť pracovný tútoring, za účelom aktívnej podpory a pomoci pri vykonávaní pracovných činností a adaptácie prijatého zamestnanca na pracovnom mieste. Rola pracovného tútora spočíva aj v osobnej pomoci, radách, poskytovaní spätnej väzby, či pomoci pri úspešnom zaradení kolegu do kolektívu.

Cieľom projektu je zlepšenie postavenia mladých ľudí do 29 rokov na trhu práce, zvýšenie ich zamestnateľnosti a zamestnanosti, podpora rozvoja miestnej a regionálnej zamestnanosti vo vybraných regiónoch prostredníctvom podpory vytvárania pracovných

miest, na ktorých si uchádzač o zamestnanie bude zvyšovať, prehľbovať praktické a teoretické skúsenosti a získavať pracovné návyky.

5.5.4 Národný projekt Reštart pre mladých uchádzačov o zamestnanie

Pre mladých uchádzačov o zamestnanie sú poskytované individualizované odborné poradenské služby mladým uchádzačom o zamestnanie do 29 rokov v rozsahu 30 hodín resp. 13 stretnutí, formou individuálnych, skupinových a individualizovaných aktivít. Tie sú zamerané najmä na komplexné zhodnotenie potenciálu uchádzača o zamestnanie uplatniť sa na trhu práce, identifikáciu bariér, stanovenie opatrení na zvýšenie možností uplatnenia sa na trhu práce a posilnenie motivácie k proaktívnemu prístupu k riešeniu nezamestnanosti. Poradenský proces je špecificky zameraný na individuálne potreby mladých uchádzačov o zamestnanie. Uchádzačom o zamestnanie je poskytovaný príspevok na cestovné a stravné, ktorý je určený na pokrytie časti nákladov spojených s účasťou na poradenskom procese. V rámci projektu boli posilnené personálne kapacity a tým aj dostupnosť odborných poradenských služieb na úradoch práce sociálnych vecí a rodiny (celkovo 60 novoprijatých odborných poradcov).

Poskytovanie finančného príspevku aktívnym mladým uchádzačom o zamestnanie. Ide o tých, ktorí si nájdu zamestnanie a budú vyradení z evidencie uchádzačov o zamestnanie z dôvodu vzniku pracovného pomeru a preukázaného nástupu do zamestnania. Finančný príspevok sa poskytuje mesačne, počas obdobia 1 až 12 mesiacov v závislosti od dĺžky trvania projektu. Cieľom opatrenia je zvýšenie motivácie mladých ľudí do 29 rokov veku nájsť a udržať si zamestnanie. Od mesiaca apríl 2017 bolo do tohto opatrenia 6 463 mladých ľudí vo veku do 29 rokov.

5.5.5 Národný projekt Vzdelávanie mladých uchádzačov o zamestnanie

Projekt sa vykonáva prostredníctvom aktivity „Vzdelávanie mladých uchádzačov o zamestnanie“.

Aktivita je rozdelená na tri opatrenia:

1. Podpora rekvalifikácie mladých uchádzačov o zamestnanie (REPAS+);

2. Podpora kľúčových kompetencií mladých uchádzačov o zamestnanie (KOMPAS+);
3. Vzdelávanie z vlastnej iniciatívy mladých uchádzačov o zamestnanie.

Rekvalifikačné kurzy slúžia na zohľadňovanie regionálnych požiadaviek jednotlivcov. Uchádzač o zamestnanie si môže vybrať akúkoľvek rekvalifikáciu, o ktorú má záujem. V rámci kompetenčných kurzov sa podporujú vybrané kľúčové kompetencie uplatniteľné vo vzťahu k trhu práce - komunikačné zručnosti, osobnostný rozvoj, počítačové zručnosti a jazykové zručnosti. Aj v tomto prípade si uchádzač o zamestnanie môže z verejne dostupných zdrojov sám vybrať kompetenčný kurz, o ktorý má záujem.

Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny SR poskytuje uchádzačovi o zamestnanie príspevok na rekvalifikáciu alebo kompetenčný kurz v hodnote kurzovného a paušálny príspevok na uhradenie nevyhnutných nákladov súvisiacich s účasťou na rekvalifikácii alebo na kompetenčnom kurze.

Taktiež sa realizuje vzdelávanie z vlastnej iniciatívy mladých uchádzačov o zamestnanie. Príspevok sa poskytne občanovi, ktorý bol uchádzačom o zamestnanie a ktorý bol na základe absolvovania vzdelávania, ktoré si zabezpečil z vlastnej iniciatívy, vyradený z evidencie uchádzačov o zamestnanie z dôvodu nástupu do zamestnania alebo začatia a prevádzkovania samostatnej zárobkovej činnosti.

Cieľom projektu je podpora zamestnateľnosti mladých ľudí prostredníctvom prípravy na trh práce formou vzdelávania a prípravy pre trh práce, rekvalifikácie alebo posilnením kľúčových kompetencií.

5.5.6 Projekt „Rodina a práca II“

Tento projekt je zabezpečený formou dopytovo-orientovaných projektov. Výzva k projektu bola vyhlásená a prebehlo I. kolo, v rámci ktorého sa uskutočnila administratívna kontrola projektov. Momentálne žiadatelia dopĺňajú nedostatky zistené pri administratívnej kontrole. Začiatkom roka 2018 sa predpokladá odborné hodnotenie projektov I. kola. Špecifickým cieľom projektov je zlepšenie podmienok pre zosúladenie pracovného a rodinného života, ako aj zvýšenie zamestnanosti osôb s rodičovskými povinnosťami, najmä žien. Podporovanými DVO, resp. aktivitami projektu, budú podpora flexibilných foriem starostlivosti o deti s cieľom zosúladenia rodinného a pracovného života a vytváranie efektívnych nástrojov pre začleňovanie matiek/rodičov s malými deťmi na trh práce najmä po

návrate z rodičovskej dovolenky podporou flexibilných pracovných miest. Novinkou oproti pôvodnému národnému projektu bude podpora inovatívnych foriem starostlivosti o deti so zdravotným znevýhodnením, a to tak, že flexibilná starostlivosť o deti bude môcť byť podporená aj v Bratislavskom samosprávnom kraji.

Popísané nástroje na odstránenie nerovností smerujú najmä k odstráneniu dôvodu znevýhodnenia na základe rodu, pohlavia, veku a zdravotného znevýhodnenia v pracovnoprávnej oblasti. Z časového kritéria ide o projekty v rámci otvorenej výzvy s dĺžkou realizácie aktivít 12 – 24 mesiacov. Konkrétna podpora znevýhodnených skupín sa uplatňuje predovšetkým formou projektov a iniciatív programov¹³⁴.

Odporúčania

Stredisko odporúča:

1. MPSVaR SR vyhradiť finančné prostriedky na podporu projektov v oblasti rodovej rovnosti vo forme DVO v rámci grantových schém.
2. MPaRV SR prostredníctvom DVO naďalej zvyšovať kapacity a dostupnosť materských škôl, aj v kontexte sociálne znevýhodnených a MRK.
3. MZ SR pokračovať v projekte Zdravé komunity a zabezpečiť udržateľnosť dosiahnutých výsledkov aj po skončení projektu.
4. MDV SR pokračovať v podpore výstavby a získavania nájomných bytov, osobitne pre týrané ženy s deťmi, rodiny v sociálnej núdzi, bezbariérového bývania pre osoby so zdravotným postihnutím, dospelé deti z detských domovov a v neposlednom rade aj obyvateľov MRK.
5. MDV SR skvalitňovať dostupnosť informácií o možnostiach železničnej prepravy osôb so zdravotným postihnutím.
6. MPSVaR SR participovať na viacerých projektoch DVO zameraných na rovnosť príležitostí v praxi pre ženy na pracovnom trhu, vrátane ich výraznejšej participácii vo vedúcich a riadiacich pozíciách a v technických smeroch.
7. MŠVVaŠ SR a iným kompetentným subjektom podporovať a realizovať projekty DVO zamerané na rómsku menšinu na všetkých stupňoch vzdelávania.

¹³⁴ Z odpovede MPSVaR SR na otázky Strediska zo dňa 16. 2. 2018.

8. Všetkým subjektom prijímajúcim DVO pri tvorbe nových DVO nadväzovať na už prebehnuté alebo prebiehajúce DVO zamerané na totožných adresátov DVO.
9. Všetkým subjektom realizujúcim DVO dôsledne dbať na ich vyhodnocovanie a monitorovanie.
10. Všetkým subjektom prijímajúcim DVO plniť si svoju zákonnú notifikačnú povinnosť voči Stredisku a podávať mu správy o prijatých DVO v zmysle ADZ.

6.1 Poskytovanie finančných služieb v bankovom sektore

V súvislosti s dodržiavaním zásady rovnakého zaobchádzania a otázkou diskriminácie starších ľudí sa Stredisko venuje problematike, ktorá sa týka viazania poskytovania finančných služieb v bankovom sektore na vekovú hranicu žiadateľa.¹³⁵

Situáciu na trhu bankových úverových produktov možno hodnotiť ako relatívne nehomogénnu. Stredisko v Správe o ĽP za rok 2015 konštatovalo, že prístup jednotlivých komerčných bánk pri stanovovaní podmienky veku klienta – žiadateľa o úver bol, napriek stanoveným regulatónym požiadavkám obozretného podnikania, rozdielny.

Na základe svojich zistení a v záujme ochrany ľudských práv a slobôd Stredisko v Správe o ĽP za rok 2015 bankám odporúčalo, aby pri súčasnom dodržiavaní pravidiel obozretného podnikania zvažili poskytovanie fakultatívnych bankových produktov a zvýšenie vekovej hranice pre konečnú splatnosť úveru na hranicu štatisticky priemerného veku dožitia v SR, prehodnotili svoje kritériá pre čerpanie úverov a prišli k poskytovaniu špecializovaných úverových produktov aj pre žiadateľov vo veku nad 62 (resp. aj 65) rokov veku tak, aby bolo možné minimalizovať diskriminačné zaobchádzanie s touto skupinou obyvateľstva. Súčasne, so zámerom zabezpečiť transparentnosť kritérií ich úverovej politiky, Stredisko odporúčalo bankám zverejňovať produkty osobitne pre cieľovú skupinu klientov vo veku 62 a viac rokov. Národnej banke Slovenska (ďalej v texte ako „NBS“) odporúčalo, aby sa pri realizácii ochrany finančného spotrebiteľa prostredníctvom kontrolného nákupu finančnej služby osobitne zamerala na rozdielne zaobchádzanie v oblasti poskytovania bankových úverov z iných ako objektívne zdôvodniteľných skutočností.¹³⁶

Stredisko aj v rokoch 2016 a 2017 monitorovalo na slovenskom finančnom trhu produkty bankového sektora poskytované komerčnými bankami alebo pobočkami zahraničných bánk. Evidovalo pritom aj také produkty, ktorých poskytovanie bolo limitované vekom fyzickej osoby klienta v postavení finančného spotrebiteľa.

¹³⁵ Kolektív autorov, 2016. Správa o ĽP za rok 2015. Slovenské národné stredisko pre ľudské práva. Bratislava 2016. ISBN 978-80-89016-82-2 [online]. [cit. 2018-01-23]. Dostupné na: <http://www.snslp.sk/#page=2426>

¹³⁶ Kolektív autorov, 2016. Správa o ĽP za rok 2015. Slovenské národné stredisko pre ľudské práva. Bratislava 2016. ISBN 978-80-89016-82-2 [online]. [cit. 2018-01-23]. Dostupné na: <http://www.snslp.sk/#page=2426>

So zámerom zaznamenať prípadné pozitívne zmeny v oblasti viazania poskytnutia finančnej služby v bankovom sektore na podmienku dosiahnutia určitého veku a akceptácie odporúčaní z roku 2015 Stredisko prišlo v roku 2017 k preskúmaniu súčasnej situácie. Za týmto účelom požiadalo jednotlivé komerčné banky so sídlom na území SR podľa verejného zoznamu, ktorý vedie NBS¹³⁷, o odpoveď na identické otázky, s akými boli oslovené v roku 2015.

Z trinástich oslovených bánk odpovedalo 10 bánk. Wüstenrot stavebná sporiteľňa, a.s., ČSOB stavebná sporiteľňa, a.s., a Sberbank Slovensko, a.s., na žiadosť o poskytnutie súčinnosti nereagovali.

Oslovené banky vo svojich odpovediach na otázky Strediska podali nasledovné informácie:

Prvá stavebná sporiteľňa, a.s. ., vo svojom vyjadrení neposkytla konkrétne informácie o podmienkach poskytovania svojich úverových produktov a odôvodnila vekové obmedzenie ich poskytovania všeobecne legislatívnymi dôvodmi s tým, že dohľad NBS odporúča determinovať maximálny vek klienta prihliadnutím na splatnosť úverov a priemerný vek dožitia žiadateľov. Zákon č. 483/2001 Z. z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej v texte ako „zákon o bankách“) ako aj opatrenia NBS požadujú konať obozretne. Špecializované úverové produkty fyzickým osobám s vekom presahujúcim dôchodkový vek Prvá stavebná sporiteľňa, a. s., neposkytuje.¹³⁸

Slovenská záručná a rozvojová banka, a. s., sa zameriava výhradne na podnikateľské subjekty, t. j. na fyzické právnické osoby – podnikateľov za účelom rozvoja malého a stredného podnikania. Banka neposudzuje vek žiadateľa o úver, ktorý nie je u jej úverových produktov relevantným faktorom. Výnimku predstavujú špecializované produkty tejto banky so zámerom podporiť hlavne mladých a začínajúcich podnikateľov, pri ktorých je určená horná veková hranica.

Úverovými produktmi pre fyzické osoby nepodnikateľov banka nedisponuje.¹³⁹

Privatbanka, a.s., uviedla, že neposkytuje klasické hypotekárne, spotrebiteľské alebo podobné retailové úvery. Špecializuje sa na privátne bankovníctvo a týmto klientom poskytuje

¹³⁷ Subjekty finančného trhu. Banky so sídlom v SR. 2018. [online]. [cit. 2018-02-12]. Dostupné na: Národná banka Slovenska [SK]. https://subjekty.nbs.sk/?aa=select_categ&bb=19&cc=&qq=

¹³⁸ Z odpovede Prvej stavebnej sporiteľne, a.s. na otázky Strediska zo dňa 29. 1. 2018.

¹³⁹ Z odpovede Slovenskej záručnej a rozvojovej banky, a.s. na otázky Strediska zo dňa 31. 1. 2018.

úvery, zabezpečené ich majetkom v správe privátneho bankovníctva. Pri týchto úveroch nie je určujúci vek žiadateľa a poskytujú sa aj žiadateľom v dôchodkovom veku.¹⁴⁰

OTP Banka Slovensko, a.s., podľa svojho vyjadrenia poskytuje úvery s obmedzením určitého veku žiadateľa. Ide o všetky úverové produkty pre obyvateľstvo, pričom veková hranica, do ktorej je potrebné splatiť úver je stanovená na 65 rokov veku dlžníka. Hornú hranicu veku banka zdôvodnila zákonným ustanovením, ktoré bankám ukladá povinnosť pri posudzovaní príjmu spotrebiteľa zohľadňovať jeho očakávané zníženie a to najmä z dôvodu predpokladaného začatia poberania starobného dôchodku počas lehoty splácania úveru na bývanie. OTP Banka Slovensko, a.s., neposkytuje špecializované úverové produkty fyzickým osobám s vekom presahujúcim dôchodkový vek.¹⁴¹

Tatra banka, a.s., má pri všetkých úverových produktoch stanovený maximálny dosiahnutý vek pri splatení úveru v dohodnutej dobe splatnosti. Ako dôvod stanovenia tohto obmedzenia sa uvádzajú úpravy zo strany dozorujúcich orgánov (napr. odporúčanie NBS), ktoré určujú pravidlá pre obozretné podnikanie a predovšetkým ochranu spotrebiteľa. Jedným zo základných nástrojov na ochranu spotrebiteľa je dôsledné posúdenie jeho schopnosti splácať úver počas celej doby splatnosti, vrátane možnosti poklesu príjmov odchodom do dôchodku. Informácie o maximálnom dohodnutom veku sú dôverné a banka ich poníma ako predmet obchodného tajomstva. Tatra banka, a.s./Tatra Banka, a.s., odštepny závod Raiffeisen špecializované úverové neposkytuje produkty fyzickým osobám s vekom presahujúcim dôchodkový vek.¹⁴²

Poštová banka, a.s., pri podaní žiadosti o úver posudzuje komplexnú sadu informácií o žiadateľovi. V rámci údajov o osobe žiadateľa vyžaduje, aby klient splňal aj určité vekové podmienky. Minimálny akceptovateľný vek je 18 rokov, maximálny vek závisí od typu konkrétneho úverového produktu. Ako banka uvádza, snaží sa byť k žiadateľom o úver ústretová a preto má úverové produkty dostupné aj pre staršie osoby. Pre žiadateľov vo vyššom veku ponúka možnosť požiadať o úver spolu s mladšou osobou – spolužiadateľom (spoludlžníkom). Cieľom vekového obmedzenia je chrániť klienta aj banku a predchádzať možnému problému so splácaním úverov v období ukončenia produktívneho veku, keď príjem väčšiny ľudí poklesne. Aktuálne banka uplatňuje tieto štandardné vekové hranice:

¹⁴⁰ Z odpovede Privatbanky, a.s. na otázky Strediska zo dňa 30. 1. 2018.

¹⁴¹ Z odpovede OTP Banky Slovensko, a.s. na otázky Strediska zo dňa 6. 2. 2018.

¹⁴² Z odpovede Tatra banky, a.s. na otázky Strediska zo dňa 7. 2. 2018.

- Povolené prečerpanie je umožnené pre vek 18 – 65 rokov vrátane; no pokiaľ má klient povolené prečerpanie pred dovŕšením 65 roku, môže ho mať nastavené naďalej.
- Spotrebiteľský úver je možný od 18 do menej ako 65 rokov v deň podania žiadosti; pri dosplácaní nesmie byť vek žiadateľa vyšší ako 70 rokov.
- Úver na bývanie od 18 do menej ako 61 rokov v deň podania žiadosti; pri dosplácaní nesmie byť vek žiadateľa vyšší ako 70 rokov.

Avšak výnimky nad rámec týchto podmienok sú možné a závisia od individuálneho posúdenia konkrétneho žiadateľa. Poštová banka, a.s. špecializované úverové produkty určené výlučne osobám presahujúcim dôchodkový vek neposkytuje, klienti v takomto veku môžu požiadať o štandardné úverové produkty za predpokladu, že splnia všetky ostatné podmienky.¹⁴³

Československá obchodná banka, a.s., vo svojom vyjadrení uviedla, že pri poskytovaní úveru na bývanie a spotrebiteľského úveru má stanovenú vekovú hranicu, dokedy musí byť úver splatený. Pri úvere čerpanom prostredníctvom kreditnej karty a povoleného prečerpania účtu musí byť žiadosť o takýto úver podaná pred dovŕšením veku 65 rokov, ak je úver schválený, tak je poskytnutý na dobu neurčitú. Nezabezpečený spotrebiteľský úver musí byť splatený do 65. roku veku žiadateľa, úver zabezpečený nehnuteľnosťou musí byť splatený do 68. roku veku žiadateľa, resp. v odôvodnených prípadoch v rámci výnimkového posúdenia do 70 rokov. Obmedzenie je nastavené v zmysle zákona o úveroch na bývanie, zákona o spotrebiteľských úveroch ako aj Opatrení NBS. Československá obchodná banka, a.s., nemá v rámci svojho portfólia kategorizované úverové produkty podľa vekových kategórií.¹⁴⁴

Všeobecná úverová banka, a.s., vzhľadom na legislatívne dôvody a internú politiku riadenia rizík, poskytuje úvery s obmedzením do určitého veku žiadateľa. Ako uvádza, riadi sa:

- Opatrením NBS č. 10/2016 z 13. 12. 2016, ktorým sa ustanovujú podrobnosti o posúdení schopnosti spotrebiteľa splácať úver na bývanie (67 rokov pri splatnosti úveru na bývanie, t. j. vek pri splatnosti úveru).
- Opatrením NBS z 14. 11. 2017, ktorým sa ustanovujú podrobnosti o posúdení schopnosti spotrebiteľa splácať spotrebiteľský úver (69 rokov povolené prečerpanie
- a kreditné karty; 74 rokov spotrebný úver, t. j. vek pri splatnosti úveru; 76 rokov splátkový predaj, t. j. vek pri splatnosti úveru).

¹⁴³ Z odpovede Poštovej banky, a.s. na otázky Strediska zo dňa 13. 2. 2018.

¹⁴⁴ Z odpovede Československej obchodnej banky, a.s. na otázky Strediska zo dňa 15. 2. 2018.

Špecializované úverové produkty, adresované fyzickým osobám s vekom presahujúcim dôchodkový vek Všeobecná úverová banka, a.s., neposkytuje.¹⁴⁵

Slovenská sporiteľňa, a.s., uviedla, že pri poskytovaní úverov fyzickým osobám nepodnikateľom má právnymi predpismi stanovenú povinnosť posúdiť s odbornou starostlivosťou schopnosť klienta splácať úver, pričom má brať do úvahy najmä dobu, na ktorú sa úver poskytuje, výšku úveru, príjem klienta, prípadný účel úveru a taktiež ďalšie finančné a ekonomické okolnosti, ktoré môžu mať vplyv na schopnosť klienta dodržať povinnosti vyplývajúce z úverovej zmluvy a ďalšie skutočnosti, ktoré by mohli ovplyvniť schopnosť klienta splácať úver počas celej doby trvania úverovej zmluvy. V tejto súvislosti berie do úvahy aj prirodzený životný cyklus klienta s ohľadom na ochranu klienta a jeho rodinných príslušníkov pred nadmerným zadlžovaním v čase po ukončení ekonomicky aktívneho obdobia klienta. Pri väčšine bankových produktov nie je stanovený vekový limit. Slovenská sporiteľňa, a. s., ako určitý zlomový vek pri poskytovaní úverových produktov vníma 75. rok života v čase splatnosti úveru. Avšak poskytnutie úverového produktu aj vo vyššom veku nie je vylúčené.¹⁴⁶

Všetky banky a pobočky zahraničných bánk poskytujú spotrebiteľom povinné bankové produkty (tzv. základný bankový produkt¹⁴⁷, tzv. štandardný účet¹⁴⁸), ktoré sú za splnenia zákonných podmienok nárokovateľné a teda banka nemôže ich poskytnutie spotrebiteľovi odmietnuť.

Platobný účet so základnými funkciami (tzv. štandardný účet) je výsledkom transpozície smernice Európskeho parlamentu a Rady 2014/92/EÚ. Na tento produkt je oprávnený spotrebiteľ s pobytom v EÚ vrátane toho, ktorý nemá pobyt na území SR, žiadateľa o azyl a spotrebiteľa, ktorému nebolo udelené povolenie na pobyt, ale jeho vyhostenie nie je možné. Podmienkou jeho poskytnutia je neexistencia ďalšieho platobného účtu. Ak má oprávnená osoba zriadený iný platobný účet, ktorý obsahuje identické bankové služby ako štandardný účet, je banka povinná raz ročne preukázateľne informovať oprávnenú osobu o možnosti zriadenia štandardného účtu. Banka a pobočka zahraničnej banky sú povinné zaobchádzať so spotrebiteľom, ktorý je osobou s pobytom v ktoromkoľvek členskom štáte EÚ, pri žiadosti o platobný účet v súlade so zásadou rovnakého zaobchádzania. V tejto súvislosti je dôležité

¹⁴⁵ Z odpovede Všeobecnej úverovej banky, a.s. na otázku Strediska zo dňa 14. 2. 2018.

¹⁴⁶ Z odpovede Slovenskej sporiteľne, a.s. na otázku Strediska zo dňa 16. 2. 2018.

¹⁴⁷ Ustanovenia § 27c zákona č. 483/2001 Z. z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

¹⁴⁸ Ustanovenia § 27d zákona č. 483/2001 Z. z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

upozorniť, že zákon o bankách priamo stanovuje normatívny zákaz diskriminácie z diskriminačných dôvodov štátnej príslušnosti alebo miesta pobytu spotrebiteľa s pobytom v EÚ. Dodržiavanie tohto ustanovenia je vo vecnej pôsobnosti NBS, ktorá sa preto stáva verejnoprávnym orgánom dohľadu nad dodržiavaním tejto zásady vo vzťahu k bankám. Vzhľadom na to Stredisko požiadalo NBS o odpoveď na otázky.

Podľa odpovedí a vyjadrenia oddelenia výkonu dohľadu na ochranu finančných spotrebiteľov Odboru ochrany finančných spotrebiteľov NBS, nebolo v kalendárnom roku 2017 evidované žiadne podanie týkajúce sa porušenia zásady rovnakého zaobchádzania v oblasti poskytovania finančných služieb zo strany subjektov dohliadaných NBS.

Stredisko však napriek tomu, že najvýznamnejšími sprostredkovateľmi operácií na finančnom trhu sú banky konštatuje, že ani jeden z bankových produktov nie je určený pre cieľovú skupinu žiadateľov znevýhodnených z hľadiska hornej hranice veku (okrem základného bankového produktu, tzv. štandardného účtu, ktorého úprava je obsiahnutá v § 27c zákona o bankách).

Väčšina bánk neposkytuje pôžičky a hypotekárne úvery nad vekový limit 65 rokov. Tieto banky diskriminujú aj tých starších klientov (napr. podnikateľov, umelcov), ktorí majú i po dovŕšení 65 rokov dostatočný príjem. Niektoré banky v individuálnych prípadoch poskytujú výnimky, ich umožnenie závisí od schopnosti konkrétneho žiadateľa splácať v dôchodkovom veku, ktorú posudzujú hypotekárni špecialisti danej banky. Iné banky žiadnu výnimku nepripúšťajú a žiadateľ musí splácanie hypotéky ukončiť do tohto veku. U bánk treba rátať s prísnejším posudzovaním žiadateľa, aby vedeli určiť rizikovosť daného klienta; obmedzenie doby splatnosti úveru má vplyv na jeho maximálnu výšku.

Za účelom získania čo najobjektívnejších aktuálnych poznatkov o dodržiavaní zásady rovnakého zaobchádzania v oblasti poskytovania bankových služieb sa Stredisko obrátilo s žiadosťou o informácie a súčinnosť aj na Slovenskú bankovú asociáciu (ďalej v texte ako „SBA“).

SBA cielene nezbera, ani štatisticky nevyhodnocuje údaje, ktoré by tvorili relevantné informácie za celý bankový sektor a odpovede zahŕňajú len informácie získané pri riešení individuálnych sporov pred subjektom alternatívneho riešenia sporov SBA. SBA v roku 2017 riešila niekoľko sťažností, ktorých predmetom bol namietané porušovanie zákazu diskriminácie (z dôvodu zdravotného postihnutia, etnickej príslušnosti a iného postavenia), kde podávatelia namietali postup banky a ako vedľajšie argumenty použili aj opis diskriminačného správania.

Oficiálne prešetrovanie, dopytovania dotknutej banky, ani spolupráca s bankovým ombudsmanom však nebolo konštatovanie s antidiskriminačnou legislatívou. O uvedených sťažnostiach Stredisko nemalo informácie, keďže mu SBA príslušné podnety nepostúpila. Sťažnosti na diskriminačné správanie z dôvodu veku SBA nezaevidovala.

O existencii špecializovaných úverových produktov zo strany bánk, ktoré by boli adresované fyzickým osobám s vekom presahujúcim dôchodkový vek SBA nemá informácie. Ako vo svojej odpovedi konštatuje, napriek tomu, že dôchodok je stabilný príjem, veľmi rizikovým faktorom pre banku je vek a zdravotný stav klienta pri schvaľovaní úveru, preto banky dôchodcom poskytujú úvery najviac do 67 rokov, maximálne do 70 rokov, s krátkou dobou splatnosti, max. 5 rokov. Zväčša ide o menšie sumy, pokiaľ nie je prítomnosť spoludlžníka a väčšinou ide o spotrebné úvery na čokoľvek s vyššou úrokovou sadzbou.¹⁴⁹

Súčasný demografický vývoj povedie k výraznému nárastu počtu samostatne zárobkovo činných osôb vo veku 65 rokov a viac. Starší pracovníci v čoraz väčšej miere dlhšie zotrávajú na trhu práce, čo by bolo žiadúce zohľadniť aj pri posudzovaní príjmu starších žiadateľov o úverové produkty bánk. Na zvážení každej banky a na jej obchodnej politike záleží, aké podmienky si pre stanovenie poskytovania finančných služieb stanoví - či úver poskytne a vstúpi do zmluvného vzťahu. Každá banka preto pri posudzovaní rizika návratnosti úveru pred uzatvorením zmluvy dôsledne posudzuje ekonomickú a sociálnu situáciu žiadateľa, najmä jeho príjem. Poskytnutie úveru nie je právne nárokovateľné, no dôvodom na jeho odmietnutie by nemala byť výlučne horná hranica veku žiadateľa bez zohľadnení osobitostí každého konkrétneho prípadu.

V minulosti bolo poskytovanie úverov fyzickým osobám vo vyššom veku a splácanie úverov na bývanie osobami nad 65 rokov problematické. Na základe informácií o ponuke úverov pre fyzické osoby s vekom presahujúcim dôchodkový vek z roku 2015 a ich komparácie odpoveďami jednotlivých oslovených subjektov v roku 2017, Stredisko vyhodnotilo súčasnú situáciu na trhu bankových úverových produktov ako o niečo ústretovejšiu voči starším ľuďom.

Pri vzájomnom porovnaní Stredisko konštatuje, že jednotlivé komerčné banky pristupujú v poskytovaní úverových produktov pri stanovovaní podmienky veku klienta - žiadateľa o úver stále odlišne. Všeobecné výroky niektorých bánk, že dodržiavajú právne predpisy v oblasti bankovníctva a ochrany spotrebiteľa, možno považovať za simplifikáciu

¹⁴⁹ Z odpovede SBA na otázky Strediska zo dňa 8. 2. 2018.

problému potenciálnej diskriminácie poberateľov úverov. Na bankovom trhu však pôsobia aj také inštitúcie, ktoré berú do úvahy, že v dôsledku starnutia obyvateľstva sa stáva nevyhnutnosťou dlhší pracovný život. Vekovú hranicu klientov pre poskytovanie a splácanie úverov obmedzujú menej s tým, že individuálne posúdia schopnosť splácania úveru aj pri vyššom veku a požadujú dodatočné zabezpečenie úveru.

Na základe získaných poznatkov považuje Stredisko, pri plnom rešpektovaní verejnoprávnej regulácie vykonávania bankových činností, za vhodné aby banky zvážili a posúdili aj možnosť zavádzania takých úverových produktov, ktoré by boli adresované fyzickým osobám s vekom presahujúcim dôchodkový vek.

Odporúčania

Stredisko odporúča:

1. Bankám prehodnotiť súčasné kritériá pre čerpanie úverov obyvateľmi vo veku nad 65 rokov veku a pri súčasnom dodržiavaní kvantitatívnych pravidiel obozretného podnikania pri kročiť k poskytovaniu špecializovaných úverových produktov tak, aby sa s primeraným využívaním nástrojov zabezpečenia v úverových vzťahoch, minimalizovalo riziko diskriminačného zaobchádzania s touto skupinou obyvateľstva
2. Bankám zvážiť zvýšenie vekovej hranice pre konečnú splatnosť úveru na hranicu štatisticky priemerného veku dožitia v SR za účelom zvýšenia dostupnosti ponuky úverov pre vyššiu vekovú kategóriu.
3. Bankám zverejňovať úverové produkty osobitne pre cieľovú skupinu klientov vo veku 62 a viac rokov.
4. Bankám špecifikovať okolnosti prípustnosti poskytovania bankových produktov osobám v dôchodkovom veku už vo všeobecných obchodných podmienkach.

6.2 Diskriminácia pracujúcich dôchodcov

Už niekoľko rokov sa niektorí poslanci, analytici a médiá sporadicky venujú otázke diskriminácie pracujúcich starobných dôchodcov spočívajúcej v právnej úprave, ktorá im neumožňuje uplatňovať nezdaniteľnú sumu zo zárobkovej činnosti. Požiadavku odbremeniť pracujúcich dôchodcov od dane z celého príjmu a venovať pozornosť tejto otázke ako veci ústavnej rovnosti už akcentovali aj niektorí odborníci a politickí predstavitelia.

Na Stredisko sa taktiež s touto problematikou obracajú dôchodcovia, ktorí namietajú porušovanie ich práv. Na základe týchto podnetov sa Stredisko rozhodlo v tejto Správe o LP venovať pozornosť uvedenej problematike, ktorú Stredisko a Fórum pre pomoc starším¹⁵⁰ považuje za veľmi závažnú.

Dotknutým osobám je tak odňatá časť výnosu z ich príjmu, ktorý nemá žiadnu vecnú súvislosť so zároveň vyplácaným starobným dôchodkom, pre ktorého výplatu splnili zákonné podmienky. Dôsledkom je diskriminačné vyššie daňové zaťaženie pracujúcich dôchodcov v porovnaní s daňovníkmi v produktívnom veku.

Problematickým je ustanovenie § 11 ods. 6 zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v zmysle neskorších predpisov (ďalej v texte ako „zákon o dani z príjmov“), ktoré znie: *„Základ dane daňovníka sa neznižuje o sumu vypočítanú podľa odseku 2, ak daňovník je na začiatku zdaňovacieho obdobia poberateľom starobného dôchodku, vyrovnávacieho príplatku alebo predčasného starobného dôchodku zo sociálneho poistenia, starobného dôchodkového sporenia alebo dôchodku zo zahraničného povinného poistenia rovnakého druhu, alebo výsluhového dôchodku alebo obdobného dôchodku zo zahraničia (ďalej len „dôchodok“) alebo ak mu dôchodok bol priznaný spätne k začiatku zdaňovacieho obdobia alebo k začiatku predchádzajúcich zdaňovacích období a ak suma tohto dôchodku je v úhrne vyššia ako suma, o ktorú sa znižuje základ dane podľa odseku 2. Ak suma dôchodku v úhrne nepresahuje sumu, o ktorú sa znižuje základ dane podľa odseku 2, zníži sa základ dane podľa odseku 2 len vo výške rozdielu medzi sumou, o ktorú sa znižuje základ dane podľa odseku 2 a vyplatenou sumou dôchodku.“*

Predmetné opatrenie stavia osoby, ktoré majú popri starobnom dôchodku aj iný príjem v zmysle zákona č. 586/1992 Zb. o daniach z príjmov v znení neskorších predpisov, do

¹⁵⁰ Pozri: www.forumseniorov.sk

nevýhodného postavenia v porovnaní s ostatnými poplatníkmi tejto dane, ktorí starobný dôchodok nepoberajú. Vyššia daň z príjmu, od základu ktorej sa neodpočítava nezdaniteľné minimum, tak predstavuje právny a etický problém ktorý sa, v nadväznosti na zákonnú povinnosť dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania a zákazu diskriminácie, úzko dotýka skupiny pracujúcich starobných dôchodcov v SR.

Zamestnanci v produktívnom veku (daňovníci), ktorí dosahujú aktívne príjmy a pracujúci invalidní dôchodcovia si môžu, na rozdiel od pracujúcich starobných dôchodcov, uplatniť zľavu na dani. Nezdaniteľné časti základu dane možno definovať ako sumy, ktoré nepodliehajú dani, o ktoré si môžu fyzické osoby (daňovníci) znížiť svoj základ dane pri splnení určitých zákonom stanovených podmienok mesačne vo výške 319,17 eur. Nezdaniteľná časť základu dane na daňovníka závisí od výšky životného minima, ako aj od základu dane daňovníka.

Podľa zákona o dani z príjmov patria k aktívnym príjmom:

- príjmy zo závislej činnosti (príjmy podľa § 5),
- príjmy z podnikania (príjmy podľa § 6 ods. 1),
- príjmy z inej samostatnej zárobkovej činnosti (príjmy podľa § 6 ods. 2).

V súlade s § 11 ods. 6 zákona o dani z príjmov v SR však daňovník nemá nárok na uplatnenie si nezdaniteľnej časti základu dane:

- ak od začiatku zdaňovacieho obdobia (napr. na začiatku kalendárneho roka 2017) poberal starobný dôchodok, vyrovnávací príplatok alebo predčasný starobný dôchodok zo sociálneho poistenia, starobné dôchodkové sporenie alebo dôchodok zo zahraničného povinného poistenia rovnakého druhu, výsluhový dôchodok alebo obdobný dôchodok zo zahraničia,
- ak mu bol dôchodok spätne priznaný k začiatku zdaňovacieho obdobia, resp. k začiatku predchádzajúcich zdaňovacích období,
- ak je suma tohto dôchodku v úhrne vyššia ako je nezdaniteľná časť základu dane na daňovníka.

V prípade ak výška dôchodku nepresiahne sumu nezdaniteľnej časti základu dane na daňovníka, t. j. 3 830,02 eur, základ dane sa zníži o sumu získanú výpočtom: 3 830,02 eur – vyplatená výška dôchodku.

Na Slovensku k 31. 12. 2017 bolo 1 064 393 starobných dôchodcov. (Tabuľka *Rozdelenie dôchodcov podľa výšky starobného dôchodku v roku 2016*) Prevažná väčšina priznaných dôchodkov je v SR stále na nízkej úrovni a väčšina dôchodcov sa nachádza v zložitej finančnej situácii. Podľa údajov Sociálnej poisťovne bola na Slovensku k 31. 12. 2017 priemerná výška vyplácaného starobného dôchodku 428,31 eur.¹⁵¹

Rozdelenie dôchodcov podľa výšky starobného dôchodku v roku 2016

Výška starobného dôchodku	Počet dôchodcov
do 76 eur	2477
Od 76,10 do 110	3269
Od 100,10 do 200	18 690
Od 200,10 do 305	87 496
Od 305,10 do 415	329 994
Od 415,10 do 515	174 288
Od 515,10 do 605	68 158
Od 605,10 do 705	35 873
Od 705,10 do 800	15 721
Od 800,10 do 900	8595
Od 900,10 do 1000	4653
Od 1000,10	3605

Zdroj: Dôchodkový portál. *Prehľad výšky dôchodkov*. [online]. [cit. 2018-01-24]. Dostupné na: <http://tradex.sk/dochodok-na-slovensku/prehľad-vysky-dochodkov/>

Prevažná väčšina priznaných dôchodkov je v SR stále na nízkej úrovni a väčšina dôchodcov sa nachádza v zložitej finančnej situácii. Podľa údajov Sociálnej poisťovne, bola na Slovensku k 31. 12. 2017 priemerná výška vyplácaného starobného dôchodku 428,31 eur.¹⁵² Slovenské dôchodky sú v peňažnom vyjadrení nízke, čo súvisí s nízkymi mzdami, ktoré máme v porovnaní so západnou Európou. V prípade zdaňovania dôchodkov 19 % by dostával poberateľ dôchodku od Sociálnej poisťovne len 348,03 eur, pričom prevažná väčšina dôchodcov priemernú výšku starobného dôchodku ani nedosahuje.

¹⁵¹ Sociálna poisťovňa. Priemerná výška vyplácaných dôchodkov v mesiacoch. [online]. [cit. 2018-1 01-25]. Dostupné na: <http://www.socpoist.sk/priemerna-vyska-vyplacanych-dochodkov--v-mesiacoch-/1600s>

¹⁵² Sociálna poisťovňa. Priemerná výška vyplácaných dôchodkov v mesiacoch. [online]. [cit. 2018-1 01-25]. Dostupné na: <http://www.socpoist.sk/priemerna-vyska-vyplacanych-dochodkov--v-mesiacoch-/1600s>

Hoci v porovnaní s mnohými inými krajinami vychádza Slovensko pomerne dobre, nakoľko priemerná penzia u nás tvorí skoro 45,77 % priemerného platu (Tabuľka: *Vzťah priemernej výšky vyplácaného starobného sóla dôchodku (k 31. 12.) a priemernej mesačnej mzdy v hospodárstve SR*), tento pohľad je značne skreslený. Priemerný plat v SR totiž v súčasnosti dosahuje len 925,00 eur a väčšinou platí pravidlo, že 70 % ľudí zarobí menej ako je priemerná mzda v národnom hospodárstve. Slovenský dôchodca sa tak musí po odchode do dôchodku uskromniť oveľa výraznejšie, než napr. dôchodca v Rakúsku alebo vo Švajčiarsku. Napr. v Rakúsku je priemerná mzda okolo 2 600,00 eur a ľudia, ktorí odídu na dôchodok, z nej dostávajú zhruba 47 %. V súčasnosti žije bežný rakúsky dôchodca z penzie okolo 1 220,00 eur. Ak by sme porovnali príjem dôchodcov vzhľadom na ich kúpnu silu, môžeme konštatovať, že naši seniori sú na tom oproti etablovaným členským štátom EÚ výrazne horšie.

Odchodom do starobného dôchodku sa mnoho slovenských dôchodcov dostáva na hranicu chudoby.

Človek v dôchodkovom veku má v podstate tri možnosti: žiť z priznaného starobného dôchodku, odsunúť čas odchodu do dôchodku, pokračovať v ekonomickej aktivite a naďalej prispievať do dôchodkového systému, alebo poberať starobný dôchodok a zároveň zostať ekonomicky aktívny.

Tabuľka: Vzťah priemernej výšky vyplácaného starobného sóla dôchodku (k 31. 12.) a priemernej mesačnej mzdy v hospodárstve SR

Rok	Priemerná výška starobného dôchodku	Priemerná mesačná mzda v hospodárstve SR (brutto)	Podiel priem. výšky starobného dôchodku k priemernej mzde v % (brutto)
2009	339,73	744,50	45,63
2010	352,54	769,00	45,84
2011	362,08	786,00	46,07
2012	375,89	805,00	46,69
2013	390,51	824,00	47,39
2014	400,18	858,00	46,64

Rok	Priemerná výška starobného dôchodku	Priemerná mesačná mzda v hospodárstve SR (brutto)	Podiel priem. výšky starobného dôchodku k priemernej mzde v % (brutto)
2015	411,06	883,00	46,55
2016	417,46	912,00	45,77

Zdroj: Sociálna poisťovňa. Vzťah priemernej výšky vyplácaného starobného sólo dôchodku (k 31. 12.) a priemernej mesačnej mzdy v hospodárstve SR. [online]. [cit. 2018-01-12]. Dostupné na: <http://www.socpoist.sk/vztah-priemernej-vysky-vyplacaneho-starobneho-solo-dochodku--k-3112--a-priemernej-mesacnej-mzdy-v-hospodarstve-sr/3166s>

Pri rozhodovaní, ktorú z uvedených možností si dôchodca vyberie, musí zvažovať viaceré aspekty. Miera zdanenia prípadnej ďalšej ekonomickej aktivity patrí nepochybne k tým najdôležitejším. Veľká časť starších ľudí popri relatívne nízkom starobnom dôchodku pracuje hlavne preto, aby si zachovali dôstojnú životnú úroveň, ktorej udržanie by im vyplácané dôchodky - ako vyplýva z uvedených údajov Sociálnej poisťovne - dostatočne neumožňovali.

Legislatívne opatrenie zákona o dani z príjmov zvyšujúce daňové zaťaženie pracujúcich starobných dôchodcov je diskriminačné. Diskriminačné ustanovenie predstavuje nielen rozpor s právnym poriadkom, ale zároveň je etickým problémom, ak zákonodarca znehodnocuje prácu určitej kategórie ľudí.

Daňové znevýhodnenie a postih pracujúcej osoby z dôvodu, že poberá starobný dôchodok a nachádza sa v postavení starobného dôchodcu je jednoznačne demotivujúce. Vyššia miera zdanenia, v dôsledku ktorého starobní dôchodcovia odvádzajú štátu viac ako iní pracujúci, je pre mnohých dôvodom, aby sa vzdali práce. Starobných dôchodcov tak zákonodarca stavia do iného postavenia v porovnaní so zvyškom pracujúcich, pričom tomuto opatreniu chýba racionálny a objektívny základ. Nie je možné pritom ignorovať skutočnosť, že v dôsledku starnutia spoločnosti sa v kontexte demografických zmien stáva nevyhnutnosťou dlhší pracovný život. Narastá význam zvyšovania účasti starších ľudí na trhu práce, miery ich zamestnanosti a produktivity. Viacero členských štátov EÚ prijalo kroky na podporu integrácie starších pracovníkov na trhu práce. Je nevyhnutné zmeniť stereotypný pohľad na starnutie, ktorý vníma starších ľudí ako homogénnu skupinu bez individuálnych rozdielov, ktorá je pre spoločnosť viac menej záťažou, pretože odčerpáva významnú časť spoločenských zdrojov. Nemožno hľadiť nekriticky na to, že pracujúci dôchodca musí dokazovať svoje kvality a znovu bojovať o svoj sociálny status. Tento zostup do akejsi „druhej kategórie zamestnancov“

nie je zafixovaný len v prístupe spoločnosti, či prejavoch ageizmu, ale aj v konkrétnom ustanovení zákona členskej krajiny EÚ.

Súlad takmer identickej právnej úpravy s antidiskriminačnou legislatívou už riešili v Českej republike, kde opatrenie, v dôsledku ktorého pracujúci dôchodcovia nemali nárok uplatniť si takzvanú nezdaniteľnú časť, ktorá sa používala pri výpočte dane, vyvolávalo značnú nevôľu. Ústavný súd Českej republiky v roku 2014 vydal nález¹⁵³, v ktorom rozhodol o protiústavnosti právnej úpravy, ktorá neumožňovala uplatňovať úľavu na dani vo výške 24 840 českých korún tomu, kto k 1. 1. príslušného roka poberal starobný dôchodok. § 35ba ods. 1 písm. a) zákona č. 586/1992 Sb. o daniach z príjmov, v znení zákona č. 500/2012 Sb., sa vo slovách „*daň sa neznižuje u poplatníka, ktorý k 1. januáru zdaňovacieho obdobia čerpá starobný dôchodok z dôchodkového poistenia alebo z povinného zahraničného poistenia rovnakého druhu*“ bol zrušený dňom vyhlásenia nálezu v Zbierke nálezov Ústavného súdu Českej republiky.

Z pohľadu uvedených faktov je zjavné, že predmetné ustanovenie § 11 ods. 6 zákona o dani z príjmov je v rozpore s platnou a účinnou antidiskriminačnou legislatívou, pretože stavia osoby, ktoré majú popri starobnom dôchodku aj iný príjem v zmysle zákona č. 586/1992 Zb. o daniach z príjmov v znení neskorších predpisov, do nevýhodného postavenia v porovnaní s ostatnými poplatníkmi tejto dane, ktorí starobný dôchodok nepoberajú. Hoci možno súhlasiť s tým, že ukládanie daní v zmysle čl. 11 ods. 5 Listiny základných práv a slobôd predstavuje legitímny zásah do vlastníckeho práva, táto legitimita nie je daná len verejným záujmom na zhromažďovaní finančných prostriedkov na zabezpečenie rôznych verejných statkov, ale aj požiadavkou na rovnomerné rozdeľovanie daňového bremena. Práve v tomto smere však uvedené ustanovenie neobstojí z hľadiska extrémnej disproportionality (tzv. škrtiaceho efektu dane), ako aj neakcesorickej a akcesorickej rovnosti. Zdôvodnenie predmetného opatrenia tým, že pracujúcim poberateľom starobného dôchodku je životné minimum garantované prostredníctvom nezdaneného starobného dôchodku nemôže obstáť, pretože dotknutým osobám je odňatá časť výnosu z ich zárobkovej činnosti, teda príjmu, ktorý nemá žiadnu vecnú súvislosť so zároveň vyplácaným starobným dôchodkom, pre ktorého výplatu splnili zákonné podmienky.

¹⁵³ 162/2014 Sb., Nález Ústavního soudu ze dne 10. července 2014 sp ... [online]. [cit. 2018-02-20]. Dostupné na: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud_www/Aktualne_prilohy/PI-31-13_pro_Sb_hotovy_web.pdf

Daňovníci s rovnakou schopnosťou platiť dane majú byť zdaňovaní rovnako a to bez ohľadu na skutočnosť, či sú poberateľmi starobného dôchodku. Pokiaľ ide o daň z príjmu zo závislej činnosti platí, že z rovnakého príjmu má byť odvádzaná rovnaká daň.

Odporúčania

Stredisko odporúča:

1. MF SR, aby podniklo konkrétne kroky k zabezpečeniu súladu ustanovenia § 11 ods. 6 zákona o dani z príjmov s platnou a účinnou antidiskriminačnou legislatívou.

6.3 Vekový limit skríningu karcinómu prsníka v SR (diskriminácia starších žien v oblasti zdravotnej starostlivosti)

Karcinóm prsníka je v súčasnosti celosvetovo tretím najčastejšie sa vyskytujúcim nádorovým ochorením a jednou z hlavných príčin úmrtia žien na rakovinu. Tento druh rakoviny predstavuje 18 % zo všetkých karcinómov v ženskej populácii v SR. „Karcinóm prsníka postihuje takmer 6 – 7 % ženskej populácie v Európe a v USA a predstavuje 25 – 30 % všetkých zhubných nádorov žien.... Trend poklesu mortality o 20 – 30 % sa zaznamenal v krajinách so zavedeným skríninom“¹⁵⁴ Čím skôr sa odhalí, tým sú vyhliadky na vyliečenie lepšie.

Medzi najúčinnnejšie spôsoby odhalenia a cesty zníženia rizika rakoviny patrí pravidelne vykonávaná skrínigová mamografia. „Pod skrínigovým mamografickým vyšetrením sa rozumie organizovaná, kontinuálna a vyhodnocovaná činnosť vedúca k včasnému zachyteniu zhubných nádorov prsníka vykonávaním skrínigových mamografických vyšetrení prsníkov skupiny žien, ktoré nepociťujú žiadne priame známky prítomnosti nádorového ochorenia prsníka.“¹⁵⁵ Cieľom pravidelného preventívneho mamografického skrínigového vyšetrenia je odhalenie rakoviny vo včasnom štádiu a tým zníženie morbidita a mortality. Skrínig karcinómu prsníka prostredníctvom mamografie, je jediný fungujúci nástroj, ktorý máme k dispozícii na včasné diagnostikovanie rakoviny prsníka s dokázateľným vplyvom na záchranu života a na znižovanie úmrtnosti na toto ochorenie. „Cieľom mamografického

154 Ondrušová, M. Epidemiológia zhubných nádorov prsníka. Onkológia (Bratislava), 2009, 4(2): 72–75. [online]. [cit. 2018-01-23]. Dostupné na: <http://www.solen.sk/pdf/47e42c4b9cd9f4cd1a197f826c9401f0.pdf>

155 Ružová stužka n.f. Skrínigové pracovisko. [online]. [cit. 2018-01-23]. Dostupné na: <http://www.ruzovastuzka.sk/main2018/mamograficky-skrining/skriningove-pracovisko#>

skriningového programu na Slovensku je znížiť úmrtnosť na toto ochorenie o 30 – 35 %. Hlavným zameraním mamografického skriningového programu na Slovensku je zvýšiť počet vyšetrení v cieľovej skupine (účasť 70 – 75 %).“¹⁵⁶

Rozsah preventívnej starostlivosti, poskytovanej na základe verejného zdravotného poistenia, určuje zákon č. 577/2004 Z. z. o rozsahu zdravotnej starostlivosti uhrádzanej na základe verejného zdravotného poistenia a o úhradách za služby súvisiace s poskytovaním zdravotnej starostlivosti v znení neskorších predpisov. V uvedenom zákone je stanovená periodicita a rozsah preventívnych prehliadok. Rozsah preventívnej gynekologickej prehliadky bol zmenený zákonom č. 661/2007 Z. z.

Podľa Prílohy č. 2 k zákonu č. 577/2004 Z. z. o rozsahu zdravotnej starostlivosti uhrádzanej na základe verejného zdravotného poistenia a o úhradách za služby súvisiace s poskytovaním zdravotnej starostlivosti v znení neskorších predpisov, NÁPLŇ PREVENTÍVNYCH PREHLIADOK, má v SR nárok na skrining rakoviny prsníka prostredníctvom preventívneho mamografického vyšetrenia, plne hradený z verejného zdravotného poistenia, každá žena vo veku od 40 do 69 rokov raz za 2 roky. Na toto nepovinné vyšetrenie ženu obvykle odporúča gynekológ prvého kontaktu.

Stredisko zaznamenalo v roku 2017 v tejto súvislosti impulz, týkajúci sa otázky poskytovania skriningu prostredníctvom bezplatného mamografického vyšetrenia ženám vo veku nad 70 rokov.

Plne hradený pravidelný mamografický skrining karcinómu prsníka v SR je obmedzený vekom žien do 69 rokov. Jeho odmietnutie vedie ako k subjektívne neuspokojenej potrebe lekárskej starostlivosti, tak k nedodržaniu zásady rovnakého zaobchádzania v zmysle ADZ v oblasti poskytovania zdravotnej starostlivosti. Konkrétne môžeme na prvý pohľad hovoriť o naplnení definičných znakov chráneného dôvodu veku v oblasti poskytovania zdravotnej starostlivosti.

Vekovo-špecifická krivka výskytu karcinómu prsníka má svoje charakteristické rysy. Toto ochorenie prsníka sa vyskytuje u mladých, pred menopauzálnych žien, len zriedka. V SR má vekovo-špecifická incidencia prudko stúpajúci charakter od 3. dekády života, pričom v porovnaní s prvým obdobím registrácie nastáva nárast výskytu vo všetkých vekových

156 Bella, V., Kállayová, A. 2011. Národný skriningový program rakoviny prsníka Slovenskej republiky komplexný návrh. [online]. [cit. 2018-01-22]. Dostupné na: www.ruzovastuzka.sk/main2018/images/dokumenty/skrining.pdf

skupinách a vrcholí vo veku 75 – 79 rokov.¹⁵⁷ Riziko rakoviny prsníka sa zvyšuje vekom. Keďže platná legislatíva obmedzuje okruh poistencov na vek 40 – 69 rokov, pre staršie ženy je odporúčané samovyšetrenie alebo fyzikálne vyšetrenie, ktoré však mamografiu nahradiť nemôžu. Pomocou mamografie sa diagnostikuje približne 75 % zhubných nádorov prsníka v 5. dekáde a 90 % malignít u žien v 6. a 7. dekáde.

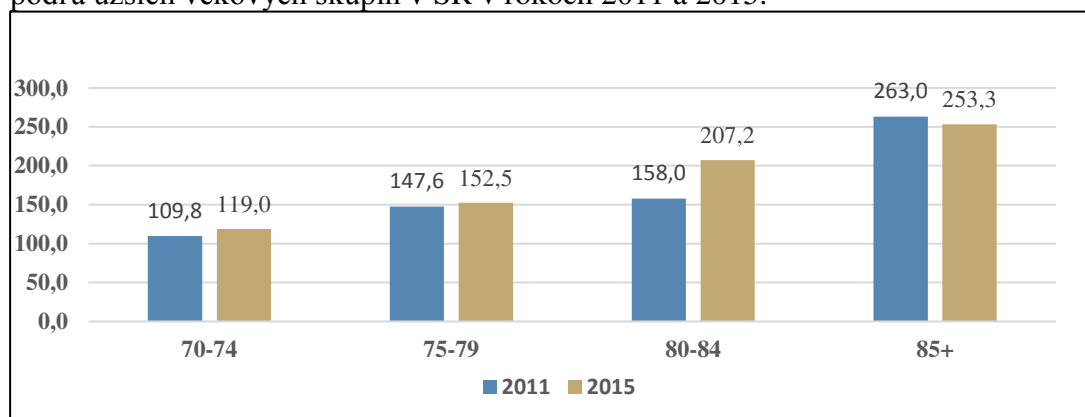
Proces starnutia obyvateľstva, ktorý je nezvratný, sa bude v najbližších desaťročiach zrýchľovať. Podľa Výskumu Svetovej zdravotníckej organizácie a Imperial College v Londýne, sa odhaduje, že v 35 rozvinutých krajinách na celom svete prekročí predpokladaná dĺžka života v roku 2030 hranicu 90 rokov.¹⁵⁸ Štatistiky ukazujú, že stredná dĺžka života sa v posledných rokoch zvyšuje aj v SR, kde dosahuje v súčasnosti u žien 79 rokov. Hoci sa výhľad v tejto oblasti výrazne zlepšuje, nádej na zdravé dožitie, na ktorom sa podieľa aj zdravotnícka starostlivosť, za ňou stále zaostáva. Z pohľadu vývoja a prognostických ukazovateľov sa dá očakávať, že počet ochorení a úmrtí na ochorenia neinfekčnej etiológie bude stúpať. Predpokladá sa, že medzinárodná incidencia rakoviny prsníka žien dosiahne do roku 2050 asi 3,2 milióna nových prípadov ročne. Vzostup v miere vekovo štandardizovanej incidence sa výraznejšie zaznamenal vo vekovej skupine 75 – 84 rokov. V dôsledku toho je vhodné zvýšiť úroveň zdravotníckych služieb a systému prevencie smerom k eliminácii diskriminácie starších žien v oblasti skríningu karcinómu prsníka. Vekovému nastaveniu totiž, aj vzhľadom na vyššie uvedené fakty, chýba objektívne, racionálne a predovšetkým legitímne odôvodnenie.

¹⁵⁷ Ondrušová, M., Kállayová, A., Lehotská, V., Rauová, K. 2011. Epidemiologické ukazovatele a situácia v skríningu karcinómu prsníka na Slovensku In: *Via practica* | 2011; 8 (5) [online]. [cit. 2018-01-23]. Dostupné na: http://www.viapractica.sk/index.php?page=pdf_view&pdf_id=5302&magazine_id=1

¹⁵⁸ Kontis, V., Bennett, J.E., Mathers, C.D., Li, G., Foreman, K.Eyyati, M. 2017. Future life expectancy in 35 industrialised countries: projections with a Bayesian model ensemble. *The Lancet* Volume 389, No.10076, p.1323-1335. April 2017 [online]. [cit. 2018-01-23]. Dostupné na: [http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(16\)32381-9/fulltext](http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(16)32381-9/fulltext)

Porovnanie miery vekovo špecifickej úmrtnosti u 70+ ročných žien na zhubné nádory prsníka podľa užších vekových skupín v SR v rokoch 2011 a 2015.

Zdroj: Národné centrum zdravotníckych informácií

Aj závery veľkej odbornej štúdie zaoberajúcej sa mamografickým skríningom karcinómu prsníka, prezentovanej na 6. Európskej konferencii o rakovine prsníka (European Breast Cancer Conference –EBCC) v Berlíne uvádzajú, že skríning má významný vplyv na mortalitu na karcinóm prsníka a je prospešný aj pre ženy vo veku 70 až 75 rokov. Analýza dát niektorých ďalších štúdií uvádzajú prínosy mamografického skríningu karcinómu prsníka u 80 ročných a starších žien s tým, že je efektívny aj u žien v tejto najvyššej vekovej kategórii.¹⁵⁹

Analýza vývoja rakoviny prsníka poskytuje významné informácie pre optimálne nastavenie skríningu, pretože podľa podielu jej výskytu vo vekových skupinách je potrebné určiť vek žien, na ktoré je potrebné skríning zamerať. V mnohých krajinách, vrátane SR, sa toto preventívne vyšetrenie vykonáva systematicky a bezplatne len do 69 rokov veku ženy, čím sú podľa názoru Strediska staršie ženy znevýhodnené, bez legitímneho odôvodnenia.

Na tieto skutočnosti flexibilne zareagovala napr. Česká republika rozhodnutím neobmedzovať seniorkám prístup ku skríningu. V rámci realizácie pilotnej štúdie, zameranej na vyhodnocovanie efektivity skríningového programu, počas ktorej sa pozývali na vyšetrenia aj ženy staršie ako 70 rokov, bol zistený vysoký výskyt ochorenia. V súlade s podobnými zisteniami v iných krajinách, kde sa vďaka výsledkom štúdií posunula horná hranica skrínovanej populácie žien na vyššie vekové skupiny (Austrália, Spojené štáty, Kórea a Japonsko 75+ rokov, Belgicko, Francúzsko, Švédsko a Holandsko 74 rokov, Anglicko

¹⁵⁹ Jan Činčura, J. Screening Ca prsu i pro 75leté ženy? Medical Tribune 16/2008 26.05.2008 Dostupné na: <https://www.tribune.cz/clanek/12079-screening-ca-prsu-i-pro-lete-zeny>

70 rokov)¹⁶⁰, sa posunul vekový limit mamografických vyšetrení aj v Českej republike. Od roku 2010 majú do skríningu prístup všetky ženy staršie ako od 45 rokov bez obmedzenia hornej vekovej hranice. Celoplošný skrínigový program v Českej republike je bezplatný pre všetky povinne poistené ženy od veku 45 rokov. Mamografia sa vykonáva raz za dva roky. Skrínigovú bezplatnú mamografiu môže zatiaľ podstúpiť žena iba na základe vystavenej žiadanky od svojho praktického lekára alebo ošetrujúceho gynekológa.¹⁶¹

Pretrvávajúca situácia so stúpajúcimi hodnotami mortality vo všetkých vekových skupinách v krajinách východnej Európy indikuje dôležitosť zavedenia intervenčných opatrení, najmä v zmysle organizovaného populačného skrínigu. Podľa údajov programu CONCORD sa miera prežitia po diagnóze rakoviny prsníka v SR podstatne nezlepšila a v poslednom desaťročí sa v porovnaní s mnohými krajinami EU prehľbil.¹⁶²

Miera vekovo špecifickej úmrtnosti u 70+ ročných žien na zhubné nádory prsníka v SR v rokoch 2011 – 2015

Ženy	2011	2012	2013	2014	2015
70 – 74	109,8	113,4	118,1	97,9	119,0
75 – 79	147,6	118,2	134,6	119,2	152,5
80 – 84	158,0	186,0	172,9	178,3	207,2
85+	263,0	200,6	271,7	248,0	253,3
70+	153,4	143,3	157,9	144,2	168,0

Zdroj: Národné centrum zdravotníckych informácií

Priemerná miera vekovo-štandardizovanej úmrtnosti na zhubné nádory prsníka u 65+ rokov žien v SR v rokoch 2011-2015

Veková skupina	Úmrtnosť
65 – 74	95,5
75+	174,3

Zdroj: Národné centrum zdravotníckych informácií

¹⁶⁰ Breast Cancer Screening Programs in 26 ICSN Countries, 2012: Organization, Policies, and Program Reach Data are from a survey of ICSN country representatives, conducted in 2012 Dostupné na: <https://healthcaredelivery.cancer.gov/icsn/breast/screening.html>

¹⁶¹ Vyhláška o preventívnych prohlídkách č. 70 z roku 2012 Dostupné na:

http://www.mzcr.cz/dokumenty/preventivni-prohlidky_8092_2956_1.html

¹⁶² Slovensko: Zdravotný Profil Krajiny 2017. OECD, European Observatory on Health Systems and Policies. OECD Publishing, 2017.

Komentár: U 70+ rokov a viacročných žien sa v SR evidovala takmer 2x vyššia priemerná miera štandardizovanej úmrtnosti na zhubný nádor prsníka ako u 65 – 74 rokov žien

Poznámka: Roky 2011 – 2015 sa uvádzajú preto, lebo iba tieto roky boli Národným centrom zdravotníckych informácií (NCZI) revidované pri posúdení objektívnejšej príčiny smrti (pričom rezervy v príčinách smrti stále ostávajú).

Pomerne nízka miera prežitia v prípade rakoviny prsníka do istej miery súvisí s jej neskorým zistením. Mamografický skrining podstúpilo v posledných dvoch rokoch len 23 % žien, čo poukazuje na potrebu lepšieho informovania verejnosti výhodách včasnej prevencie a liečby, ako aj na potrebu umožniť pravidelný skrining všetkým ženám bez rozdielu veku. Ako uvádza materiál Strategický rámec starostlivosti o zdravie pre roky 2013 – 2030 „Slovensko v súčasnosti v porovnaní s ostatnými krajinami EÚ dosahuje nízku úroveň efektivity zdravotníctva. Jedným z hlavných dôsledkov je kratší počet rokov života v zdraví obyvateľov Slovenska oproti priemeru krajín EÚ. Medzi opatrenia na zvýšenie kvality zdravého života na Slovensku patrí realizácia preventívnych programov. Ich poslaním, je vyhľadávanie skorých štádií porúch zdravia preventívnymi prehliadkami a skriningovými programami.“¹⁶³

Stredisko v súlade s právami pacienta poukazuje na skutočnosť, že právo na ochranu zdravia a zdravotnú starostlivosť sa v SR zaručuje „... rovnako každému v súlade so zásadou rovnakého zaobchádzania v chránenej oblasti zdravotnej starostlivosti. V súlade so zásadou rovnakého zaobchádzania sa zakazuje diskriminácia aj z dôvodov pohlavia, náboženského vyznania alebo viery, manželského stavu a rodinného stavu, farby pleti, jazyka, politického alebo iného zmýšľania, odborovej činnosti, národného alebo sociálneho pôvodu, zdravotného postihnutia, veku, majetku, rodu alebo iného postavenia.“¹⁶⁴

V kontexte problematiky dostupnosti bezplatného mamografického skriningu pre staršie ženy treba brať do úvahy aj skutočnosť, že potrebu zachovania zdravia starších osôb akcentujú aj viaceré dokumenty prijaté medzinárodnými organizáciami. K významným dokumentom patrí Medzinárodný akčný plán (2002) prijatý na Druhom svetom zhromaždení k

¹⁶³ Strategický rámec starostlivosti o zdravie pre roky 2014 - 2030. Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky. [online]. [cit. 2018-01-22]. Dostupné na: <http://www.health.gov.sk/?strategia-v-zdravotnictve>

¹⁶⁴ Ministerstvo zdravotníctva Práva pacienta Zdravie https://www.slovensko.sk/sk/agendy/agenda/_prava-pacienta-1/

problematike starnutia v Madride, na ktorom bola zastúpená aj SR. Madridský medzinárodný akčný plán pre problematiku starnutia zaraďuje medzi prioritné smery a ciele v oblasti podpory zdravia a pohody po celý život vypracovanie politík na prevenciu zlého zdravotného stavu starších ľudí. Jedno z opatrení vedúcich k ich naplneniu je zaistiť, aby mali starší ľudia k dispozícii finančne dostupné programy primárnej prevencie a lekárskeho prehliadok, zamerané osobitne na ženy a osobitne na mužov.¹⁶⁵

Hoci sa stredná dĺžka života v SR dosahuje v súčasnosti u žien 79 rokov a stále sa zvyšuje, nádej na zdravé dožitie, na ktorom sa podieľa aj zdravotnícka starostlivosť, zaostáva. Nízka miera prežitia v prípade rakoviny prsníka do značnej miery súvisí s jej neskorým zistením. Rast miery vekovo štandardizovanej incidencie je vyššia vo vekovej skupine 75+ rokov.

Z pohľadu prognostických ukazovateľov možno očakávať, že počet ochorení neinfekčnej etiológie bude narastať. V dôsledku toho je vhodné zlepšiť úroveň zdravotníckych služieb a systému prevencie aj smerom k eliminácii diskriminácie starších žien v oblasti skríningu karcinómu prsníka.

Stredisko preto odporúča upriamiť pozornosť na potrebu umožniť v SR dostupnosť kvalitného bezplatného organizovaného mamografického skríningu rakoviny prsníka pre staršie ženy s cieľom zlepšiť včasnú diagnostiku a zachytiť rakovinu prsníka v čo najranejšom štádiu aj u žien vo veku 69+ rokov.

Odporúčania

Stredisko odporúča:

1. MZ SR iniciovať retrospektívnu hĺbkovú analýzu zozbieraných dát z prebiehajúceho skríningu karcinómu prsníka formou deskriptívnej epidemiologickej štúdie, s cieľom stanoviť hypotézy o vplyve vyšetrenia na úmrtnosť podľa vekových kohort a vyhodnotiť „cost-benefit“ prebiehajúceho skríningu.
2. MZ SR porovnať rozdiely v štandardizovanej mortalite na karcinóm prsníka u 69+ rokov neskríňovaných žien v populácii SR v porovnaní s rovnakou vekovou populáciou skríňovaných žien v iných krajinách.

¹⁶⁵ Political Declaration and Madrid International Plan of Action on Ageing. Second World Assembly on Ageing, Madrid, Spain 8-12 April 2002. United Nations. New York, 2002 s.36 [online]. [cit. 2018-02-22]. Dostupné na: <https://social.un.org/ageing-working-group/documents/mipaa-en.pdf>

3. MZ SR overiť stanovené hypotézy v prospektívnej analytickej štúdií, zameranej na definovane vekovej kohorty (vrátane 69+ rokov).
4. MZ SR na základe výsledkov štúdie perspektívne zvážiť úpravu zákona č. 577/2004 Z. z. o rozsahu zdravotnej starostlivosti uhrádzanej na základe verejného zdravotného poistenia o úhradách za služby súvisiace s poskytovaním zdravotnej starostlivosti - Príloha č. 2 Naplň preventívnych prehliadok a zakotviť v ňom možnosť absolvovať bezplatný mamografický skríning bez hornej hranice vekového obmedzenia s časovým rozpätím raz za dva roky a žien z rizikových skupín i častejšie.
5. MZ SR venovať zvýšenú pozornosť zabezpečeniu organizovaného mamografického skríningu v SR, jeho manažmentu a systematickému vyhodnocovaniu už zozbieraných dát, s osobitným zreteľom na vypracovanie odborných záverov a odporúčaní pre klinickú prax a na možnosť rozšírenia cieľovej populácie bez hornej hranice vekového obmedzenia.

7 Prevencia proti šíreniu extrémizmu

Úvod

Podľa ustanovení § 1 ods. 2 pís. a) a b) zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 308/1993 Z. z. o zriadení Strediska, je Stredisko právnickou osobou, ktorá monitoruje a hodnotí dodržiavanie ľudských práv, pričom zároveň zhromažďuje a na požiadanie poskytuje informácie o rasizme, xenofóbii a antisemitizme v SR. Zhromažďovanie uvedených informácií môže mať rozličnú podobu, pričom nemusí ísť nevyhnutne o zber takých informácií, ktorých obsahom sú informácie o konkrétnych prejavoch extrémizmu v spoločnosti. Rovnako dôležitým je zhromažďovanie a zverejňovanie informácií o prevenčných mechanizmoch, ktorých účelom je predchádzanie nárastu miery radikalizácie spoločnosti, ktorej konkrétnym prejavom sú v konečnom dôsledku rasistické, xenofóbne, antisemitistické, či iné extrémistické skutky.

Obsahom nasledujúcich podkapitol je stručná analýza súčasného stavu prevenčných mechanizmov v boji proti šíreniu extrémistických prejavov, zhodnotenie ich implementácie, ako aj posúdenie miery aktivity v predmetnej oblasti zo strany zodpovedných inštitúcií. Stredisko tým zdôrazňuje nezastupiteľný význam správnej implementácie prevenčných mechanizmov v boji proti nárastu extrémizmu v spoločnosti. Z uvedeného dôvodu sa v nasledujúcej časti Stredisko zameriava predovšetkým na zhodnotenie plnenia úloh demokratického právneho štátu v predmetnej oblasti.

S nárastom miery výskytu extrémistických prejavov v spoločnosti dochádza zároveň k zvýšeniu miery všeobecného záujmu o výsledky činnosti orgánov činných v trestnom konaní, ktorých primárnou úlohou je objasňovanie tzv. extrémistických trestných činov.¹⁶⁶ O represívnej zložke boja proti extrémizmu sa v uplynulých rokoch napísalo nespočetne veľa článkov, odborných štúdií a na pravidelnej báze dochádza k zverejňovaniu mediálnych správ súvisiacich s potláčaním extrémizmu pomocou represívnych nástrojov.¹⁶⁷ Mimoriadne dôležitou súčasťou boja proti nárastu extrémistických postojov je tiež šírenie osvedy o následkoch radikalizácie spoločnosti. Predchádzanie šíreniu extrémistických prejavov prostredníctvom úpravy vzdelávacích procesov a nastavenie správnej metodiky vyučovacieho procesu na

¹⁶⁶ Porovnaj ustanovenie § 140a TZ.

¹⁶⁷ Porovnaj napr. <http://www.snslp.sk/#page=2787> alebo <https://www.minedu.sk/prevencia-prejavov-extremizmu-a-vychova-k-demokratickemu-obciansstvu-na-skolach/>

základných a stredných školách je základným predpokladom zníženia miery radikalizácie spoločnosti. Stredisko zdôrazňuje skutočnosť, že nezastupiteľnú rolu v uvedenom kontexte zohrávajú ústredné orgány štátnej správy, ako ja samosprávne územné jednotky, školské zariadenia, ľudskoprávne inštitúcie, mimovládny sektor a v neposlednom rade médiá spolu s prevádzkovateľmi sociálnych sietí.

7.1 Prevencia a jej význam

Prevencia proti kriminalite súvisiacej s prejavmi extrémizmu je kľúčovým faktorom pri znižovaní miery nárastu extrémistických prejavov. Jednou zo základných úloh právneho štátu je predchádzanie trestnej činnosti a zabezpečenie verejného poriadku.¹⁶⁸ Radikálny, resp. extrémistický prejav, ktorý môže byť v konečnom dôsledku trestným činom, je však často následkom nesprávnej výchovy jednotlivca v jeho rodinnom a školskom prostredí. V nadväznosti na uvedené, Stredisko akcentuje relevanciu prijatia systémových krokov smerujúcich k zefektívneniu výchovno-vzdelávacích procesov na základných a stredných školách. Práve školy sú tým priestorom, kde sa už od útleho veku formuje svetonázor mladého človeka, pričom poslaním školských zariadení je okrem poskytovania kvalitného vzdelávania aj zabezpečovanie takých podmienok pre komplexný vývoj mladých ľudí, ktoré budú v súlade s princípmi demokratického právneho štátu.

Prevenciu proti tzv. extrémistickej kriminalite nemožno stotožňovať výlučne s poslaním a činnosťou Odboru prevencie kriminality Kancelárie ministra vnútra Slovenskej republiky (ďalej v texte ako „OPK KMV SR“). K uvedenému konštatovaniu dospelo Stredisko na základe viacerých medializovaných informácií a tlačových správ, ktoré pravidelne poukazujú na činnosť OPK KMV SR.¹⁶⁹ Prevencia proti extrémistickej kriminalite je v skutočnosti len podmnožinou celkového konceptu prevencie proti šíreniu extrémistických postojov, či prejavov. Prevencia proti nárastu miery extrémizmu v jeho akejkoľvek forme a podobe zahŕňa viacero aktérov s ich konkrétnymi úlohami, na základe ktorých dochádza k budovaniu systému,

¹⁶⁸ Porovnaj DANIŠKA, G., STRÉMY, T., VRÁBLOVÁ, M. a kol.: *Kriminológia*. 3. vydanie. Plzeň, Aleš Čeněk, 2016. s. 147.

¹⁶⁹ Porovnaj dostupné mediálne správy na: <https://domov.sme.sk/c/20608499/ministerstvo-pripravuje-reformu-boja-proti-extremizmu.html>; <https://aktualne.centrum.sk/slovensko/politika/prevencia-aj-represia-proti-extremizmu-komiksami-ci-protiteroristicou-jednotkou.html>; prípadne tlačovú správu dostupnú na: https://www.minv.sk/?prevencia_aktuality&sprava=spolocne-proti-extremizmu-koncert-organizovany-ministerstvom-vnutra-sr

smerujúcemu k trvalo udržateľnému stavu stagnácie až znižovania miery výskytu rasistických, xenofóbnych, antisemitistických, či iných extrémistických prejavov. Hovoríme tu o tzv. sociálnej prevencii, ktorá *„je všeobecnou prevenciou všetkých sociálno-patologických javov a jej podstatou je vytváranie priaznivých spoločenských podmienok v oblasti ekonomickej, sociálnej, kultúrnej, výchovno-vzdelávacej, v oblasti zamestnanosti, podmienok na využitie voľného času, rastu životnej úrovne, duchovný rozvoj, humanizáciu a skvalitňovanie spôsobu života spoločnosti ako celku, sociálnych skupín, ako aj na socializáciu, resocializáciu a sociálnu integráciu jednotlivca. Pri sociálnej prevencii ide o vytváranie takých podmienok, aby sa človek nestal páchatel'om trestného činu, alebo aby v páchaní trestnej činnosti nepokračoval.“*¹⁷⁰

Teória kriminológie¹⁷¹ rozlišuje medzi primárnou, sekundárnou a terciárnou sociálnou prevenciou, pričom do prvej skupiny začleňuje preventívne aktivity vzdelávania detí v školských zariadeniach, profesijného vzdelávania učiteľov, resp. pedagogických zamestnancov, či rôzne besedy na tejto úrovni.¹⁷² Kľúčovú rolu tak v kontexte prevencie proti šíreniu extrémistických a radikálnych postojov zohráva školské prostredie a predovšetkým nastavenie metodiky vyučovacieho a výchovného procesu na základných a stredných školách v SR. Odôvodnenie tohto konštatovania nachádzame predovšetkým v skutočnosti, že členmi extrémistických skupín sa stávajú najmä mladí ľudia v dospelujúcom veku.¹⁷³

Výchove mladých ľudí v školských zariadeniach je venovaný minimálny mediálny priestor. Ďaleko pertraktovanejšou mediálnou témou je implementácia represívnych nástrojov boja proti už existujúcim prejavom rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu, či iných extrémistických prejavov. Represia má nespochybniteľný potenciál prevenčného účinku v prípade, ak je verejnosti vyslaný jasný signál o hraniciach právom aprobovanej slobody prejavu v podobe súdnych rozhodnutí v konkrétnych prípadoch preukázaných extrémistických prejavov, ktoré svojou závažnosťou naplňajú niektorú zo skutkových podstát trestných činov. Súčasné výsledky a samotný stav rozhodovacej praxe súdnych autorít na našom území však nie je v načrtnutom kontexte nijako presvedčivým. Aj napriek identifikácii konkrétnych

¹⁷⁰ Porovnaj DANIŠKA, G., STRÉMY, T., VRÁBLOVÁ, M. a kol.: *Kriminológia*. 3. vydanie. Plzeň, Aleš Čeněk, 2016. s. 149 – 150.

¹⁷¹ Pre vymedzenie pojmu kriminológie existujú rôzne definície. Porovnaj tamže s. 17 a nasl.; prípadne KAISER, G.: *Kriminologie. Úvod do základů*. Praha, C. H. Beck, 1994.

¹⁷² Porovnaj DANIŠKA, G., STRÉMY, T., VRÁBLOVÁ, M. a kol.: *Kriminológia*. 3. vydanie. Plzeň, Aleš Čeněk, 2016. s. 150.

¹⁷³ Porovnaj napr. výsledky projektu Inštitútu pre verejné otázky, dostupné na: http://www.ivo.sk/buxus/docs//publikacie/subory/Mladi_a_rizika_extremizmu.pdf

prípadoch právoplatných súdnych rozhodnutí, Stredisko eviduje minimálnu mediálnu pozornosť o uvedené prípady. Na tomto mieste je vhodné uviesť si zmysel aplikácie noriem trestného práva, ktorého účelom je dosiahnutie takeého stavu, aby trestné činy boli páchané čo možno v najmenšej miere. Tento cieľ sledujú aj samotné tresty, pričom ich účinkom má byť aj individuálna či generálna prevencia. Slovom významného anglického filozofa z prelomu 18. a 19. storočia Jeremyho Benthama, kriminalite, a teda aj tzv. extrémistickej, je možné predísť v prípade dosiahnutia stavu, kedy sila trestu preváži nad potešením zo spáchania trestného činu.¹⁷⁴ Stredisko apeluje na príslušné súdne inštalácie, aby vydali spoločnosti jasný signál o hraniciach tzv. tolerovanej slobody prejavu, ktorá nemá v demokratickom právnom štáte absolútnu povahu. Rozhodovacia činnosť súdov pri prejednávaní extrémistických trestných činov v kombinácii s mediálnym záujmom a zverejňovaním anonymizovaných rozhodnutí súdov v uvedených veciach, predstavuje významný krok k naplneniu slov Jeremyho Benthama.

7.2 Príklady dobrej praxe?

Napriek nespochybniteľnému významu prevencie vo vzťahu ku krivke výskytu extrémistických, ako aj iných trestných činov, samotným prevenčným mechanizmom je venovaný pomerne malý mediálny priestor. Iste, téma prevencie kriminality nie je vo všeobecnosti pre médiá natoľko zaujímavou, aby im zabezpečila nárast čitateľnosti a s tým spojené zisky. Na druhej strane, mienkotvorný vplyv médií je nezanedbateľným. Zodpovednosť za nárast extrémistických prejavov v spoločnosti tak leží vo veľkej miere aj na médiách. Titulky slovenských médií však nie sú zaplnené informáciami o prevenčných mechanizmoch v boji proti nárastu prejavov rasizmu, xenofóbie či antisemitizmu. Práve naopak. Namiesto zverejňovania informácií o nevyhnutnej potrebe implementácie systematických prevenčných mechanizmov sa na stránkach jednotlivých médií objavujú často informácie o už existujúcich extrémistických prejavoch.

V uvedenom kontexte je dôležitou tiež skutočnosť, či samotné projekty a nastavené prevenčné mechanizmy majú potenciál mediálneho záujmu a v konečnom dôsledku tiež záujmu verejnosti. Značná pozornosť je upriamená najmä na činnosť OPK KMV SR. Stredisko však

¹⁷⁴ Porovnaj LYONS, L.: *Historie trestu*. Praha: Svojtla & Co, 2004. s. 108.

poukazuje aj na opodstatnenosť kontroly činnosti iných orgánov ústrednej štátnej správy, ktoré by mali niesť zodpovednosť za prevenciu proti výskytu extrémistických prejavov v spoločnosti. Zdôrazňuje najmä opodstatnenosť a potrebu efektívnej súčinnosti OPK KMV SR s príslušnými odbormi MŠVVaŠ SR, pričom nevyhnutným znakom spolupráce by mala byť jej systematickosť, podporená aktívnou implementáciou a nie len formálnou tvorbou prevenčných mechanizmov.

V júli 2017 zverejnil OPK KMV SR informáciu o pripravovanej reforme, zameranej na boj proti extrémizmu. Zároveň informoval o vyčlenení finančných prostriedkov z eurofondov vo výške 8 miliónov eur na predmetnú agendu.¹⁷⁵ Zverejnené informácie by mohli mať blízko k zaradeniu medzi príklady dobrej praxe, avšak zarážajúcou je skutočnosť, že z uvedenej sumy je vyčlenených iba pol milióna eur na osvetovo-vzdelávacie aktivity. A to o to viac, že 1,5 milióna eur je určených na realizáciu hlavných výskumných úloh a analýz. Zatiaľ čo extrémistické a radikálne skupiny už dávno upriamili svoju pozornosť na školské zariadenia a ovplyvňovanie svetonázoru mladých ľudí¹⁷⁶, štátne inštitúcie akoby na prvý pohľad uprednostňovali analýzy a výskumy pred nutnou potrebou implementácie prevenčných mechanizmov do výchovného procesu v školských zariadeniach. Inými slovami, už včera bolo neskoro.

Na základe vyššie uvedených skutočností je Stredisko presvedčené o nutnosti širokej kooperácie OPK KMV SR s príslušnými útvarmi MŠVVaŠ SR, ako aj jednotkami územnej samosprávy, a to v nadväznosti na nastavenie vhodnej metodiky výchovného procesu na školách a jej následnej rýchlej, ale o to účinnejšej implementácie. V súčasnosti sa totiž pojem výchovno-vzdelávací proces objavuje v mnohých výstupoch zodpovedných inštitúcií, avšak v skutočnosti a v konečnom dôsledku, je pozornosť venovaná iba vzdelávacej zložke tohto procesu. Stredisko vyzýva zodpovedných aktérov, aby pristupovali s náležitou starostlivosťou aj k rozvoju výchovnej zložky vyučovacieho procesu.

Stredisko pozitívne vníma aktivitu MŠVVaŠ SR, ktoré vydalo štátny vzdelávací program, ktorý vymedzuje povinný obsah výchovy a vzdelávania na získanie kompetencií v školách. Okrem iného už v základných školách obsahuje i vyučovací predmet občianska náuka, ktorý stanovuje výkony a obsah vyučovacieho predmetu, ale je to predovšetkým program rôznych činností a otvorených príležitostí na rozvíjanie individuálnych učebných možností žiakov.

¹⁷⁵ Porovnaj na: <https://domov.sme.sk/c/20608499/ministerstvo-pripravuje-reformu-boja-proti-extremizmu.html>

¹⁷⁶ Porovnaj na: <https://domov.sme.sk/c/20525901/slovenski-branci-v-skole-opat-treovali-deti.html>

Vzdelávací štandard z občianskej náuky ako program aktivity žiakov je koncipovaný tak, aby vytváral možnosti aj na tie kognitívne činnosti žiakov, ktoré operujú s pojmami, akými sú hľadanie, pátranie, skúmanie, objavovanie, lebo v nich spočíva základný predpoklad poznávania a porozumenia prítomnosti. V tomto zmysle nemajú byť žiaci len pasívnymi aktérmi výučby a konzumentmi hotových poznatkov, ktoré si majú len zapamätať a následne zreprodukovať.

Predmet prispieva k vytváraniu a rozvoju sociálneho a občianskeho vedomia žiakov. Prostredníctvom vymedzených pojmov a výkonov sprostredkuje potrebné vedomosti, zručnosti a nadobudnutie spôsobilostí, ktoré im umožnia orientovať sa v sociálnom prostredí a v bežných životných situáciách. Umožňuje žiakom pochopiť seba samých a pomáha im v ich socializačnom procese. Vede ich k poznávaniu svojej rodiny, školy, obce, regiónu, Slovenska a EÚ. Učí ich demokraticky myslieť a konať, poznávať svoje práva a povinnosti a obhajovať práva druhých. Poskytuje žiakom základné vedomosti z oblasti štátu a práva, umožňuje im pochopiť ekonomický život spoločnosti a vede ich k aktívnej občianskej angažovanosti, ktorej jedným z dôležitých predpokladov je kritické myslenie.

Vykonaním dôkladnej analýzy činnosti zodpovedných inštitúcií na úseku prevencie kriminality, vrátane prevencie voči výskytu extrémistických prejavov v spoločnosti, Stredisko dospelo k záverom o nekonceptnej a nesystematickej práci týchto inštitúcií v kontexte prijatí opatrení na zlepšenie výchovno-vzdelávacieho procesu na základných a stredných školách. Prijatým opatreniam zároveň chýba dostatočný mediálny priestor na ich prezentáciu, čo spôsobuje v očiach verejnosti pochybnosti o opodstatnenosti prijímania a potreby následnej implementácie prevenčných mechanizmov. Pri prijímaní opatrení na podporu prevencie proti nárastu extrémizmu medzi mladými je pozornosť venovaná často vzdelávaniu pedagogických zamestnancov v oblasti výkonu základných ľudských práv a slobôd, resp. v oblasti ich dodržiavania. Pokiaľ však pedagogickí zamestnanci nedisponujú dostatočnými výchovnými zručnosťami, samotné dopĺňanie ich vedomostí o znalosti z oblasti ochrany základných ľudských práv a slobôd ešte nepredstavuje dostatočnú záruku prevencie proti šíreniu extrémistických prejavov medzi mládežou. S týmto konštatovaním úzko súvisí aj hodnotenie doterajších prípadov tzv. dobrej praxe, aj keď takýmto prívlastkom by sme mali prevenčnú prax označiť až po získaní kladných výsledkov implementácie prijatých opatrení. Určitým ukazovateľom môžu byť stále častejšie medializované správy o náraste výskytu

extrémistických prejavov na našom území.¹⁷⁷ V súčasnosti sa správy o znížení miery výskytu uvedených prejavov neobjavujú. Jednou z príčin je aj podcenenie implementácie prevenčných mechanizmov vo výchovnom procese na slovenských základných a stredných školách. Zodpovednosť za súčasný stav nesú nepochybne aj zriaďovatelia, územné samosprávne jednotky, t. j. obce a vyššie územné celky.

Od novembra 2017 realizuje Metodicko-pedagogické centrum (Prešov) vzdelávací program pod názvom „Rozvoj kompetencií pedagogického zamestnanca v oblasti prevencie proti prejavom extrémizmu“.¹⁷⁸ Program podľa všetkého nadväzuje na aktivity, ktoré MŠVVaŠ SR začalo vyvíjať ešte pred kalendárnym rokom 2017.¹⁷⁹ Cieľom uvedeného programu je prehĺbenie a rozvoj profesijných kompetencií pedagogických zamestnancov za účelom správnej implementácie prevenčných opatrení súvisiacich so znížením miery výskytu extrémistických prejavov do edukačného procesu. Vzhľadom na skutočnosť, že ide o počiatočnú fázu projektu, Stredisko nemôže pristúpiť k objektívnemu vyhodnoteniu jeho výsledkov. Zároveň však zdôrazňuje potrebu prijímania systematických krokov, smerujúcich k zlepšeniu výchovného procesu v prostredí školských zariadení, a to za súčasnej aktívnej a efektívnej kooperácie OPK KMV SR, MŠVVaŠ SR, ako aj obcí a vyšších územných celkov.

7.3 Výsledky výskumu Slovenského národného strediska pre ľudské práva

Stredisko uskutočnilo v roku 2017 výskum „Rasizmus a xenofóbia medzi mladými ľuďmi na Slovensku“¹⁸⁰ s cieľom získania uceleného obrazu o rasistických a xenofóbnych názoroch mladých ľudí. Výsledky dotazníkového výskumu, do ktorého bolo v rámci celého Slovenska zapojených 21 škôl (1 323 žiakov a študentov vo veku 11 – 19 rokov) prinášajú zaujímavé poznatky o postojoch mládeže k jednotlivým národnostným, etnickým, kultúrnym a náboženským skupinám. Nenávistné, rasistické a xenofóbne prejavy sú čoraz častejšie v Európe aj na Slovensku, preferencie extrémistických politických strán rastú. Výskumom

¹⁷⁷ Porovnaj napr.: <http://www.teraz.sk/slovensko/extremizmus-zaznamenal-na-slovensku-prud/284911-clanok.html>; <https://www.ta3.com/clanok/1114123/extremizmus-na-slovensku-zaznamenal-prudky-narast.html>

¹⁷⁸ Porovnaj na: <https://mpc-edu.sk/node/3803>

¹⁷⁹ Konkrétne ide o vydanie Metodického príručky pre zamestnancov a zamestnankyne poradenských zariadení v rezorte školstva SR, ktorá je určená na predchádzanie extrémizmu, antisemitizmu, xenofóbie a ostatných foriem intolerancie v školskom prostredí. Rovnako došlo k vydaniu publikácie pod názvom *Výučba kontroverzných tém – Profesionálny rozvojový balíček pre efektívnu výučbu sporných otázok*, vydavateľom – Výskumným ústavom detskej psychológie a patopsychológie v Bratislave.

¹⁸⁰ Pozri: http://www.snspl.sk/CCMS/files/Vyskum_SNSLP_ras_xen_2017-FINAL.pdf.

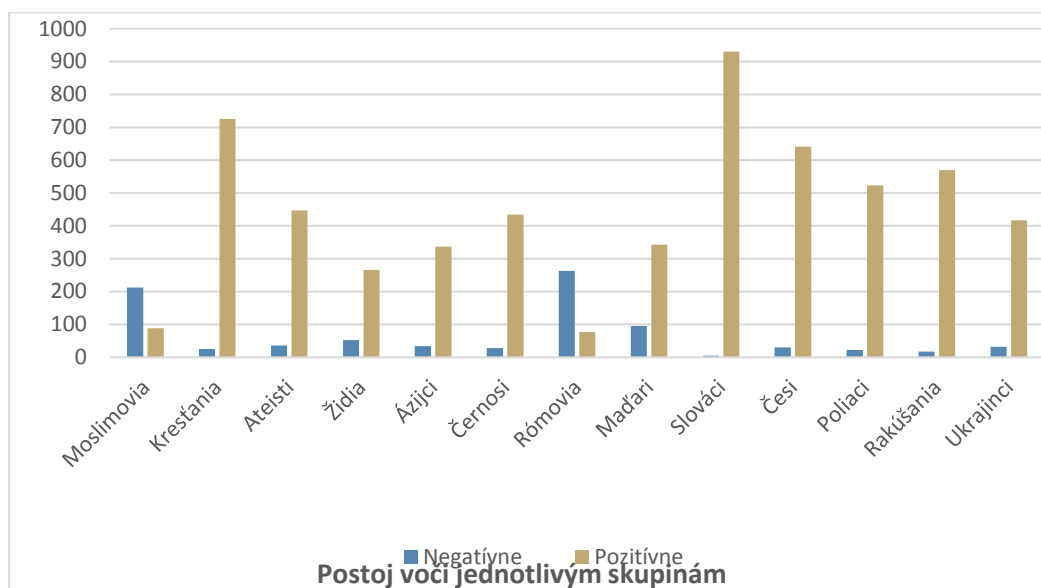

Stredisko zisťovalo, ako túto situáciu vnímajú mladí ľudia navštevujúci školské zariadenia na našom území.

Analýza sa zamerala na postoje mladých ľudí k náboženským skupinám (kresťania, ateisti, moslimovia, židia), k rasovým a etnickým skupinám (černosi, Ázijci, Rómovia), aj k ľuďom zo susedných krajín na základe národnosti (Slováci, Česi, Maďari, Ukrajinci, Rakúšania). Medzi pozitívne zistenia výskumu možno jednoznačne zaradiť skutočnosť, že vyše 81 % respondentov súhlasilo s tvrdením o potrebe dodržiavania princípu rovnosti vo vzťahu k všetkým ľuďom. Takmer 62 % opýtaných súhlasilo tiež s tým, že pre spoločnosť je priaznivé, ak sa skladá z ľudí z rozmanitých rasových, kultúrnych, etnických a náboženských skupín. Napriek tomu si viac ako 80 % respondentov uvedomuje vo svojom okolí existenciu negatívnych predsudkov voči rozličným skupinám ľudí.

V rámci postojov k náboženským skupinám až 40,29 % respondentov priznalo, že vníma negatívne moslimov. Tento postoj nie je veľmi prekvapivý, keďže názory ľudí sú vo výraznej miere ovplyvnené obsahom článkov z mediálneho priestoru, kde sa bohužiaľ stretávame s príspevkami, v rámci ktorých je zodpovednosť za nedávne teroristické útoky v Európe pripisovaná výlučne veriacim moslimského vierovyznania. Takéto zovšeobecňovanie prenáša nenávistný postoj na všetkých príslušníkov danej skupiny. Viac ako 10 % respondentov vníma negatívne aj židov, avšak 55 %-ný podiel neutrálnych odpovedí je vyšší ako u ostatných náboženských skupín. Pozitívny postoj k židom prejavilo viac ako 34 % opýtaných. Najviac mladých ľudí, až 70 %, malo kladný postoj ku kresťanom.

Vo vzťahu k rasovým a etnickým skupinám prekvapilo zistenie, že pozitívne postoje k černochoom (55 %) prevažujú nad kladnými postojmi k Ázijcom (44,9 %). Rómov vníma pozitívne len 14 % opýtaných a sú považovaní za najproblematickejšiu skupinu v spoločnosti. V rámci národností prevládajú medzi mladými ľuďmi pozitívne postoje k Slovákom (83,37 %), po nich nasledujú Česi, Rakúšania a Poliaci. Naopak, najproblematickejší sa ukázal vzťah k Maďarom, za ktorými nasledovali Ukrajinci.

Najvýraznejšie sa prejavili xenofóbne postoje mladých ľudí pri otázke bezpečnosti. V prípade prítomnosti ľudí z iných kultúr, iného vierovyznania či národnosti sa necíti bezpečne viac ako 33 % opýtaných. Výskum priniesol mnoho dôležitých zistení a faktov, ktoré sú odpoveďou na doterajšie dohady. Prezentuje súhrnný pohľad na problematiku rasizmu a xenofóbie súčasnej mladej generácie, ktorá nie je na Slovensku príliš preskúmaná. Získané výsledky môžu slúžiť ako náhľad do vnímania spoločnosti očami mladých ľudí a prispievajú k prebiehajúcej diskusii o prejavoch a obavách prameniacich z extrémizmu, xenofóbie a antisemitizmu a o otázkach etnickej, jazykovej, kultúrnej a náboženskej diverzity v našej spoločnosti. Výsledky výskumu by zároveň mali poslúžiť MŠVVaŠ SR, či OPK KMV SR, ako aj územným samosprávnym jednotkám pri prehľbovaní a ďalšom rozvoji prevenčného inštrumentária v školskom prostredí.

7.4 Opodstatnenosť prevenčných nástrojov vo virtuálnej realite

Zanedbanie náležitej implementácie prevenčných mechanizmov je jednou z hlavných príčin výskytu a následného rýchleho šírenia extrémistických, ako aj iných intolerantných prejavov v spoločnosti. Živnou pôdou pre expanziu nenávisťných prejavov je naďalej prostredie internetu. Pozornosť je preto nevyhnutné upriamiť predovšetkým na obsah príspevkov zverejnených prostredníctvom sociálnych sietí a rôznych diskusných internetových fór. Medzi nenávisťou a extrémistickým skutkom existuje totiž len tenká hranica.

Stredisko sa problematikou nenávisťných prejavov zaoberalo v Správe Správa o ĽP za rok 2016, kde sa bližšie venovalo medziam výkonu práva na slobodu prejavu v kontexte nenávisťných prejavov, šírených prostredníctvom internetu. V roku 2017 Stredisko evidovalo veľké množstvo mediálne známych prípadov, kedy obsahová stránka nenávisťných prejavov bola vyhodnocovaná v zmysle porušenia morálnych zásad a pravidiel spoločnosti, avšak svojím obsahovým zameraním mali tieto prejavy potenciál naplnenia definičných znakov priestupku a v mnohých prípadoch aj znakov skutkových podstat, tzv. extrémistických trestných činov. Vzhľadom k mimoriadne dôležitej informatívnej funkcii médií, kedy sociálne siete, internetové platformy a široké spektrá médií informujú o dianí vo svete pomerne neobjektívne, je potrebné, aby prevádzkovatelia sociálnych sietí bojovali proti šíreniu nezákonných nenávisťných prejavov v internetovom prostredí efektívne, a to s cieľom úplného minimalizovania výskytu nenávisťných prejavov na ich webových sídlach.

Stredisko, rovnako ako aj občianska spoločnosť, osobitne zdôrazňuje opodstatnenosť ochrany výkonu práva na slobodu prejavu, ktorej poskytovanie je nevyhnutným predpokladom rozvoja demokratickej spoločnosti. Problematickou je však nesprávna interpretácia medzi výkonu tohto práva. Predovšetkým extrémistické skupiny často poukazujú na skutočnosť, že ich príslušníci sú obeťou cenzúry. Veľká časť spoločnosti, ktorá nebola nikdy konfrontovaná s informáciami o extrémistických trestných činoch, skrytej symbolike a rôznych symboloch, pochádzajúcich z vojnového obdobia, nadobúda pocit, že každý takýto zakázaný prejav smeruje k cenzúre.

Odpoveď na medze právom aprobovaného výkonu práva na slobodu prejavu nám však už pomerne jasne poskytuje rozhodovacia prax nadnárodných súdnych autorít. Rozlíšenie hranice únosnosti a určenie indikátorov, na základe ktorých možno určitý prejav považovať za prekročenie hranice právom aprobovaného výkonu práva na slobodu prejavu predstavuje „neriešiteľný“ rébus pre samotných prevádzkovateľov sociálnych sietí a internetových diskusných fór.

Sociálne siete a iné platformy prispievajú k nekontrolovateľnému šíreniu informácií rôzneho obsahu, ktorý má schopnosť vyvolať v spoločnosti ostrú diskusiu, či priamo vytvárať a prehľbovať predsudky voči rôznym skupinám obyvateľstva, pričom nemusí ísť nevyhnutne o príslušníkov akejkoľvek menšiny žijúcej na území SR. Za šírenie nenávisťných prejavov by tak mali niesť zodpovednosť aj uvedení prevádzkovatelia, ktorí svojou činnosťou vytvárajú priestor, resp. umožňujú extrémistom šírenie ich nenávisťných prejavov. Potenciál šírenia

nenávistných prejavov je skrytý v obsahu konkrétneho výroku, ktorý má schopnosť radikalizovať spoločnosť a šíriť nenávisť ku konkrétnym skupinám obyvateľstva. O to potrebnším je prijímanie a následná implementácia konkrétnych prevenčných mechanizmov, smerujúcich k zníženiu výskytu nenávistných prejavov vo virtuálnej realite v budúcnosti. Prevádzkovatelia sociálnych sietí a diskusných fór by týmito krokmi mali dať členom extrémistických skupín jasne najavo, že „ich internetový priestor“ nie je priestorom na ovplyvňovanie svetonázoru najmä mladých ľudí šírením nenávisti a rovnako tak nie je priestorom na páchanie trestnej činnosti.

Stredisko však oceňuje snahu spoločností z prostredia internetových technológií bojovať proti nárastu nenávistných prejavov na internete, vďaka čomu vzniká spolupráca najväčších prevádzkovateľov sociálnych sietí. Výsledkom spolupráce je prijímanie tzv. kódexov správania sa, ktorých obsah reaguje na aktuálnu požiadavku demokratickej spoločnosti na znižovanie miery výskytu nenávistných prejavov na internete. Stredisko poukazuje na skutočnosť, že príslušníci extrémistických skupín využívajú virtuálnu realitu na šírenie nenávisti a získavanie nových členov. Čím rýchlejšia bude odozva zodpovedných prevádzkovateľov sociálnych sietí a diskusných fór na zabránenie šírenia nenávisti, tým menej členov rozšíri rady už existujúcich extrémistických skupín. Stredisko zároveň berie na vedomie skutočnosť, že šíritelia nenávistných prejavov sú čoraz sofistikovanejší a snažia sa využívať rôzne nepriame prostriedky a skryté šifry za účelom identifikácie sa s extrémistickou skupinou. O to dôslednejšie a zodpovednejšie treba pristúpiť k formovaniu účinných prevenčných mechanizmov.

Príkladom dobrej praxe je napríklad činnosť mimovládnej organizácie Digitálna inteligencia (digiQ), ktorá vyzýva na nahlásovanie nenávistných prejavov prostredníctvom svojho internetového fóra. DigiQ následne vyhodnocuje obsah konkrétneho prejavu. Za predpokladu, že nahlásený príspevok je vyhodnotený ako potenciálne nebezpečný a dôjde k rozporu s už uvedenými tzv. kódexami správania sa na internete, digiQ spolupracuje so spoločnosťou Facebook, prípadne Youtube na odstránení nenávistného príspevku.

Positívnym príkladom v boji proti nárastu miery extrémistických prejavov vo virtuálnej realite bola v kalendárnom roku 2017 aj výzva prezidenta SR na predloženie projektov zberu

v boji proti šíreniu nenávisti na internete.¹⁸¹ Cieľom mladých ľudí z víťazného projektu „#somtu“ je vnášanie slušnosti, empatie a faktov do internetových diskusií.

Stredisko považuje za potrebné, aby spolupráca medzi prevádzkovateľmi sociálnych sietí, občianskou spoločnosťou, mimovládnyimi organizáciami a štátnymi orgánmi bola koordinovanejšia a dochádzalo k poskytovaniu vzájomnej súčinnosti pri riešení nenávistných prejavov vo virtuálnej realite. S uvedeným ruka v ruke súvisí aj činnosť médií, ktoré by nemali poukazovať vo významnej miere na činnosť extrémistických organizácií, či iných radikálnych skupín a nepriamo tým robiť reklamu týmto skupinám. Stredisko už v rámci odporúčaní v Správe o LP za rok 2016 odporučilo médiám, aby verejnosť informovali citlivo a objektívne najmä o migračnej kríze a neprispievali svojou činnosťou k nárastu miery výskytu nenávistných prejavov a radikalizácii spoločnosti. Znepokojujúcou je predovšetkým skutočnosť, že bulvarizácia faktov sa dostáva do popredia pred ich objektivizáciou, čo je príčinou medializácie článkov v takej obsahovej podobe, ktorá zodpovedá „potrebe“ čitateľov.

Absolútnou nevyhnutnosťou, až bazálnym krokom v kontexte prevenčnej činnosti prevádzkovateľov sociálnych sietí a internetových diskusných fór, je vytváranie a následné účinné „zhodnocovanie“ obsahu kódexov správania sa v internetovom priestore, ako aj vymedzenie dostatočne určitých krokov prevádzkovateľa po identifikácii nenávistného prejavu. Stredisko považuje za rovnako dôležité, aby diskusné fóra jednotlivých médií prispievali k odhaľovaniu radikalizovaných jednotlivcov a skupín, ktoré sa zapájajú do diskusií pod anonymnými menami s cieľom ovplyvňovania verejnej mienky a šírenia nenávisti. Pri odhaľovaní konkrétnych šíriteľov nenávistných prejavov je tak žiadúcou kooperácia prevádzkovateľov diskusných fór a sociálnych sietí so štátnymi orgánmi, zodpovednými za prevenciu proti šíreniu extrémistických prejavov.

Stredisko by zároveň privítalo vyššiu mieru kooperácie medzi verejným a súkromným sektorom, poskytovateľmi internetových služieb a informačno-technologickými spoločnosťami, ktoré dokážu modernými technologickými postupmi identifikovať pôvodcu šírenia nenávistných prejavov prostredníctvom internetu.

¹⁸¹ Za najlepší bol vyhodnotený projekt #somtu. Viac informácií o projekte je dostupných na: <http://somtu.sk/>

Odporúčania

Stredisko odporúča:

1. Médiám informovať o aktuálnych problémoch v spoločnosti verejnosť citlivo a neprispievať svojou činnosťou k nárastu výskytu nenávisťných prejavov a k zvyšovaniu miery radikalizácie spoločnosti.
2. Administrátorom sociálnych sietí a prevádzkovateľom webových stránok v spolupráci s OPK KMV SR vytvárať etické kódexy slušného správania sa prispievateľa vo virtuálnej realite a dať jasne najavo, že ich webové portály nie sú miestom pre šírenie nenávisť v akejkoľvek podobe.
3. MŠVVaŠ SR venovať viac pozornosti výchove dospelujúcej mládeže v školskom prostredí a prostredníctvom základných a stredných škôl upozorňovalo mládež na nebezpečenstvá a riziká spojené so šírením nenávisť vo vzťahu k určitým skupinám obyvateľstva a prispôbilo tomu osnovy výučby.
4. MŠVVaŠ SR venovať náležitú pozornosť rozvoju výchovných zručností pedagogických zamestnancov, a to prijímaním konkrétnych opatrení a následným zverejňovaním výsledkov ich implementácie.
5. MŠVVaŠ SR, OPK KMV SR a samosprávam úzko spolupracovať pri prijímaní konkrétnych a efektívnych prevenčných mechanizmov a pravidelne oboznamovať spoločnosť o výsledku ich implementácie.
rejavov prostredníctvom internetu.

8 Azyl

Problematike medzinárodnej migrácie v súvislosti s azylom bola aj v roku 2017 venovaná pozornosť, avšak záujem o túto tému, spolu s upokojovaním situácie masovej migrácie, postupne klesá. Kľúčovými otázkami v oblasti azylu tak ostali najmä mechanizmy prerozdelenia utečencov, prijímanie utečencov a presadzovanie iných spôsobov pomoci zasiahnutým krajinám.

Z ľudskoprávnej oblasti je za rok 2017 možné charakterizovať problémy, ktoré sú dlhodobo pretrvávajúce, predovšetkým pašeráctvo osôb, nedostatočná a nekvalitná právna pomoc osobám, ktoré by mohli požiadať o azyl, a tiež samotným azylantom, procesné chyby v azylovom konaní a rôzna interpretácia právnych predpisov, dodržiavanie práv maloletých migrantov a ich zaisťovanie.

Je tiež nutné uviesť, že došlo aj k viacerým zlepšeniam, ktoré boli avšak do veľkej miery spôsobené poklesom počtu migrantov, a teda nie priamym aktívnym riešením existujúcich problémov. Príkladom takejto situácie môže byť konštatovanie o dostatočných ubytovacích kapacitách pre utečencov.

Zvyšujúca sa úroveň dodržiavania ľudských práv migrantov a azylantov a možných podozrení na ich porušovanie na SR sa odrazila aj na fakte, že Agentúra EÚ pre základné práva od roku 2018 pristúpila k výmene sledovaných krajín, pričom namiesto Slovenska sa bude zaoberať znepokojujúcou situáciou v Chorvátsku.

8.1 Dodržiavanie práva na udelenie medzinárodnej ochrany v Slovenskej republike

SR patrí dlhodobo medzi krajiny s nízkym počtom medzinárodných migrantov a utečencov, ktorí hľadajú medzinárodnú ochranu¹⁸², a je považovaná skôr za tranzitnú krajinu. Odhliadnuc od osobných motivácií migrantov a utečencov, pre ktorých Slovensko nie je cieľová krajina, je tento stav dôsledkom viacerých objektívnych faktorov, ktoré znemožňujú pokusy o nelegálne prekročenie hraníc¹⁸³, a tiež odkláňajú trasy medzinárodnej migrácie

¹⁸² § 2 zákona o azyle

¹⁸³ Obeťami nelegálnych aktivít sú často aj samotní utečenci. V roku 2017 bolo PZ zaznamenaných 71 prípadov prevádzachstva, pričom išlo najmä o osoby pochádzajúce zo Iraku, Iránu, Sýrie, Afganistanu a Pakistanu ašlo o žiadateľov o azyl v niektorom z členských štátov EÚ. Dostupné na: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy-2&rok=2017>

mimoúzemie SR. Vo veľkej miere ide o vplyv vstupu SR do EÚ a schengenského priestoru, ktorým sa:

- 1) skrátila celková dĺžka chránenej vonkajšej hranice SR a
- 2) zintenzívnila ochrana slovenského úseku schengenskej hranice.

Ďalším dôležitým dôvodom nevýrazných migračných tokov je aj geopolitická situácia v susedných krajinách, ktoré obmedzujú priechodnosť tradičných migračných trás smerujúcich aj na Slovensko. V prvom prípade ide o východoeurópsku migračnú trasu, ktorá je ovplyvnená konfliktom na Ukrajine.¹⁸⁴ V druhom prípade ide o západobalkánsku trasu, ktorej priechodnosť je od roku 2015 značne ovplyvnená výstavbou hraničných bariér na maďarských južných hraniciach.¹⁸⁵ Všeobecne nízky počet migrantov prechádzajúcich alebo smerujúcich priamo na Slovensko sa tak následne odráža aj v počte podaných žiadostí o udelenie azylu alebo poskytnutie doplnkovej ochrany (ďalej v texte ako „žiadost“).

Vzhľadom na tzv. európsku migračnú krízu, eskalujúcu v roku 2015, je však možné vidieť nárazové zvyšovanie počtu utečencov, žiadostí alebo udelených azylův, ktoré súvisia s programami EÚ zameranými na zmierňovanie dopadov krízy na najviac postihnuté krajiny a prejavmi tzv. flexibilnej solidarity. Ide najmä o relokačné a presídľovacie programy.

Podľa štatistík Eurostatu¹⁸⁶ bolo v sledovanom období na Slovensku registrovaných najmenej žiadateľov o medzinárodnú ochranu spomedzi všetkých členských štátov EÚ. Za rok 2017 išlo taktiež o najnižší počet udelených azylův a doplnkovej ochrany spolu. Isté rozdiely sú však viditeľné pri porovnávaní formy udelenej medzinárodnej ochrany, pričom Slovensko patrí medzi krajiny, ktoré častejšie pristupujú priamo k udeľovaniu azylu.¹⁸⁷ V prípade doplnkovej ochrany patrí Slovensko k trom krajinám s najnižším počtom kladných rozhodnutí. Národnosti žiadateľov na Slovensku zodpovedali najpočetnejším skupinám žiadateľov o niektorú z foriem medzinárodnej ochrany v rámci celej EÚ.

¹⁸⁴ Tento konflikt na jednej strane mierne zvýšil počet migrantov pochádzajúcich práve z Ukrajiny, no na druhej strane znemožňuje migráciu z tretích krajín prechádzajúcu cez územie Ukrajiny ďalej na západ. Migranti sú teda nútení hľadať a využívať iné cesty. V roku 2017 bolo zaznamenaných viacero prípadov nelegálneho prekročenia (vrátane pokusov o pašeráctvo a prevádzanie) slovensko-ukrajinskej hranice, pričom vo väčšine prípadov boli osoby administratívne vyhostené z územia SR. V dvoch prípadoch bolo zachytenými osobami požiadané o udelenie azylu na Slovensku. <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy-2&rok=2017>

¹⁸⁵ Sekundárna migrácia v roku 2017 smerovala väčšinou z Maďarska do Nemecka. Dostupné na: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy-2&rok=2017>

¹⁸⁶ Dostupné na: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/migr_asywithm

¹⁸⁷ Za rok 2017 udelilo viac azylův 9 krajín Európskej únie.

Verejne dostupné štatistiky¹⁸⁸ Migračného úradu Slovenskej republiky (ďalej v texte ako „MÚ SR“) uvádzajú, že v období od 1. 1. 2017 do 31. 12. 2017 bolo začatých 166 azylových konaní (ďalej v texte ako „konanie“), pričom v 153 prípadoch išlo o podania prvožiadateľov. Za celý rok 2017 bolo o udelení azylu kladne rozhodnuté v 29 prípadoch a o poskytnutí doplnkovej ochrany v 25 prípadoch. O neudelení azylu alebo doplnkovej ochrany bolo rozhodnuté (formou prvostupňového rozhodnutia) v 58 prípadoch a v 35 prípadoch boli žiadosti o udelenie azylu alebo poskytnutie doplnkovej ochrany zamietnuté ako zjavne neopodstatnené alebo neprípustné. K zastaveniu konania došlo v 73 prípadoch.

Medzi prvožiadateľov o udelenie medzinárodnej ochrany na Slovensku najčastejšie patrili osoby pochádzajúce z Afganistanu (23), Iraku (11), Sýrie (11) a Pakistanu (10). Azyl bol v najväčšej miere udelený žiadateľom pochádzajúcim z Kuby (8), Sýrie (7), Iraku (3) a Kamerunu (3). O poskytnutí doplnkovej ochrany bolo najčastejšie rozhodnuté v prípade žiadateľov z Ukrajiny (7), Afganistanu (6) a Líbye (5).

Udelenie azylu bolo v 23 prípadoch podmienené humanitárnymi dôvodmi¹⁸⁹, v 5 prípadoch išlo o udelenie azylu za účelom zlúčenia rodiny¹⁹⁰ a v jednom prípade išlo o udelenie azylu z dôvodu prenasledovania¹⁹¹.

V rámci analýzy porušovania ľudských práv súvisiacich s dodržiavaním práva na medzinárodnú ochranu za rok 2017 boli zistenia rozdelené na dve kontextuálne úrovne:

- 1) Kontext SR: obdobie od začatia konania o udelení azylu tak, ako ho upravuje zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej v texte ako „zákon o azyle“), teda od vyhlásenia cudzinca o tom, že žiada o udelenie azylu alebo poskytnutie doplnkovej ochrany na území SR, po ukončenie konania, teda do vydania právoplatného rozhodnutia o udelení, resp. neudelení medzinárodnej ochrany.
- 2) Kontext migračnej krízy: obdobie pred začatím samotného konania o udelení azylu a relokáciou azylantov na územie SR.

Zistenia boli spracovávané analýzou príslušných zákonov SR a medzinárodných nariadení, ktoré SR ratifikovala, alebo ktorých dodržiavanie vyplýva z jej členstva

¹⁸⁸ Dostupné na: <https://www.minv.sk/?migracny-urad-mv-sr>

¹⁸⁹ § 9 zákona č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

¹⁹⁰ § 10 a § 20 ods. 2 zákona č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

¹⁹¹ § 8 zákona č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

v medzinárodných organizáciách, predovšetkým OSN a EÚ. Ďalej boli analyzované verejne prístupné dokumenty inštitúcií a orgánov SR, ktoré sú kompetentné za vydávanie rozhodnutí v azylovom konaní, zodpovedné za priebeh konania alebo oprávnené zasahovať počas konania o udelení azylu alebo poskytnutí doplnkovej ochrany na Slovensku, najmä MÚ SR, PZ, rozhodnutia súdov SR. Dôležitým zdrojom informácií boli taktiež dokumenty slovenských mimovládnych organizácií, ktoré sa venujú nielen právnej pomoci migrantom a utečencom na Slovensku. V neposlednom rade bolo prihliadané na správy medzinárodných organizácií upozorňujúcich na možné porušovanie práv na Slovensku alebo Slovenskom v širšom európskom kontexte migračnej krízy.

8.2 Právna úprava azylovej problematiky

Legislatívny základ azylovej problematiky v SR tvorí zákon o azyle, v ktorom sú upravené otázky spojené s medzinárodnou ochranou. Pod medzinárodnou ochranou¹⁹² podľa zákona o azyle rozumieme udelenie azylu alebo poskytnutie doplnkovej ochrany. Azyl¹⁹³ chápeme ako ochranu cudzinca pred prenasledovaním z dôvodov uvedených v medzinárodnej zmluve¹⁹⁴ a doplnkovú ochranu ako ochranu pred bezprávím v krajine pôvodu¹⁹⁵.

Zákon o azyle osobitne upravuje konanie o azyle, podmienky udelenia azylu alebo dôvody neudelenia azylu. Azyl sa žiadateľovi udelí ak: „*má v krajine pôvodu opodstatnené obavy z prenasledovania z rasových, národnostných alebo náboženských dôvodov, z dôvodov zastávania určitých politických názorov alebo príslušnosti k určitej sociálnej skupine a vzhľadom na tieto obavy sa nemôže alebo nechce vrátiť do tohto štátu, alebo je v krajine pôvodu prenasledovaný za uplatňovanie politických práv a slobôd.*“¹⁹⁶ Žiadateľovi je taktiež možné udeliť azyl z humanitárnych¹⁹⁷ dôvodov¹⁹⁸ alebo za účelom zlúčenia rodiny¹⁹⁹.

¹⁹² § 2 ods. a) zákona o azyle.

¹⁹³ § 2 ods. b) zákona o azyle.

¹⁹⁴ Dohovor o právnom postavení utečencov.

¹⁹⁵ § 2 ods. c) zákona o azyle.

¹⁹⁶ § 8 zákona o azyle.

¹⁹⁷ S poukázaním na vykonávacie nariadenie ministra vnútra SR z 21. 2. 2014 k zákonu o azyle, kde sa v článku 13 za humanitné dôvody považujú aj prípady neúspešných žiadateľov o azyl z radov ťažko chorých osôb, ktorých návrat do krajiny pôvodu by mohol predstavovať značné fyzické alebo psychické útrapy, prípadne až smrť.

¹⁹⁸ § 9 zákona o azyle.

¹⁹⁹ § 10 zákona o azyle.

Azyl sa žiadateľovi neudelí, ak nespĺňa podmienky potrebné pre udelenie azylu, alebo ak napĺňa dôvody na neudelenie azylu, taxatívne vymenované v § 13 zákona o azyle. Medzi tieto dôvody patrí napríklad podozrenie, že sa žiadateľ dopustil trestného činu proti mieru, vojnového trestného činu či trestného činu proti ľudskosti, závažného nepolitického trestného činu mimo územia SR predtým, ako požiadal o udelenie azylu, či je vinný za trestné činy, ktoré sú v rozpore s cieľmi a zásadami OSN.

Vzhľadom na to, že udelenie azylu je viazané na päť taxatívnych dôvodov, jeho definícia nepokrýva všetky prípady, pre ktoré je osoba nútená žiadať o ochranu iný štát ako je krajina pôvodu. V tomto prípade má žiadateľ možnosť požiadať o udelenie doplnkovej ochrany podľa § 13a zákona o azyle: „*Ministerstvo [vnútra] poskytne doplnkovú ochranu žiadateľovi, ak sú vážne dôvody domnievať sa, že by bol v prípade návratu do krajiny pôvodu vystavený reálnej hrozbe vážneho bezprávia, ak tento zákon neustanovuje inak.*” Doplnková ochrana teda predstavuje možnosť ochrany, ktorá sa poskytuje, keď človeku v domovskej krajine hrozí trest smrti²⁰⁰, mučenie, kruté neľudské alebo ponižujúce zaobchádzanie a/alebo ak na území domovskej krajiny prebieha vojnový konflikt.

V súvislosti s udeľovaním medzinárodnej ochrany je potrebné spomenúť aj zákaz diskriminácie tak, ako je upravený v kľúčových medzinárodných zmluvách, ako napríklad: Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach, Medzinárodný pakt o hospodárskych sociálnych a kultúrnych právach, Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie, Dohovor o právach dieťaťa a iné. V SR je princíp zákazu diskriminácie premietnutý do ADZ.

Z uvedeného princípu nediskriminácie existuje len málo výnimiek, v § 4 ods. 1 pís. a) ADZ je uvedené: „*Tento zákon sa nevzťahuje na rozdielne zaobchádzanie vyplývajúce z podmienok vstupu a zdržiavania sa cudzincov na území Slovenskej republiky vrátane zaobchádzania s nimi, ktoré ustanovujú osobitné predpisy, okrem občanov členského štátu Európskej únie, štátu, ktorý je zmluvnou stranou Dohody o Európskom hospodárskom priestore a Švajčiarskej konfederácie, osôb bez štátnej príslušnosti a ich rodinných príslušníkov.*“ Aj v rámci týchto výnimiek sa však rešpektujú procesné záruky a všetky ostatné práva sú zaručené všetkým migrantom, bez ohľadu na ich právne postavenie. Akékoľvek ďalšie rozlišovanie má byť primerané, rozumné a slúžiť legitímnemu cieľu. Týmto ustanovením ADZ nadväzuje na smernicu Rady 2000/43/ES z 29. júna 2000, ktorou sa zavádza zásada rovnakého

²⁰⁰ Slovenská republika, EÚ ani Rada Európy trest smrti neuznáva.

zaobchádzania s osobami bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod (čl. 3), podľa ktorej sa tieto ustanovenia netýkajú rozdielneho zaobchádzania na základe štátnej príslušnosti, a tiež sa nedotýkajú ustanovení a podmienok, ktoré upravujú vstup a pobyt štátnych príslušníkov z tretích krajín a osôb bez štátnej príslušnosti na území členských štátov. Taktiež sa nedotýkajú rozdielu v akomkoľvek zaobchádzaní súvisiacom s právnym postavením dotknutých štátnych príslušníkov a príslušníčok tretích krajín a osôb bez štátnej príslušnosti. Vychádzajúc z uvedeného, slovenská právna úprava je teda priaznivejšia k osobám bez štátnej príslušnosti a k ich rodinným príslušníkom v porovnaní s úpravou EÚ.²⁰¹

Vzhľadom na komplexnosť azylovej problematiky pôsobilo v roku 2017 na našom území viacero organizácií, ktoré sa zameriavali priamo na poskytovanie pomoci osobám v rôznych fázach azylového procesu. Pomoc spočíva predovšetkým v poskytovaní informácií, právnej pomoci, pomoci pri integrácii migrantov, ale aj pri návrate domov osobám, ktorým medzinárodná ochrana udelená nebola. Týmito organizáciami sú napr. Medzinárodná organizácia pre migráciu (ďalej v texte ako „IOM“)²⁰², Liga za ľudské práva²⁰³ či Centrum právnej pomoci²⁰⁴.

8.3 Analýzy dodržiavania práva na udelenie medzinárodnej ochrany

8.3.1 Kontext Slovenskej republiky

V súvislosti so začatím azylového konania je dôležité upozorniť na moment prejavu vôle o získanie azylu na SR. V roku 2017 pokračoval trend nelegálneho prekračovania hraníc, pričom väčšina zachytených osôb bola následne administratívne vyhostená a k žiadostiam o azyl prišlo iba v 2 prípadoch. Taktiež boli zaznamenané prípady organizovaného prevádzachstva osôb žiadajúcich o azyl v niektorej z členských krajín EÚ.²⁰⁵

Liga pre ľudské práva venovala v roku 2017 značný priestor presadzovaniu práv maloletých migrantov, predovšetkým v súvislosti so zaisťovaním celých rodín migrantov a ich

²⁰¹ DEBRECENIOVÁ, Janka, 2008, Antidiskriminačný zákon, komentár. 2008, s. 350.

²⁰² Pozri: www.iom.sk.

²⁰³ Pozri: www.hrl.sk.

²⁰⁴ Pozri: www.cpp.sk.

²⁰⁵ Dostupné na: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy-2&sprava=policia-zaznamenala-v-roku-2017-najviac-nelegalnych-migrantov-od-vstupu-sr-do-schengenskeho-priestoru>

umiestňovaniu v príslušných zariadeniach. Dôvodom bolo predchádzajúce upozornenie a odporúčania OSN k zlepšeniu vtedajšej praxe. Cieľom aktivít Ligy za ľudské práva je presadiť alternatívne opatrenia k zaisteniu a zmierniť tak negatívny dopad zaistenia na rodiny a na samotné dieťa. Druhoradým cieľom je taktiež presadzovanie získavania podrobnejších štatistických informácií o veku zaistených osôb.²⁰⁶

Najvyšší súd Slovenskej republiky v priebehu roku 2017 rozhodol viac krát vo veciach medzinárodnej ochrany. Z hľadiska slovenského právneho poriadku sú tieto rozhodnutia významné pretože súdy nižšej inštancie, ako aj správne orgány rozhodujúce o udelení respektíve neudelení medzinárodnej ochrany, sú povinné rozhodovať v súlade s rozhodnutiami súdov vyššej inštancie²⁰⁷. Spomedzi rozhodnutí za rok 2017 vyberáme nasledovné:

- **Rozhodnutie 1Sžak/5/2017 zo dňa 23. 5. 2017**, z odôvodnenia:
 - Dôvodmi pre udelenie medzinárodnej ochrany môžu byť také skutočnosti, ktoré vyjdú najavo v priebehu konania a to predovšetkým z vlastnej žiadosti, a tiež z výpovedí žiadateľa; nie je preto podstatné, či sú žiadateľom formálne označené ako dôvody, pre ktoré žiada o medzinárodnú ochranu, pretože od neho nemožno očakávať takú znalosť azylového práva, aby bol schopný svoje tvrdenia kvalifikovať z hľadiska možných dôvodov pre udelenie niektorej z foriem medzinárodnej ochrany, ale je podstatné, či v priebehu konania tvrdí relevantné skutočnosti z hľadiska možnosti udelenia niektorej z foriem medzinárodnej ochrany.
 - Pokiaľ správny orgán rozhodne o neudelení azylu, má povinnosť zároveň rozhodnúť o poskytnutí, resp. neposkytnutí doplnkovej ochrany. Pokiaľ však tento vydáva rozhodnutie o zamietnutí žiadosti o azyl ako zjavne neopodstatnenej podľa § 12 ods. 1 písm. a) zák. č. 480/2002 Z. z., takýto postup nezbujuje správny orgán povinnosti posúdiť možné riziká návratu žiadateľa do krajiny pôvodu podľa § 2 písm. f) tohto zákona.
- **Rozhodnutie sp. zn. 10Sžak/16/2017 zo dňa 25. 10. 2017**, z odôvodnenia:
 - Povinnosťou žiadateľa o azyl nie je, aby prenasledovanie svojej osoby preukazoval inými dôkaznými prostriedkami než vlastnou dôveryhodnou výpoveďou.

²⁰⁶ Dostupné na: <https://www.hrl.sk/sk/iniciativy-a-kampane/aktualne/deti-nepatria-do-vazenia>

²⁰⁷ Od týchto rozhodnutí sa súdy a orgány nižšej inštancie môžu odchýliť len s odôvodnením vysvetľujúcim samotné odchýlenie sa.

- Naopak, povinnosťou správneho orgánu je, aby v pochybnostiach zhromaždil všetky dostupné dôkazy, ktoré dôveryhodnosť výpovede žiadateľa o azyl vyvracajú alebo sponchybujú.
- Rovnako nie je povinnosťou žiadateľa o azyl svoje obavy z prenasledovania podradiť pod konkrétny dôvod v zmysle zákona o azyle. To je úlohou posúdenia správneho orgánu. Pokiaľ sa teda žiadateľ o azyl po celú dobu konania vo veci medzinárodnej ochrany drží jednej dejovej línie a jeho výpoveď je možné i napriek drobným nezrovnalostiam označiť za konzistentnú a za súladnú s dostupnými informáciami o krajine pôvodu, potom je potrebné z takejto výpovede vychádzať.

Z rozhodnutí krajských súdov za rok 2017 vo veciach udelenia azylu alebo priznania doplnkovej ochrany vyberáme:

- **Rozhodnutie Krajského súdu v Bratislave, sp. zn. 8SaZ/1/2017 zo dňa 16. 6. 2017:**
 - Ak sa vo výpovediach žiadateľa vyskytnú nezrovnalosti, má žalovaný povinnosť snažiť sa tieto nezrovnalosti odstrániť. Až v prípade, že sa žiadateľovi nepodariť riadnym spôsobom vysvetliť nezrovnalosti v jeho výpovediach za podmienok mu to umožňujúcich (zabezpečené tlmočenie do jazyka, ktorému je žiadateľ schopný porozumieť a dorozumieť sa v ňom), môže žalovaný (správny orgán) pristúpiť k vyhodnoteniu jeho dôveryhodnosti, resp. nedôveryhodnosti.
- **Rozhodnutie Krajského súdu v Bratislave, sp. zn. 8SaZ/3/2017 zo dňa 28. 6. 2017:**
 - Posudzovanie odôvodnenosti strachu z prenasledovania je úzko prepojené s ďalšími kritériami, pretože prieskum udelenia azylu je prospektívnym konaním, postaveným na potencialite prenasledovania v budúcnosti, po prípadnom návrate žiadateľa do krajiny pôvodu. K samotnému pojmu strach treba uviesť, že ust. § 8 písm. a) zákona o azyle pracuje s prvkom subjektívnych pocitov žiadateľa, pri odôvodnenosti strachu z prenasledovania ako objektívneho prvku, pričom neurčuje podmienku faktického prenasledovania v minulosti, ale vyvstáva potreba skúmania možnosti budúceho prenasledovania, za využitia štandardu primeranej pravdepodobnosti. Je však na správnom orgáne aby preukázal či vyvrátil pravdivosť žiadateľových tvrdení a to buď úplne nevyvrátiteľne zistením presných okolností viažucich sa na tvrdenie žiadateľa o azyl, alebo aspoň s takou mierou pravdepodobnosti, ktorá nevyvoláva zásadné pochybnosti o správnosti úsudku správneho orgánu.

- **Rozhodnutie Krajského súdu v Bratislave, sp. zn. 8SaZ/4/2017 zo dňa 4. 10. 2017:**
 - V prípade, ak ani jedna strana nie je schopná doložiť či vyvrátiť určitú skutočnosť, zostáva jediným dôkazným prostriedkom žiadateľa jeho výpoveď a kľúčovým faktorom posúdenie jeho celkovej dôveryhodnosti.

Z uvedených rozsudkov sú zjavné viaceré procesné problémy a nedostatky v priebehu konania. Liga pre ľudské práva opakovane upozorňovala na nedostatočnú právnu podporu žiadateľom o azyl a problematickú interpretáciu právnych predpisov.

Vzhľadom na klesajúci počet žiadateľov prišlo v priebehu roka 2017 k vytvoreniu dostatočných ubytovacích kapacít pre azylantov a zlepšeniu služieb (príprava voľnočasového a vzdelávacieho centra pre maloletých migrantov bez sprievodu), ktoré boli v minulosti kritizované.²⁰⁸

8.3.2 Kontext európskej migračnej krízy

V súvislosti s migračnou krízou pretrvávali v roku 2017 rovnaké problematické oblasti. Prvou bola neochota krajín V4 k napĺňaniu kvót v rámci relokačných schém, ktorých účelom je jednak pomoc krajinám zasiahnutým najväčším prílivom migrantov, ale aj ochrana práva na azyl, ochrana pred vyhodením, dodržiavanie práva na dôstojnosť, ochranu proti mučeniu a neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu tak, ako je stanovené v Charte základných práv EÚ. V septembri 2017 bolo vydané rozhodnutie Súdneho dvora EÚ, ktorým bola zamietnutá žaloba Slovenska a Maďarska proti mechanizmu prerozdeľovania utečencov na základe kvót z roku 2015.²⁰⁹

Druhou oblasťou je presadzovanie možnosti dobrovoľného výberu alebo odmietnutia žiadateľov s prihliadnutím na ich budúcu integráciu do slovenskej spoločnosti a bezpečnosť krajiny tak, ako je to umožnené v Rozhodnutí Rady EÚ o zavedení dočasných opatrení v oblasti medzinárodnej ochrany v prospech Talianska a Grécka z mája 2015²¹⁰. Správa však zdôrazňuje uprednostňovanie zraniteľných žiadateľov. Ku koncu roka 2017 bolo na Slovensko relokovaných 16 azylantov z gréckych utečeneckých táborov, pričom išlo o matky s deťmi.

²⁰⁸ Dostupné na: <http://fra.europa.eu/en/theme/asylum-migration-borders/publications>

²⁰⁹ Dostupné na: <https://euractiv.sk/section/spravodlivost-a-vnutro/news/sudny-dvor-eu-zamietol-zaloby-slovenska-madarska-na-kvoty/>

²¹⁰ Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1502372454883&uri=CELEX%3A52015PC0286>

Tretou oblasťou je akcentovanie iných foriem pomoci, predovšetkým vysielaním príslušníkov PZ do krízových oblastí s výrazným prílivom migrantov alebo poskytnutím techniky.²¹¹

8.4 Príklady dobrej praxe

Aj napriek dlhodobému nízkemu počtu žiadateľov o medzinárodnú ochranu na Slovensku je možné spomenúť viacero významných príkladov aktívneho zapojenia SR a prípadov tzv. dobrej praxe prebiehajúcich v roku 2017.

Tieto aktivity je možné rozdeliť podľa časového charakteru, a to:

1. dlhodobé záväzky, k začiatku ktorých došlo už pred tzv. Európskou migračnou krízou eskalujúcou v roku 2015,
2. krátkodobé (ad hoc) ktoré vznikli ako reakcia na situáciu vyvolanú vlnou masovej migrácie.

Druhým spôsobom delenia je teritoriálny charakter, a to:

1. aktivity vykonávané najmä na území SR v spolupráci s inými medzinárodnými aktérmi,
2. zapojenie sa do aktivít mimo územia SR.

Príklady aktivít dobrej praxe podľa časového a teritoriálneho hľadiska

	Krátkodobé	Dlhodobé (opakované)
V rámci SR	Memorandum o spolupráci s Rakúskom (21. 7. 2015 – 21. 7. 2017)	Asistované dobrovoľné návraty Presídľovacie programy
Mimo SR	Účasť policajtov zahraničnej jednotky PZ na bilaterálnych vyslaniach Účasť policajtov zahraničnej jednotky PZ v misiách Frontex-u Individuálne vyslania v EÚ (PZ)	Účasť policajtov zahraničnej jednotky PZ v misiách Frontex-u – Poseidon, Triton ²¹² Vysielanie expertov EASO

²¹¹ Dostupné na: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy-6&sprava=v-otazkach-migrantov-sme-solidarni-s-ceskou-republikou-madarskom-a-polskom>

²¹² Operácia Triton nahradila ukončenú Operáciu Mare Nostrum.

Základom aktivít zameraných na nerovnomerné zaťaženie cieľových a tranzitných krajín migrantov prichádzajúcich v rámci tzv. Európskej migračnej krízy, ktorých účastníkmi boli členovia PZ, boli predovšetkým bilaterálne dohody s:

1. členskými krajinami EÚ,
2. s tretími krajinami²¹³,
3. agentúrou Frontex²¹⁴.

Príslušníci PZ boli taktiež vysielaní na zahraničné misie Frontex-u v Stredozemnom mori (Poseidon a Triton), ktoré vznikli ešte pred rokom 2015, avšak vzhľadom na vzniknutú situáciu bolo potrebné ich posilnenie. Jednotlivé profily misií Frontex-u boli definované ako: hraničný dozor, 1. a 2. líniová kontrola, experti na doklady, psovod, eskortná činnosť, registrácia migrantov a skríner.²¹⁵

V roku 2017 prišlo o k ukončeniu dvojročnej bilaterálnej spolupráce medzi Slovenskom a Rakúskom, ktorej základom bolo Memorandum o spolupráci, a ktorej cieľom bolo pomôcť Rakúsku so zvládaním prílivu migrantov. Vzhľadom na zníženie počtu imigrantov v krajine a zmiernenie krízovej situácie nedošlo k obnoveniu memoranda, resp. k uzatvoreniu podobnej dohody.

Na základe zmluvy vlády SR, Úradu vysokého komisára OSN pre utečencov (UNHCR) a IOM je od roku 2009 realizované presídľovanie utečencov, tzv. humanitárny transfer z tretích krajín cez územie SR, najčastejšie do Spojených štátov amerických, Kanady a Nórska. Ďalšou činnosťou zabezpečenou v spolupráci s IOM sú asistované dobrovoľné návraty neúspešných žiadateľov o azyl do krajiny pôvodu.

V rámci príkladov dobrej praxe je nevyhnutné spomenúť aj rozhodnutie²¹⁶ Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, ktorý v rámci SR, získal ocenenie judikát roka 2017.

V danom prípade išlo o zaistenie žiadateľky o azyl z Afganistanu a jej troch maloletých detí a hoci zákon o pobyte cudzincov vo výnimočných prípadoch umožňuje zaistiť aj žiadateľa o azyl, ak na dosiahnutie účelu nie je možné využiť menej závažné prostriedky, v danom

²¹³ Najmä Grécko a Macedónsko za účelom pripojenia sa k spoločným pracovným tímom.

²¹⁴ Vysielanie príslušníkov PZ do Grécka v rámci návratových programov do Pakistanu.

²¹⁵ Dostupné na: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy-2&sprava=policia-zaznamenala-v-roku-2017-najviac-nelegalnych-migrantov-od-vstupu-sr-do-schengenskeho-priestoru>.

²¹⁶ Spis. zn.: 10 Sza 12/2016, vid':

<http://www.sudcovia.sk/attachments/article/2432/Judik%C3%A1t%20roka%202017.pdf>

případe neboli splnené podmienky na zaistenie žiadateľky o azyl, pretože Oddelenie cudzineckej polície neskúmalo dostatočne alternatívy zaistenia. Zaistená cudzinka totiž deklarovala, že disponuje finančnou hotovosťou vo výške 6 500 eur, takže do úvahy prichádzalo zloženie peňažnej záruky.

Senát vychádzal z judikatúry ESĽP, ktorý vo viacerých prípadoch (vo veci Popov proti Francúzsku²¹⁷, vo veci Mubilanzila Mayeka proti Belgicku²¹⁸, Muskhadzhiyeva proti Belgicku²¹⁹), konštatoval, že umiestnenie detí v zariadeniach, kde boli pozbavené osobnej slobody, bolo porušením čl. 3 Európskeho dohovoru o právach dieťaťa a čl. 3 Dohovoru o ochrane ľudských právach a základných slobôd.

V tomto kontexte Stredisko uvádza, že v roku 2017 Výbor OSN pre práva dieťaťa spolu s Výborom OSN pre práva migrujúcich pracovníkov a ich rodím prijali všeobecné komentáre č. 22 a č. 23, v ktorých sa zdôrazňuje, že imigračné zaistenie detí je porušením ich práv. Komentáre Výboru OSN pre práva dieťaťa majú vo vzťahu k členským štátom Dohovoru OSN o právach dieťaťa povahu autoritatívneho výkladu dohovoru.²²⁰

Odporúčania

Stredisko odporúča:

1. MV SR a PZ pri akejkoľvek akcii v súvislosti s utečencami a migrantmi pohybujúcimi sa v rámci jej priestoru dôsledne rešpektovať ich ľudské práva a zabezpečiť úplné dodržiavanie medzinárodných zmlúv a dohovorov v oblasti ľudských práv najmä Ženevského dohovoru o právnom postavení utečencov a Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.
2. MV SR a MS SR zabezpečiť a rešpektovať prístup k spravodlivému, rýchlemu, efektívnemu azylovému konaniu pre všetkých žiadateľov, právo na informácie, právo na účinný prostriedok nápravy a zohľadňovanie najlepšieho záujmu dieťaťa.

²¹⁷ Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Popov proti Francúzsku zo dňa 19. 1. 2012, číslo sťažnosti 39472/07 a 39474/07

²¹⁸ Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Mubilanzila Mayeka a Kaniki Mitunga proti Belgicku zo dňa 12. 10. 2006, číslo sťažnosti 13178/03

²¹⁹ Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Muskhadzhiyeva a iní proti Belgicku zo dňa 19. 4. 2010, číslo sťažnosti 41442/07

²²⁰ Výbor OSN pre práva dieťaťa a Výbor OSN pre práva migrujúcich pracovníkov a ich rodím, Spoločné všeobecné komentáre č. 22 a č. 23 zo 16. 11. 2017, dostupné na:

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=7&DocTypeID=11

3. MV SR zabráňovať a predchádzať neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu tým, aby sa zabránilo zadrživaniu migrantov a utečencov na hraniciach, hlavne v súvislosti s maloletými.
4. MV SR upustiť od praxe zadrživania detí na základe imigračného statusu a postavenia rodičov v súlade s odporúčaniami Výboru OSN pre práva dieťaťa.
5. MV SR zaručiť právo na primeranú životnú úroveň, vzdelanie a zdravotnú starostlivosť všetkým deťom žiadateľov o azyl a/alebo utečencov.
6. MV SR prijať štátny integračný program pre osoby s medzinárodnou ochranou, ktorý by podporoval efektívnu integráciu a zároveň pôsobil ako prevencia proti extrémizmu a radikalizmu.
7. Orgánom verejnej správy SR a všetkým ľudskoprávnym organizáciám pôsobiacim v SR zapojiť sa do zvyšovania povedomia a šírenia presných informácií o ľudských právach utečencov a prisťahovalcov, a to najmä v súčasnej situácii a rastúcej xenofóbie.
8. Orgánom verejnej správy SR a všetkým ľudskoprávnym organizáciám pôsobiacim v SR zabezpečiť a/alebo spolupracovať pri poskytovaní alternatív k zadržaniu rodín s deťmi tak, aby bolo v čo najväčšej miere umožnené zotrvanie detí u rodinných príslušníkov a/alebo opatrovníkov bez potreby preukázania dostupnosti neprimerane vysokých denných finančných prostriedkov.
9. Orgánom verejnej správy SR a všetkým ľudskoprávnym organizáciám pôsobiacim v SR v čo najväčšej miere spolupracovať pri prijímaní a zavádzaní integračných programov v súvislosti s osobami žiadajúcimi alebo požívajúcimi medzinárodnú ochranu.
10. Všetkým ľudskoprávnym organizáciám pôsobiacim v SR postaviť sa proti porušovaniu práv migrantov a utečencov, podporovať ducha tolerancie a súcitiť s utečencami a migrantmi, vrátane zabezpečenia ich ochrany v prijímacích centrách a iných ubytovacích zariadeniach.
11. Všetkým ľudskoprávnym organizáciám pôsobiacim v SR trvať na tom, že ľudské práva nemôžu byť potlačené bezpečnostnými opatreniami a ochranou hraníc.
12. Všetkým ľudskoprávnym organizáciám pôsobiacim v SR podporovať spoluprácu na národnej a regionálnej úrovni s cieľom ochrany ľudských práv, poskytovania humanitárnej pomoci, podporovať porozumenie pre utečencov a migrantov aj prostredníctvom médií a zapojiť sa do medzikultúrneho dialógu a spoločných aktivít.

Slovenské
národné stredisko
pre ľudské práva

2018

ISBN 9788087016762

9 788087 016762